

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL KENTSEL MEKANINDA GÜNDELİK TAKTİKLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ SAKAL

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

MAYIS 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL KENTSEL MEKANINDA GÜNDELİK TAKTİKLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ SAKAL

(502111101)

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Funda Uz

MAYIS 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111101 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Ali SAKAL**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**İSTANBUL KENTSEL MEKANINDA GÜNDELİK TAKTİKLER** ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Funda Uz**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Yrd. Doç. Dr. Ashhan Şenel**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Murat Çetin
Kadir Has Üniversitesi

Teslim Tarihi : 4 Mayıs 2015

Savunma Tarihi : 28 Mayıs 2015

Sevgili aileme,

ÖNSÖZ

Bu tez sürecinde en başta bana büyük sabrı, ağırbaşlılığı ve engin bilgisiyle yardımcı olmuş, daha sonra talihsiz bir kaza ile ne yazık ki aramızdan göçüp gitmiş Doç. Dr. Aytanga Dener' e,

Sonrasında tezin gelişmesi ve bitirilmesinde benimle paylaştığı sadece fikirleri için değil, devam ettiğim bu yolda bana eşlik edip ayrıca yol göstericiliği ve yol arkadaşlığı için de tez danışmanım Doç. Dr. Funda Uz' a,

Tez süresince heyecanlı fikirleri ve canlı kişilikleri ile çalışma motivasyonumu yerinde tutmamı sağlayan arkadaşlarım Mehmet Nebi Can, Sinan Alacacı ve Can Tekin'e,

Ayrıca sadece tez yazım süresinde değil, tüm hayatım boyunca bana her konuda destek vermiş ve bu desteklerini usanmadan devam ettireceklerini defalarca belirten annem Süheyla Sakal, babam Süleyman Sakal, kız kardeşim Aylin Yerleşt i ve gülücükleri ile beni neşelendiren, mutlu olmamı sağlayan yeğenim küçük Erdoğan' a,

Bu uzunca yolda yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Mayıs 2015

Ali Sakal
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xvii
SUMMARY.....	xix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı.....	1
1.2. Tezin Yöntemi.....	2
2. GÜNDELİK HAYAT, TAKTİK VE STRATEJİ.....	3
2.1. Gündelik Hayat Kavramı	3
2.1.1. Modernite ve gündelik hayat.....	6
2.1.2. Gündelik hayat ve gündelikliğin kullanıcısı sıradan insan.....	7
2.1.3. Gündelik hayatta taktik ve strateji.....	8
2.2. Sıradan İnsanın Gündelik Hayatta Taktikleri.....	9
3. GÜNDELİK TAKTİKLERİN SAHNESİ OLARAK KENTSEL MEKAN.....	11
3.1. Sıradan İnsan ve Kentsel Mekan.....	11
3.2. Kentsel Mekanı Taktikler ile Geliştirme (Taktiksel Kentselleşme).....	13
4. KENTSEL MEKANDA SIRADAN KENTLİNİN GÜNDELİK, TAKTİKSEL ÜRETİMLERİ.....	23
4.1. Kentsel Mekanda Taktik 'Avlamak'.....	23
4.1.1. Kenti yürüyerek deneyimlemek.....	26
4.1.2. Kentsel mekanda eskiz.....	28
4.2. İstanbul Kentsel Mekanında Gündelik Taktik Örnekleri.....	34
4.2.1. Beyoğlu' nda sokak kahvesi.....	35
4.2.2. Beyoğlu' nda kitapçı.....	37
4.2.3. Karaköy' de hırdavatçılar.....	38
4.2.4. Çengelköy' de kitapçı.....	40

4.2.5. Arnavutköy' de sahil kahvesi.....	42
4.2.6. Merter' de pilavcı.....	44
4.2.7. Beyoğlu' nda tablo satıcısı.....	46
4.2.8. Mecidiyeköy' de akşam pazarı.....	47
4.2.9. İstanbul' da seyyar olmak: seyyar satıcılık, toplayıcılık, hamallık.....	49
4.2.10. Beyoğlu' nda evsiz.....	52
4.2.11. Gezi Parkı' nda açık kütüphane.....	54
4.2.12. Kadıköy' de sokak müzisyenleri.....	57
4.3. Bölüm Sonucu.....	59
5. SONUÇLAR.....	63
5.1. Mekansal Açıdan Değerlendirme.....	64
5.2. Potansiyelleri ve Gelecek Olasılıkları Yönünden Değerlendirme.....	65
KAYNAKLAR.....	71
EKLER.....	77
ÖZGEÇMİŞ.....	105

KISALTMALAR

UNESCO : United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

TOKİ : Toplu Konut İdaresi

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Kentsel mekanda ihtiyaç, karşı durma ve taktik üçlemesi.	12
Şekil 3.2 : Park yerlerini yeşil alana dönüştürme, Lydon , M. ve diğerleri (2012). ..	15
Şekil 3.3: Kısa zamanlı olarak dönüştürülmüş sokak, Lydon , M. ve diğerleri (2012)	16
Şekil 3.4: Atık ahşap malzemeden oluşturulan kentsel kütüphane.....	16
Şekil 3.5: 'Les Bouqiunites, , Lydon , M. ve diğerleri (2012).	17
Şekil 3.6: 'Les Bouqiunites' , Lydon , M. ve diğerleri (2012)	17
Şekil 3.7: Açık/oynanabilir, Lydon , M. ve diğerleri (2012).....	18
Şekil 3.8: Yola çizilen yaya geçidi çizgileri, Lydon , M. ve diğerleri (2012).	19
Şekil 3.9: Sokağın önceki ve sonraki hali, Lydon , M. ve diğerleri (2012).....	19
Şekil 3.10: Kamusal mekanda gerilla tarzı bahçecilik, Lydon , M. ve diğerleri (2012).	20
Şekil 3.11: Kent içinde kaldırılan gereksiz asfalt alanlar ve kentsel bahçecilik, Lydon , M. ve diğerleri (2012).....	20
Şekil 3.12: Kentsel peyzaj mobilyaları üretmek, Lydon , M. ve diğerleri (2012).....	21
Şekil 3.13: New York kent yönetiminin seyyar satıcılık prosedür düzenlemesi, Lydon , M. ve diğerleri (2012).....	21
Şekil 4.1: İstanbul kentinde nasihat örnekleri (1. İstanbul Tasarım Bienali kataloğu, fotoğraflar: Özlem Berber, Ali Taptık).....	25
Şekil 4.2: Çatalhöyük av sahnesi duvar resmi (http://armchairprehistory.com/)	29
Şekil 4.3: Saptamaya yönelik bir eskiz, Chesa Futura, St. Moritz, N. Foster	30
Şekil 4.4: Eskiz- Urban Sketchers (Tiago Cruz- Portekiz, Esposende).....	32
Şekil 4.5: Eskiz- Urban Sketchers (Joaquim Espanadeira- Portekiz, Evora)	32
Şekil 4.6: Eskiz (Muhlis Türkmen, Floransa).....	33
Şekil 4.7: Sokak kahvesi önündeki minder ve yastıklar.	35
Şekil 4.8: Sokak kahvesi önündeki kaldırım ve sokak.	36
Şekil 4.9: Sokak kahvesi önünde çalan sokak sanatçıları ve eşlik eden topluluk.....	36
Şekil 4.10: Taktiğin eskiz ile tarifi (Anlık plan).....	37
Şekil 4.11: Taktiğin eskiz ile tarifi (Anlık görünüş).....	37
Şekil 4.12: Bina cephelerinde kitaplar ve farklı broşürler.....	38
Şekil 4.13: Taktiğin eskiz tarifi (anlık görünüş).....	38
Şekil 4.14: Karaköy Kürekçiler Kapısı sokağı.	39

Şekil 4.15: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).....	39
Şekil 4.16: Çengelköy' de kitapçı (fotoğraflar: Dereli H.,C.).....	40
Şekil 4.17: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).....	40
Şekil 4.18: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).....	41
Şekil 4.19: Sahil yolunda mevcut bankların önüne eklenen sandalye ve masalar.....	42
Şekil 4.20: Taktiğin eskiz tarifi (anlık kesit).	43
Şekil 4.21: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).....	43
Şekil 4.22: Merter' de seyyar pilavcı.	44
Şekil 4.23: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).....	45
Şekil 4.24: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).....	45
Şekil 4.25: Sokağa bakan yapı cephelerini kullanan taktikçi.	46
Şekil 4.26: Taktiğin eskiz tarifi (anlık kesit).	47
Şekil 4.27: Viyadük ayağında asılmış elbiseler.....	47
Şekil 4.28: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).....	48
Şekil 4.29: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).....	48
Şekil 4.30: İstanbul' da seyyar olmak (fotoğraflar: Url-2, Url-3, yazar)	49
Şekil 4.31: Fatih Belediyesi yeraltı çöp konteynırı ve içindeki çöp toplayıcı (fotoğraf: Url-2).	50
Şekil 4.32: Atık toplayıcıların kurduğu pazar (fotoğraf: Url-2).	50
Şekil 4.33: Eminönü hamal heykeli ve hamal semeri.....	51
Şekil 4.34: İstanbul' da seyyar satıcılar.....	51
Şekil 4.35: İstanbul kentinde gözlemlenen seyyar halleri, eskiz.....	52
Şekil 4.36: Bir evsiz tarafından eve dönüştürülen restoran terasının altı.	52
Şekil 4.37: Taktiğin eskiz tarifi (anlık kesit).....	53
Şekil 4.38: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).....	53
Şekil 4.39: Ahşap panellerin yerini metal ızgaranın alması.	54
Şekil 4.40: Gezi parkında gündelik hayat, taktik (Gezi parkında barınma birimi, oturma aparatı, açık eczane, çocuk oyun alanı).....	55
Şekil 4.41: Gezi Parkı' nda kütüphane.....	56
Şekil 4.42: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).....	56
Şekil 4.43: Taktiğin eskiz tarifi (anlık görünüş).....	57
Şekil 4.44: Sokak müzisyenlerinin tarihi duvarı kullanarak ürettikleri sokak sahnesi.	57
Şekil 4.45: Taktiğin eskiz tarifi (anlık görünüş).....	58
Şekil 4.46: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay görünüş).	58

Şekil:4.47: Mevcut kentsel mekan çatlaklarına sızarak taktik oluşturma (Örnek 4.2.10. Beyoğlu'nda evsiz).	59
Şekil 4.48: Mevcut kentsel mekana hareketli, seyyar yapıları ile geçici olarak etki ederek taktik oluşturma (Örnek 4.2.9. Seyyar satıcılar).....	60
Şekil 4.49: Mevcut kentsel mekanın potansiyellerinden fayda sağlayarak taktik oluşturmak (Örnek 4.2.7.Beyoğlu' nda apartman duvarlarını kullanan tablocu).	60
Şekil 4.50: Mevcut kentsel mekanın gevşek boşluklarını bir avantaja çevirip kullanarak taktik oluşturmak (Örnek 4.2.6. Merter' de pilavcı).....	60
Şekil 4.51: Mevcut kentsel mekan üzerine kendi mevcut parçalarını bırakarak taktik oluşturmak (Örnek 4.2.1. Beyoğlu' nda sokak kahvesi).....	60
Şekil 5.1: Moda sahilinde tak-çalıştır projesi (Proje: E. Onur Ceritoğlu, Onur K. Köseadağ).....	67
Şekil 5.2: Tohum Karaköy projesi (Proje: İpek Baycan, Enise B. Karaçizmeli, Utku S. Zengin).....	68

İSTANBUL KENTSEL MEKANINDA GÜNDELİK TAKTİKLER

ÖZET

Bu çalışma, De Certeau' nun 'taktik' kavramı üzerinden yola çıkarak kentsel mekan içerisindeki 'taktik' e, 'taktiksel mekan' a yoğunlaşır. Tez, kentsel mekan içerisindeki yetke sahip gücün 'strateji' lerine ve kentsel mekandaki zorlamalarına karşı sıradan kentlinin 'gündelik hayat' taki taktiksel mekanları, yaratıcı üretimleri ve fikirlerini ortaya çıkarmak, yapılarını anlamak ve somutlaştırmak için çaba harcar. Tez kapsamında bu taktiksel mekanın ve üretimlerin karakterleri, stratejilere karşı nasıl ayakta durabildikleri ortaya konulmuştur. Taktiksel mekan ve üretimlerin varlığı, içinde yaşadığımız İstanbul kentinde gözlemler yaparak keşfedilmiş; İstanbul üzerinden verilen örnekler ile somutlaştırılmıştır. Yapılarına dair elde edilecek bilgiler neticesinde de 'Günümüz ve gelecek kentsel mekan tasarımları içerisinde alınabilir mi, bunun için yeterli potansiyele sahipler mi?' sorularına cevaplar bulmaya çalışılır.

İlk olarak, 'gündelik hayat' ve onun içindeki 'sıradan insan' tanımlanır. Sıradan insan olarak tariflediğimiz kentli kullanıcının stratejilere, ihtiyaç ve kent yaşamına adaptasyon sürecinde karşılaştığı problemlere karşı üretim biçimi olan gündelik hayatta 'taktik' kavramı tariflenir.

Aslında bu taktiklere benzer uygulamaların bir çok Avrupa ülkesinde ve Amerika' da birer planlama stratejisi olarak kullanıldığından örnekler verilerek taktiksel kentleşme (tactical urbanism) başlığı altında söz edilir. Burada gündelik hayatta taktiksel fikirlerin ve üretimlerin kentsel mekana nasıl uygulandığı, bunları kentsel mekanı nasıl dönüştürdüğü gösterilmek istenir. Kentsel mekana nasıl bir katkı sağlayabileceğine vurgu yapılmış, 'niçin araştırılmalı' sorusuna verilebilecek cevaplardan biri olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Birer kentsel planlama stratejisi olmasa da gündelik hayat içerisindeki buna benzer üretimleri, mekanları, yaratıcı fikirleri çekip çıkarmak, onların da kentsel mekan ile kurabileceği ya da kurduğu ilişkilerin anlaşılması için çaba harcanmıştır. Somut örnekleri görmek, bulmak ve anlamak için İstanbul' da kent mekanları taranarak, bir bölü bir ölçek ile deneyimlenmiştir. Taktiksel nitelikli oluşumların nasıl birer taktik tanımı aldıklarını anlatmak için 'eskiz' kullanılmıştır. Kentsel mekanda taktiğin süreci, yapısal detayları, mevcut kentsel mekan ile kurduğu ilişkiler eskizlerde çizim tekniği ve alınan notlar ile belirtilmeye çalışılmıştır.

İstanbul kentsel mekanında yapılan gözlemler ve eskizler ile sıradan insanın stratejilere karşı oluşturduğu taktiklerine bakıldığında bunların genellikle kentsel mekanda oraya özgü, mekansal anlamda orayı biçimlendiren, dönüştüren üretimler olduğu tespit edilmiştir. Daha önce edebi olarak anlamlandırılan ve gündelik hayatta görsellerine ulaşılan taktiklerin, bu kez mekan ile etkileşimi üzerine durulmuştur. Kentteki gündelik hayat ve mekan yapısına nasıl katkıda bulunduğu, değiştirdiği, adapte olduğu görseller ve sonunda basit şemalar ile anlatılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde kentin içindeki taktiksel üretimler ve fikirler mekansal açıdan potansiyelleri ve gelecek olasılıkları yönünden olmak üzere iki farklı bölümde değerlendirme yapılmak istenmiştir. Taktiklerin kentsel mekan içinde sadece orada duran oluşumlar olmadıkları, mekanın kendisi ile ilintili oldukları ve kentin sosyal ve fiziksel yapısına, kentlinin ihtiyaç, eksiklik ve problemlerine dair bir çok bilgi veren taktiksel üretimlerin kent varlığını sürdürdükçe farklı şekillerde onların da varlıklarını sürdürecekleri vurgusu yapılmıştır. Kentli tarafından mevcut mekanlar taktiksel mekanlar olarak tekrar dönüştürülürken kenti de dönüştürdüklerinin bir gerçek olduğunun, kentsel stratejilere rağmen her zaman varolabileceklerinin altı çizilecektir.

THE DAILY TACTICS IN İSTANBUL URBAN SPACE

SUMMARY

This study focuses on the 'tactic' and 'tactical space' in the urban space by regarding to De Certeau's 'tactic' term. Thesis tries finding out the structure of the ordinary man's tactical spaces, creative productions and ideas in the daily life in urban space against the executive power's strategies. The thesis context shows how these tactical spaces and productions can exist in despite of these strategies in city life. The existence of the tactical spaces and productions are discovered by doing observations in the city, İstanbul; are embodied by giving examples from İstanbul too. According to the information got about their structures such questions are tried to be answered 'Can they be used as nowadays and future's urban space design concepts and do they have enough potential for that?'.

Thus, primarily, to understand the city users' daily tactical productions in the urban space daily life and ordinary man, are defined to find answers to these questions. Actually, daily life and urban space are two different terms which are feeding and connected each other. Because according to De Certeau, the urban space is a place at same time to accomodate the city users' daily activities such as eating, walking around, shopping, speaking with each other. And after that the daily life and urban space is related with tactic and strategy. The strategy which is applied by the executive power in a programmable way and with laws, is described. On the other hand, the city user's (who is described as 'ordinary man' in daily life) tactic term that is a kind of production material because of his problems and needs during the living and adaptation process in city life, is identified. And the contrast between tactic and strategies is emphasized. However, it is also explained that they affect each other and generally strategy is a reason, tactic is a result. They survive each other in the daily life in urban space. The city user who has need to live in the city, is the subject who uses the tactics and tactical space against to the strategical implementations. They start to create their own spaces, ideas and productions by leaking the cracks of the city spaces and laws. Some design mobile devices to sell meal or objects, some design his house under a restaurant's balcony, some use building's niches to sell books or some put small tables or chairs in the street to attract more customer for his cafe.

Actually there are some similar practices of these tactics in many Europe countries and United States. They use them as urban planning strategy and these are referred in tactical urbanism. In that chapter, how the tactical ideas and productions are applied to the urban space and how they transform the urban space are tried to show. In the paper, the result of an accurate analysis of the tactics emphasized the answer of "why should investigate the urban space". They are served as reactions against the designed and abstract spaces which are not used by or do not have any attractions for city users. So that they decide to fix such areas and spaces in the urban space by transforming them in a tactical way and they call this as 'tactical urbanism'. They transform the car park areas in the street to a green area to sing or sit, they close the roads in a day of the week to come together and socialize, they destroy the stone pavement areas to get more soil surface to grow plants there. It is possible to increase such examples as tactical urbanism activities to make the urban spaces better for citizens.

Even if they are not included in the planning strategies, it is tried to understand the relation between urban space by giving examples that kind of productions and ideas in daily life. Urban places are surveyed in Istanbul to find, see, understand and hunt the concrete examples. They were experienced in one to one scale. The walking activity for experiencing and observing the city spaces is used as a method. The found tactics are photographed and drawn as sketches. In the sketches it is wanted to show that the process of the tactic in the urban space, the creative construction details and the relation between the tactic and space by drawing techniques and written notes on.

With the observations and sketches in Istanbul urban space when the ordinary city user's tactical productions are analyzed, it is seen that these are generally indigenous, reform and transform the area in a spatial way, too beside the sociological effects. After explaining the tactical examples in a literal way and describing them, the interaction between tactic and urban space is focused on. It is tried to explain that how they contribute, change, adapt to the daily life and space in the city by visual elements and basic diagrams.

As conclusion, the tactical productions and ideas in the city are evaluated in two different chapter as their potentials according to the space and future possibilities. It was aimed to prove that tactics in the urban space are not the only object which are just staying there but also they give informations about social and physical structure of the today's metropol and the city users' needs, lacks, problems at same time. First, as spatial approach, the tactics use the existing urban space and its elements as opportunities. Space has opportunity for another use or function for the city user so, the city user sees and creates alternative uses from that space for himself. For instance, a vendor selling tea and coffee with a mobile portable car finds a public desk and adds small table and chairs to that desk. He creates his own small mobile cafe. He knows how to use the existing elements of the urban space. For his economical needs he transform the opportunities of the existing urban space into a tactical space for himself. And beside this, he changes the daily life in that place. Instead of just sitting and looking around on a small public desk, he serves another function to the city users. They can have coffee or tea at same time and thanks to the added small table and chairs more people can come together and socialize. Similar to this example, city users be aware of the opportunities of the space and they transform, change and leak into it. They diverse the urban space with creative and different uses. The diversified urban space proves that the city has a heterogeneous structure and hybrid spaces. This helps to enrich the urban space. Second, tactics make the city dependent to themselves. By time they have an important place in the daily life of the city. They start to eliminate the lacks of the planned city life. For instance, in Istanbul it is possible to find something to eat in anytime of the day. Generally, after midnight many restaurants are closed in many cities. However in Istanbul even if they are closed it is possible to find food from vendors who are selling many different things with their small mobile cars at nights. Many citizens in Istanbul know about this and these kind of tactics form the city's and citizens' daily life. When they are removed from the cogwheel of the city, something can start to go wrong or change completely. The city will always have a potential for such creative, tactical spaces and ideas. In the urban space, alternative spaces and uses will be always created and diversified and by the time while urban conditions are being changed, new physical, social relations and urban spaces will appear. For now, even if tactic places in the opposite side againsts to the urban strategies, for future the tactic and tactical spaces which has already existed in the daily urban space, can be integrated into and

adapted to planning strategies to create bigger scale impacts with small implementations. So that, it can be possible to design cities by developing with the tactics. Even if the reverse happens or the result is negative, while the city users's adapting process to the city, the needs, requests and surviving attempts in the city continue, the tactic will continue, too. Despite of the planners', law makers' strategies and sanctions, the city users will continue to produce in the city stage.

1.GİRİŞ

1.1. Tezin Amacı

Tez, kentsel mekan, strateji ve kentlinin taktiksel üretimleri üçlemesinden yola çıkar. Kentlinin gündelik hayatta kentsel mekan içerisinde mimarsız ortaya çıkardığı, kentte öngörölmüş stratejilere karşı oluşturduğu taktiksel üretimleri anlamaya, teşhis etmeye çalışır. Bunun için öncelikle gündelik hayat kavramı üzerine tartışılır. Daha sonra da gündelik olanı, onun yaratıcısı sıradan kentli ve kentsel mekan ile birlikte ele almayı hedefler. Gündelik hayat içerisindeki sıradan insanın taktiklerini kentin mekanlarında çıkılan yolculukta tek tek keşfederek bulmaya, gözlemlemeye ve deneyimlemeye çalışır. Daha sonra bu yolculuk sonunda zihindeki düşünceler, eskizler ile çizgili düşüncelere dönüştürölerek strateji, taktik ve mekan ilişkisi üzerine yoğunlaşılma istenmiştir.

Aslında çalışmada merak edilen konu kentsel mekan ile ilintili olarak ele alınmak istenen taktiklerin mekan üzerindeki etkilerini inceleyerek, stratejilere bir karşı duruş niteliği taşıyan taktiksel somut üretim ve fikirlerin kentteki birçok farklı mekan üzerinde var oluşlarını gözlemleyip beden buldukları kentsel mekanın kalitesini de yorumlamaktır. Fakat taktiklerin kentsel mekan kalitesi için birer reçete olarak tanımlamaktan çok, gündelik hayatta kendiliğinden ola gelen bu türden üretimlerin varlığına dikkat çekmek, onları tanımak ve kentsel mekan içinde nasıl akıllıca yön bulabildiklerini, adapte olduklarını ve onun birer parçaları haline gelebildiklerini göstermek amaçlanır.

İstanbul kenti üzerinden verilen örnekler ile günümüz kentsel mekanının potansiyellerini, alternatif kullanım çeşitlerini, yeni sosyal ilişkilerini ve formlarını gözlemleyip, fotoğraflar ve eskizler ile belgeleyerek ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Ayrıca bu potansiyellerin kentsel stratejiler içinde yer almasını tartışmak ve kent için büyük projeler yerine taktikler gibi küçük müdahalelerin kentsel mekanda nasıl büyük etkiler yaratabileceği üzerine düşündürmek ve hatta bu türden uygulamaların halihazırda farklı kentlerde uygulamada olduğunu da göstermek ulaşılmak istenen bir diğer konudur.

1.2. Tezin Yöntemi

Tez, öncelikle kentte taktiksel üretimleri gündelik hayat, strateji, taktik ve kentsel mekan kavramları üzerinden literatür araştırması yaparak anlamaya çalışır. Çalışmanın temel tezi olan taktik ve taktiksel mekan İstanbul üzerinden belgelenecek, taktik içeren güncel ve alternatif kentsel durumlar, üretimler, fikirler kentte yürüme eylemi ile beraber gözlemlenir. Kentteki gündelik hayat içerisinde önceden tahmin edemediğimiz nokta veya bölgelerde karşılaştığımız bu türden örnekler fotoğraflanır. Gözlemler sonucunda strateji, taktik ve kentsel mekan birlikteliğini analiz ederek yorumlamakta 'eskiz' bir araç olarak kullanılır. Eskizde, kentsel mekanda o sırada orada duran taktiksel olguya araştırmacı tarafından 'niçin?' taktik niteliği verildi anlatılmak istenir. Bunun için taktiksel üretimin mekanın kendisiyle etkileşimini, yapısal detaydaki yaratıcılığını, stratejilere karşı nasıl hayatta kalabildiğini tanımlayan notlar ve çizim tekniği kullanılamaya çalışılmıştır.

2. GÜNDELİK HAYAT, TAKTİK ve STRATEJİ

2.1. Gündelik Hayat Kavramı

'Gündelik' hergünkü, yevmi; 'günlük' ise o günkü, o günle ilgili, hergün yapılan olarak tanımlanır (Türkçe sözlük, 1983). Bununla birlikte Şahin ve Balta (2001) 'gündelik' için yaşam içerisinde belirli bir rutini işaret eden sürekli olan genel olgular olduğundan bahseder. 'Gündelik olan', bildiğimiz bütün toplumlarda insan soyunun varlığını sürdürmek için geliştirdiği etkinliklerden oluşur. Yeme, içme, barınma, üretme, güvenlik, soyun yeniden üretimi gibi basit insani gereksinimleri karşılamak üzere yapılan tüm etkinliklerdir. Ayrıca “gündelik”, rutinlerin yığılmış bilgilerin, rituellere, toplumsal iş bölümünün arasına dağılmış bir yığın işi kapsar.

Yaşamımızda gündelik olanı kent üzerinden sınırlayıp baktığımızda, kentsel mekan ve gündelik yaşam birbirlerinin oluşumunu, var olmasını sağlayan, besleyen, sıkı sıkıya bağlanmış iki farklı olgu olarak görülebilir. Çünkü kent mekanları, kentli olan vatandaşın günlük aktivitelerini (De Certeau (1984)' e göre yeme-içme, gezinme, yürüme, alışveriş yapma, konuşma gibi) gerçekleştirmesine aracılık eder ve bunlar için yer temin etmiş olur. Kafeler, restoranlar, müzeler, sinemalar, kütüphaneler, barlar, kahvehaneler, parklar, meydanlar gibi modern kent yapısının içerisinde kentlinin gündelik aktiviteleri için, kimileri binalaşmış, kimileri ise açık olarak işlev veren mekanlar olarak yer alırlar. Buralar, yeme/içme, eğlenme, vakit geçirme, gösteri, moda, yürüme, bakma, kendini salıverme, özgürlük, boşalma, kaçış, spontanelik, kendini ifade etme vb. yaşamsal durumlara ve aktivitelere karşılık gelirler.

Buradaki günlük olandan (dailyness), farklı olarak Lefebvre gündelik hayat (everyday life) ve gündeliklik (everydayness) ile daha farklı bir anlam ifade etmeye çalışmıştır. Çünkü Lefebvre' e göre gündeliklik tam olarak zamansal bir aralık verilerek bahsedilmemesine rağmen tarihsel bir olgudur. Yaşam içerisinde sürekli olagelen gündelik olanın modern zamanın kapitalist toplumsal etkileri ile sahip olduğu özgün nitelik ve duygularını kaybederek beden bulmuş halidir. Lefebvre (1998), gündelik hayat ve modernlik arasındaki ilişkiyi şu şekilde kurgular. 'O,

modernlik ile birleşen şeydir. Modernlik kelimesinden, yeni olanın ve yeniliğin işaretini taşıyan şeyi anlamak gerekir: Parlaklıktır, paradokstur, teknik veya dünyevilik tarafından damgalanmış olandır. Gözüpektir (öyle görünür), geçicidir, kendisini ilan eden ve alkışlatan maceradır. Gündeliklik ve modernlik, karşılıklı olarak birbirini belirtir ve gizler, meşrulaştırır ve telafi eder. Dönemin evrensel gündelik hayatı modernliğin arka yüzüdür, zamanın ruhudur”.

Bununla beraber, Lefebvre (1974) gündelik hayat toplumsal bir süreç olan mekan üretiminin üzerine araştırma yapılarak ile anlaşılabilir der. Burada genel olarak sermaye, simge, anlam ve düşüncelerin kent mekanın içinde ve buradan dışarıya doğru nasıl dolaştığından bahsedilir ve mekan fikri bir kavram olmaktan çıkarılıp toplumsal, daha somutlaştırılarak fiziksel bir öge olarak bahsedilir. Çünkü daha önceden sıkça duyulan mekan kavramı hep matematikçiler veya filozoflar tarafından konu edilerek tasvir edilmeye çalışılmıştır. Lefebvre' nin gündelik hayat ve onun içerisindeki mekan üzerine çalışmaları sonucundan mekanı yaşanan, tasarlanan ve algılanan mekan (mekanın trialektiği) olarak tanımlanmış, bunların bir süreç çizgisinde iç içe geçen kavramlar olduğundan bahsetmiştir. Mekanın içindekilerini alıp incelemek yerine, mekanın üretimine odaklanır. Onun için önemli olan mekanın üretim süreci, biçimi ve toplumsal bağlamıdır. Bu doğrultuda Lefebvre, mekan üretiminin bu üç anına, maddi üretim, bilgi üretimi ve anlamın üretimini de entegre ederek onları mekansal pratik, mekan temsilleri ve temsilin mekanları olarak yeniden tanımlar. Mekansal pratik, gündelik yaşam pratiği içinde yer alan, rutin tekrarlanan deneyimler, üretimler ve yeniden üretimlerden ibarettir. Bir yandan da toplumun mekanının üretimidir. En basit haliyle insanın yaşarken veya yaşamaya çalışır iken süre getirdiği rutinlerin tamamıdır diyebiliriz. Mekan temsilleri ise, tasarlanan ya da soyut mekan olarak da tanımlanabilirler. Buradaki mekan üretimi mimar, planıcı, vs. gibi belirli uzmanların kendi uzmanlık dalları çerçevesinde ürettikleri mekanlardan bahsedilmektedir. Onlardan kasıt profesyonel yaklaşımda olan erk sahibi kişiyi tanımlamaktır. Herkesce bilinmeyen ifadeleri, jargonu içeren mekanların bütünüdür. Temsilin mekanlarında da, hakim olanı kıran, mekansal pratiklerin mekanı, mekan üstüne mekan kurgulamaktır. Temsil mekanları doğrudan yaşanan, gündelik yaşam içinde karmaşık kodlamalar ve yeniden kodlamalarla, baskın soyutlamalara direnen ve onların örtük eleştirisini de içeren mekânlardır. Hâkim üretim ilişkilerinin zorunlu kıldıklarından başka şekilde üretilmişlerdir (Avar, 2009). Mekanın kullanım değerini ortaya çıkaran, çoğaltan pratiklerden oluşur. Mekansal pratiğin karmaşık, farklı, fark

uyandıran mekanıdır. Mekanın anlattıklarının yerine, anlatılmak istenilenin mekana uyarlanmış halidir. Mekan, mekanın temsiliyetindeki gibi üretildikten sonra konuşmaya başlamaz, ortada zaten konuşulan, dile getirilen bir olgu mekan olarak bedenleşir.

Lefebvre' nin mekan üretimi bize mekanın ne sadece somut, fiziksel ne de soyutlanıp anlamlandırılmış bir nesne olduğunu gösterir. Mekan, tüm boyutları ile hem kavram hem gerçekliktir yani toplumsaldır. Yine, cansız, sabit, durağan değil, canlı, değişken ve akışkandır. Sürekli diğer mekânlara uzanır ve geri döner, onlarla birleşir ya da çatışır. Bu akışlar, birleşmeler ve çatışmalar—ki, farklı zamanlarla olur—bir diğerinin ya da öncekinin üzerine yerleşir ve mevcut mekânı üretir. Bir başka ifadeyle, (toplumsal) mekân, birçok boyutuyla, ona katılan, anlamlandırılan ve anlamlandırılmayan, algılanan ve doğrudan deneyimlenen, pratik ve teorik akışlarla üretilir. Mekân aynı zamanda, bir toplumsal üretim(süreci)dir ve toplumun üretiminin hem sonucu hem de ön-koşuludur. Bu süreci açığa çıkarmak, teoride yeniden kurmak için, “nesneden (mevcut mekândan) onu üreten, yaratan eyleme geri gitmek”, “üretim ve anlamlandırma sürecini yeniden kurmak” gerekir (Avar, 2009).

Gündelik hayatı mekan üretimleri üzerinden anlatmaya çalışmakla beraber, Gürel (2011)' in deyimi ile bir ortak düşünce, toplumun gündelik yaşam pratiklerinin ve bunların içinde barındırdığı sıradan olanın gerçeği, deneyimleneni olduğu kadar sıradışı olanı da açığa çıkarma potansiyelidir. Çoğumuza sıradan, basit gözükken bu bir dizi işlev gündelik yaşam içinde barınır iken aslında bir yandan da sıradışı olanı bize yansıtmaktadır.

Özellikle mimarlık gibi yapılan düşünsel yada somut üretimlerin hepsinin insan için yapıldığı düşünülüğünde bunun içine biraz da olsa toplum mühendisliğinin katılması gerektiği açıktır. Bu söylemin önemini günümüz kentsel dönüşüm projelerinde de görmemiz son derece basittir. Empoze edilen tasarlanmış çevre, soyut mekan ile deneyimlenen mekan arasındaki uçurum bunu ispatlar. Gecekondu bölgelerinin dönüştürülmesi esnasında buralardan çıkarılan halkın belirli pazarlıklar ile bu dayatılan mekanları tekrar üretip kendilerince dönüştürmeleri buna bir örnek teşkil eder. Yapılan TOKİ sitelerinde denetleme-dönüştürme istemlerine karşı olarak eskiden gecekondu evlerinde yaşayan kent sakininin oradaki gündelik yaşamını devam ettirmek istemi ile kendi mekanlarını üretecek pratikler geliştirmektedirler. Örneğin, sokağın evlerinin bir bölümü gibi kullanan ve bunu sosyal yaşantısının bir

aröası haline getiren daha önce gecekonduda yaşayan kentli, TOKİ apartmanlarındaki sirkülasyon koridorlarına bu alternatif kullanımı da eklemekte ya da hala günlük zaman diliminde apartmandaki dairesinde oturmamakta kendisini sokağa bırakmaktadır.

2.1.1. Modernite ve gündelik hayat

İnsan üstü hız, akılda tutulamayacak denli mega kentleşme, insan ölçeğinin kaybolmaya başlaması, emek süreciyle bağı kopmuş tüketicilik, kent mimarisinin kısa ömrü, içinde yürünebilir kentlerin ortadan kalkması, mekan dahil birçok ifade ve nesnenin birer meta ögesine dönüşmesi, direnme gibi artık modern olarak nitelediğimiz ideal dünya içerisinde yerlerini almış birkaç söylemdir. Kentte gündelik modern yaşantının getirdiklerinin yanında göturdüklerinden de söz ederler. Connerton (2009) modernite ürettiği yeni olan ve kendine özgü mekanları ile insan yerleşim boyutlarının değişmesine, hızın üretilmesine, kurulu çevrenin belirli aralıklarla kasti olarak yıkılmasına, yeniden dönüşmesine yol açtığından bahseder. Daha sonra ise kendisine 'Peki insan habitatında ki bu köklü dönüşümü hedef alan önemli direniş biçimleri doğmadı mı?' diye de sorar. Ona göre iki farklı direniş biçimi kendisini göstermiştir. Bunlardan biri topografik durağanlık diğeri ise insan müdehalesinin yol açtığı direniştir. Topografik durağanlıkta bahsedilmek istenen direniş biçimi sokağın esnek olmamasıdır. Sokak planları değiştirilmeye o kadar dirençlidir ki birarada oluşturdıkları ağ düzeni ve içlerindeki kültürel, sosyal veri şehrin kendini tanımlayan bir gen haritası gibidir, şehrin kendisi ile bir bütün arz eder durumdadır. Kentin kendi sahip olduğu direniş potansiyelleri dışında da kentlinin belirli biraraya gelişleri, birlikte hareketleri ve üretimleri ile ortaya koydukları tepkiler ise diğeri direniş biçimini tanımlar.

Harvey (2012)' in modern kent yapısı için vardığı 'eskiden bildiğimiz, hayal ettiğimiz şehrin yeniden inşası mümkün olmamacasına, hızla yok olmakta' sonucu kentin kendi sahip olduğu direniş potansiyelinin yetersiz kaldığını kanıtlar. Bunun sonuncunda kentlinin kendi kenti için bu hakkı kendilerinde görerek ortaya koydukları direniş ortaya çıkar. Fakat öte yandan Harvey (2012) bu durumda başka bir sorunun karşımıza çıktığını söyler. Şehir üzerinde talep edilen hak aslında artık var olmayan birşey üzerinden hak talep edildiği anlamına gelmektedir. Aslında şehir içi boş anlam ifade eden gösterendir. Onun anlam bulması ona kimin ne şekilde anlam yüklediği ile ilgilidir. Örneğin, bir yatırımcı yada müteahhit de şehir

üzerindeki hakkı bir evsiz ile eşit görebilir. Burada Marx' ın Kapital' deki şu teoremi devreye girer: 'Eşit haklar arasında son sözü söyleyen güçtür'.

2.1.2. Gündelik hayat ve gündelikliğin kullanıcısı sıradan insan

Sıradan insan (the ordinary man) en yalın tabir ile gündelik hayat içerisinde herhangi bir insan, bireydir. Fakat gündelik hayat içerisinde yetkin ve baskın olandan ayrışır, gündelik yaşantıya doğrudan yön verenlerden değil, zaten biçimlenmiş olanın yan etkilerine maruz bırakılmışlardır.

De Certeau (2008)' e göre 'sıradan insan, herkesin ortak kahramanı, her yere serpilmiş, sokakta binlercesi olan kişidir'. Certeau sıradan insanı gündelik hayatın içine sıkışmış olduğundan, oradan kurtulmaya çalıştığı için bir kahraman olduğundan bahseder. Onu toplumun mırıldanan, homurdanan sesi olarak tanımlar. Çağlar boyunca metinlerden önce gelmiş, herhangi bir temsil beklentisi içine girmemiştir, tanımlamaları umursamaz. Belirli bir temsile, isme, üne sahip kentsel aktörlerin ışığı yer değiştirmiş artık onun üzerine parlamaktadır, birçoğu için bilimsel çalışmalarının ortasına oturmuştur.

Gündelik hayat içerisinde sıradan insan çalışmaya zorlanır, yaşam mücadelesi verir, aldatılır ve tutsaktır. Lefebvre (1998) gündelik yaşamın rutin, olağan kısmının sıradan insana dayatıldığını, onu kimi zaman zorla bir parçası olmaya mahkum edildiğinden bahseder. Lefebvre' ye göre sıradan insan kaçış yolları arayışına girer. Bu kaçış yollarını oluşturur iken bir çok tünel kazar, daha farklı yöntemler arar. Erk sahiplerince kurgulanmış, söz söylenmiş gündelik hayatın mekan temsillerinde sıradan birey kendini tarifleyen, sınırlarının kendinin çizdiği mekan içinde izler bırakarak ilerler, mekanlar içinde mekan kurgular, onu tekrar üretir. Bunu yapar iken mevcut toplumsal mekanın sadece fiziksel yapısını değiştirmeye çalışmaz, ayrıca içerisindeki kurguyu, yaşantıyı farklı noktalara taşıyabilir. Fakat onun asıl olan yapısını hiçbir zaman tamamen bozmaz, onunla bir nevi oynar. Elbette kentteki sıradan insan sıradan bir günde aldığı sıradan bir karar ile bu üretimlere başvurmamıştır. Onu bu yola iten kent içindeki bir çok sorun, zor durum mevcuttur. Bir teşvik konusu ise kendine yurt olarak belirlediği ya da adaptasyon sürecinde belirlemeye çalıştığı kent üzerinde bir hakka sahip olduğunu düşünmesidir. Nasıl ki kendi evinde kendinin belirlemiş olduğu kurallar ile kendini iyi hissettiren, kendini yansıtan herşeyi evinde kimseye sormadan gerçekleştirme hakkını buluyorsa, kimi

zaman aynı şeyi biraz daha büyük olan evi, kent için de düşünebilmektedir. Bu hakkı kent içinde de kendinde görmektedir.

2.1.3. Gündelik hayatta sıradan insan, taktik ve strateji

Öncelikle 'taktik' De Certeau (1984) referanslı tanımlama ile gündelik yaşam pratikleri dahilinde kentsel mekanda kullanıcının müdahaleleri, hakim söylemin, iktidarın düzenleme ve disiplinine karşı koyma ya da bu disiplinli düzenleme içindeki boşlukları keşfedip içlerine sızmak olarak tarif edilebilir. Taktik bu bağlamda öteki mekana 'öteki yer' e referans veren bir mekana ait kimlik ve iktidar tanımlamalarına tercüme edilemeyen bir eylemdir (Tan, 2008). Taktikler gücün yokluğunda ortaya çıkar iken, strateji ise güç, gücün varsayımı ile kendini gösterir. Stratejiler güç ilişkilerinin kullanılması ve hesaba katılması süreci içinde gelişir iken, taktikler ise tahmini, hesaplanmamış eylemleri içerir. Bu eylemler yabancı bir gücün kuralları ve organizasyonu sonucu, empoze edilmiş bir alan üzerinde gerçekleştirilir. Taktik ve stratejiler oluşturdukları kapsam ve süreçler bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Stratejiler belirlilik, düzen ve kurallar ile daha çok ilişkilidir. Açık ve belirgin olan bir mekan üretim amaçları vardır ve bu üretim seri kurgulanmış amaçlar ve özel bir eylem planı ile oluşturulur. Taktikler ise öte yandan koordine edilmiş sayılmazlar, belirli bir yörüngeleri yoktur ve genel bir strateji ile ilişkili değildirler. İzole edilmiş, ayrılmış eylemler olarak kurgulanırlar ve zincirleme hareketler olarak ilerler. Fırsatların kendilerine sunduğu avantajlardan yararlanır, onlara bağlı kalırlar. Bununla beraber, stratejiler kullanımlarını ve hakikatçi tavırlarını göstermek zorunda kalmaz iken taktikler zaman içinde verimliliklerini kanıtlama ihtiyacı duyarlar (Certeau, 1984).

Kısacası taktik, zayıf, zor durumda olanın kent içinde uyguladığı kendi sanatıdır. Strateji ise daha çok iktidarın kurum ve yapıları tarafından tanımlanan, somut davranışlar ile kentsel çevreyi düzenleme ve kendinin yapma yolu olarak tariflenir. Taktik, stratejilere karşı duran bir davranışsal söylem biçimi olarak kendini gösterir ve bu şekilde onunla etkileşir. Fakat bu karşı duruş mevcut sistemi yıkıp devirecek cinsten değildir. Onu kurcalayarak, bazen onunla oynayarak kendine bu sistem içerisinde yer edinir ve oynadığı çevreyi kendine mal eder.

2.2. Sıradan İnsanın Gündelik Hayatta Taktikleri

Bir kentteki belediye hizmet verdiği alan sınırları içinde belirli planlamalar, organizasyonlar yapar, projeler oluşturur ve bunları stratejileri olarak tanımlar. Bu stratejilerinde o bölgede hangi işin ne zaman, ne sürede, kim tarafından yapılacağı, bundan kimlerin fayda sağlayacağı, kimlerin proje kapsamında olduğu ya da olmadığı, elde edilecek kazançlar, riskler açık ve nettir. Uygulama aşamasında stratejik planlamadan dışarı çıkılmamaya, gelişen olumsuz durumlardan bir an önce kurtularak tekrar kesin olan proje aşamalarına geri dönmeye çalışılır. Stratejilerde kontrol ve hakimiyet bu süreç öncesinde, esnasında ve sonrasında her zaman en başta gelir.

Öte yandan, seyyar olarak sokaklarda iş kovalayan satıcı ya da zanaatkar ise stratejilerin birer sonuçları olarak doğmuştur. Sınırları ve kuralları kesin çizilmiş stratejilerde kendilerine yer bulamayanlar, vergilendirme, iş yeri açmada ekonomik zorluklar ya da belirli bir iş dalında özelleşememe gibi sorunlar nedeniyle bu sınırları zorlamaya, aşmaya çalışırlar. Fakat burada yapmak istedikleri bu kural ve çizgileri tamamen yok etmek değildir. Çünkü kendi işlerini yaparken yine bu sınırlar içerisinde, bu sınırların boşluklarından can bulurlar. Bir nevi kent içinde otoriter yapının ve mekanın çatlaklarına yerleşirler. Örneğin, kendileri için problem teşkil eden zabıta gibi stratejileri uygulama ve devam ettirmekten sorumlu olanın aktiviteleri, çalışma sistemi hakkında bilgi edinir. Mesai saatlerini, taktik alanı olarak tanımladığı bölgeye uğrama saatlerini öğrenir. En kısa zamanda en fazla satış ya da iş yapabileceği, çok göz önünde olmadığı alanı kent içinde belirler. Çok fazla aynı yerde kalmaması gerektiğini öğrenmiştir, o mekanda geçici ve hareketli olması en önemli koşullarındandır. Olası bir problem yaşaması durumunda hızlı bir şekilde toparlayabileceği çalışma ve satış tezgahını tasarlamıştır. Bunlar gibi daha bir çok örnek eklenebilir. Burada örneklenerek daha kolay anlaşılması sağlanan strateji ve taktiklerin gündelik kentsel mekanda nasıl beden bulduğu, strateji ve taktiğin birbiriyle nasıl etkileşim içinde olduğudur. Bahsedildiği gibi strateji ve taktik arasındaki ilişki genellikle zıtlıklar içeren, etki-tepki ya da neden-sonuç ilişkisinden öte gidememiştir. Acaba bu kavramların kentsel mekan yararına dönüştürülmesi mümkün müydü ve bunun için yapılmış çalışmalar mevcut muydu? Çalışmanın devamında da bu türden sorulara cevaplar bulmak için taktik, kullanıcı ve kentsel

mekan beraber ele alınacak, kentsel mekanın gelişimi ve dönüşümü için taktiğin bir kentleşme stratejisi gibi kullanılmasından bahsedilecektir (taktiksel kentleşme).

3. GÜNDELİK TAKTİKLERİN SAHNESİ OLARAK KENTSEL MEKAN

3.1. Sıradan İnsan ve Kentsel Mekan

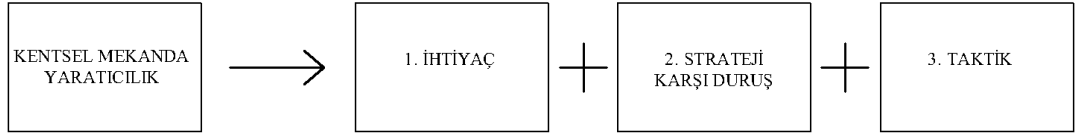
Kentsel mekan, basit olarak yapılardan, belli başlı nesnelerden, insanlardan ve onların meydana getirdiği çeşitli aktivitelerden oluşan, farklı tipten ilişkilerin bir ağ oluşturduğu, kesiştiği ya da birbirlerini ayrıştırdıkları bir uzamlar bütünüdür diyebiliriz. Kısacası kentteki fiziksel nesneler içerisinde, gerçekte kentlilerin karşılaştıkları, paylaştıkları, birlikte üretimler oluşturdukları yerlerdir (Aytaç, 2007).

Kentsel mekan ve kullanıcı daima iç içedir. Bu ikili ilişki için bir zaman aralığı ve belirli bir özne tanımlamak zordur. Etkileşim her gün, her zaman (her gün olan, gündelik zaman) ve herhangi biri (sıradan insan) tarafından, mekanın sınırlarını, özelliklerini değiştirerek devam eder. Harvey (1999) ve Raban (1974)' ın bahsettiği gibi kentlinin ürettiği objeler ve imajlar kent yapısını, kentsel mekanı belirlerler. Bu üretimlerin kentsel mekanda farklı ölçeklerde olmaları mümkündür. Eğer belirli bir kitle veya topluluk tarafından organize bir şekilde gerçekleştirilirse kent/ bölge ölçeğinde, ya da sokak, meydan gibi kentin herhangi bir küçük parçasında, atıl bir arazide, apartman balkonunda, sokak kaldırımında, terkedilmiş bir yapının duvarında kısacası gündelik hayatın olduğu her yerde mikro ölçekte kentli taktikleri ve yaratıcılıkları kendini gösterebilir. Bu durum rastgele de olabilir, rastgele olanın temsili olacak şekilde organize edilmiş de olabilir. Fakat sonuç olarak nasıl olursa olsun rastgeleliğin kentlide yaratacağı aynı zamanda onun bir sürpriz olma özelliğini deneyimlenmesi için bir zorunluluk teşkil eder. Kentlinin ve kentsel mekanın kentte herhangi bir yerde anlık ortaya çıkışları ve daha sonra kayboluşları sürpriz olma karakterine vurgu yapar.

Deleuze (1987) ' bir taktiksel yaratıcı, haz için üreten değildir, o mutlaka ihtiyaç duyduğu şeyi yaratandır' der. Bunu da sıradan kentli, kent üzerinde kurgulanan stratejilere, dayatmalara, önceden belirlenmiş tüketerek yaşama kurallarına ve mekanlarına karşı durarak ihtiyacı olana taktiklerle kendine özgü çözümler üreterek, durumları yeniden kendi sahip olduğu gündelik hayat bilgisi ile sorgulayarak yapar. Daha çok tüketim kültürü endüstrisinin ulaşamadığı ya da bu endüstri mekanlarının

çatlaklarına yerleşerek aynı zamanda nesnelleşen, homojenleşen kenti kırmış, özneyi ve özgünlüğü de bu yaratacılık ve taktikleri ile geri getirmiş olur. İhtiyaçlarını karşılamak için başlattığı bu karşı duruş esnasında elbette çeşitli yaralar alır, fakat bunların herbiri kendisine bir gündelik hayat deneyimi ve bilgisi olarak geri döner ve aksine onun taktik geliştirme, daha fazla yaratıcı olma katsayısını artırır. Elde edilen bu deneyimler ile kalın ve büyük puntolarla yazılmış kelimeler arasında, sessiz sakince oluşan her bir yaratıcılığın özü stratejilere karşı durarak üretilen taktiklere dayanır (De Certeau, 1984). Taktik kentsel mekanda yaratıcı olmak için bir araç görevi görür. Taktiği de daha önce bahsedildiği gibi kentteki sıradan insanın ihtiyaçlarını giderme içgüdüğü aktif eder.

Böylelikle stratejiler ile başlayan yaratıcı bir şekilde üretme sürecinin tabanında ihtiyaçları karşılamak için bu stratejilere karşı durma, bu duruşun da taktikler ile sağlandığı söylenebilir. Kentsel mekanda yaratıcı olma durumu ihtiyaç ,direnme ve taktik verilen sırada birbiri ile etkileşmesi sonucunda gerçekleşir diyebiliriz (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Kentsel mekanda ihtiyaç, karşı durma ve taktik üçlemesi.

Kentsel mekanda yaratıcı olmak ayrıca yaratıcılıkları bulmak, tanımlamak ve incelemek için öncelikle kenti anlamak gereklidir. Çünkü kentin ve kentlinin ihtiyaçlarını ortaya çıkarabilmek için Leach (2002)' in bahsettiği gibi kenti okumak ve kenti deneyimlemek iki önemli koşuldur. Okunan ve deneyimlenen kentin mekanlarının ne kadar kentli ile bütünleştiği veya bütünleşemediği, kentlinin ne kadar ihtiyaçlarını karşıladığı veya karşılayamadığı ortaya çıkar. Kentlinin buna yönelik karşı duruşu ve direnişi, sonuçları beklenmedik oluşumlara yol açar. Kentlerdeki mekanlar üzerindeki stretejilerin ve stratejik planların doğru çalışmaması ile kentlilerin bu mekanlar üzerindeki ihtiyaçsal oluşturdukları mekanizmalar ve üretimler kendilerini göstermeye başlar. Taktik içeren her bir üretim kentlinin kentsel mekandaki yaratıcılığına birer örnek teşkil eder. Taktikler ile şekillenen kentler ve mekanları kentselleşme yolunda birbirinin karşıtı olan taktik ve stratejiyi biraraya getirir. Kentlerin kentselleşme politikaları ve stratejileri arasında yer almaya başlar.

3.2. Kentsel Mekanı Taktikler ile Geliştirme (Taktiksel Kentselleşme)

Kentler tasarımcı, mimar ya da plancıların tasarladıkları, şekil verdikleri soyut mekanlar ile gelişmekte ve büyümeye devam etmektedir. Thackara (2006) kendini bir kent olarak hayal eder ve eğer ki bir kent olsaydı bu şekilde tasarım doldurulmuş mekanlardan oluşan bir kent olmak istemediğinden bahseder. Çünkü onların kentliye sundukları mekanların tek bir ağız ya da kalemden çıkarak oluşturulduklarını, tek bir kültürü yansıtarak çoğaldıklarına inanır. Bu da daha çok modern kent kültürünün hakimî tüketim kültürü olmaktadır. Neyin, nerede, ne kadara ve nasıl yapılacağı mekansal stratejiler ile desteklenerek kurgulanmıştır. Bu amaçlara hizmet ederek kurgulanmış kentsel mekanda yaşam, bir insanın tatil için gittiği bir yerde daha önceden ona söylenenler ve okudukları ile belirli yerlerde dolaşmasına, yemek yemesine, oradaki gündelikliği sanki kendisine dayatılmış gibi yaşamasına benzer. Bu şekilde yaparak kendinin oradaki kentsel gündelikliği özgürce deneyimlediğini zanneder aslında daha önceden tariflenmiş olarak yaşamakta ve tüketmektedir. Böyle bir stratejik kurgu içinde yaşayan kentli ise zaten kendine hazır bir paket olarak sunulan kent yaşantısı içerisinde farklı olanı ne arar ne de algılar. Onun için bu durum tatmin edicidir ve tıpkı turistik bir yerdeki tatil örneği gibi tanımlanan sloganlar, aktiviteler ve mekanlar ile özgürce bir deneyim sürdüğünü zanneder fakat aslında deneyimlediği kendisi için daha önceden belirlenmiş turistik bir deneyimden fazlası değildir.

Daha önce belirtildiği gibi bir çoğumuzun farkına bile varmadan, algılamadan kurallar ile oluşmuş, markalaşmış gerçekliği yenmeyi başaran mekanlar ve kullanıcılar da mevcuttur. Kentli kullanıcı burada kuralları sorgulamaya başlamış, kendi dilediği gibi tepkisini koymayı başarmıştır. Kendini, önüne sunulan tatil önerilerini, paket ve programları yapma zorunluluğunda görmez. Eylemlerini gündelik hayatta stratejiyi bozan, onunla oynayan fakat tamamen yıkmayan taktikler ile birleştirmiş, mekanlarını da ona göre değiştirmiş ve tekrar üretmiştir. Taktik içeren kentsel mekan, kendini bu tür kalıplardan kurtamaya çalışır. Ne zaman üretildiği, yaşanmaya başlandığını tahmin etmek imkansızdır. Bu özelliği ile dönüşmeye ve uyum sağlamaya hep açıktır. Bu tür mekanlar tek düzelik ve tüketimin hakim olduğu kentlerde çeşitlilik yaratarak, taktiksel yaratıcı kentin aynı zamanda karışık, algılaması zor, fiziksel yapıları özgün, yoğun, düzensizliğin açık ara önde olduğu, alternatif bir yapıya sahip olmasına neden olur (Landry, 2006).

Yaratıcı kentin ve onun mekanlarının kullanıcısı insan önemli bir rol oynar. Kenti ve mekanlarını bir profesyonel olmadan belirli nedenler ile doğal bir tasarımcı edası ile ele alır. Onlar ne önceden yaratılmış, tasarlanmış ne de anlamsızdırlar fakat donatılmamışlardır da. Birebir insan vücudunun yetileri ile oluşturulduğundan ölçek kavramı insan ölçülerinden uzaklaşmaz, temelinde inşaat makinelerinin kepçelerinden çok sıradan kentin eli yer alır. Özgün olan bilinçli bir süreç sonucunda işe yarayan, başkaları tarafından anlaşılan ve takdir gören ve illaki eylemsel olarak ortaya konulmuş bir kullanım, ürün ya da durum tarifleyen yani yaratıcılığın tanımlanmasındaki temel kriterleri taşıyan yaratıcı kent ve kentsel mekan, orada yaşayan insanlar ile girdiği etkileşim sonucunda kurulur (Dereli, 2010).

Genellikle kentler için belirli stratejik vizyonlar çizilir, temalar oluşturulur. Kentin ne yönde gelişeceği, genişleyeceği, kentsel mekanların özellikleri, kaliteleri, onlar üzerinde yapılacak projeler yıllar sonrası için planlanır ve kentsel politikalar için o yönde kurallar konulur ve uygulanır. Öte yandan taktiksel kentleşme olarak ifade edilen sistemde ise gelişen kentlerin kendi iç dinamikleri ve sıradan kentli taktikleri ile üretilen mekanlar göze çarpar.

Taktiksel kentselleşme isminden de anlaşılacağı gibi kendini taktikler ile var eder, böylelikle stratejik gelişmelerden kendini ayırır, soyutlar. Stratejilere karşı oluşturulan birer anti-hareketlerdir. Daha önceki bölümlerde bahsedilen taktik ve strateji arasındaki fark ile taktiksel kentleşme ne, niçin, soruları ile ilerleyen, kenti planlayarak şekillendiren ana planın (master plan) tersine daha küçük olana ve nasıl olacağına odaklanır. Kalıcı ve statik olanı aramaktan çok, kısa zamanlı ve geçici hareketler, kısa zamanda küçük işler, aktiviteler ile uzun vadeli bir gelişim hedefler. Taktiğin kentsel mekanın gelişimi, daha iyi kentsel mekanlar elde etme bağlamında kentli kullanıcısının bir günlüğüne de olsa sıkışık kentsel mekanda geçici parklar oluşturması gibi. Kısa zamanlı nefes alma ihtiyacı duyan kentli arabalar için ayrılmış park bölgesini ya da sokak kaldırımını üzerinde bir bölümü kısmen işgal eder ve kendine küçük bir yeşil alan tanımlar. O alanı o günlük orada duracak oturma bankı, suni çim gibi çeşitli elemanlar ve mobilyalar yükleyerek yeniden tanımlar, yeniden üretir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Park yerlerini yeşil alana dönüştürme, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Şimdilerde ise kamusal mekandaki bu hareketlenmeler dünya çapına yayılmış bir populariteye ulaşmış durumdadır. Kimi yerel yönetimler, kısa zamanlı çok daha az maliyetli kentli problemlerini çözebilecek bu türden geçici kullanımları ve geçici mekanları desteklemektedirler. Mimar, planıcı ve bir yerel yönetici olan Jaime Lerner, harekete geçmek için hiçbir zaman kaynak yetersizliğinin bir özür olarak kabul edilemeyeceğinden bahseder. Kesinlikle bütün cevapların alındıktan ve kaynaklar bulunduktan sonra harekete geçilmeli ilkelerine dayalı bir gelişim için oluşturulan reçetenin ancak bir felç durumu için geçerli olacağını söyler. Planlamanın da sadece tüm veriler ve değişkenler kontrol altına alındıktan sonra yapılabileceğinin yanlış bir tavır olacağını savunmaktadır (Lerner, 2014).

Kentler inşa faaliyetleri ile devamlı olarak gelişmekte, büyümekte ve değişmeye devam etmektedir. Planlanan devasa alanlar, inşa edilen stadyumlar, konut projeleri, müzeler ve parklar gibi. Herbiri için zamansal yatırımın yanında yine aynı büyük miktarlarda ekonomik yatırımlar da gereklidir. Bunların sonucunda yeterli bir sonuca ulaşıp, ulaşılamayacağı ve kullanıcı memnuniyetinin sağlanıp sağlanamayacağı ise kestirilememektedir. Taktiksel kentleşme vizyonunda yerinde kısa zamanda uygulanan taktiksel mekan uygulanma süresince kullanıcısı ile beraber ve kullanıcısının deneyimine açıktır. Kullanıcı aktif olarak rol alıp, özne konumundadır.

Kentsel mekanı planlaması gerekli bir iş olarak görmekten öte kentli kullanıcının zaten gündelik hayatında işlevsel ve efektif bir şekilde şekillendirdiği kent mekanını yine onların kullanımı eşliğinde değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Kentli bu gücü gündelik hayatındaki geçici deneyimler ile devamlı pekiştirmeye devam

etmektedir. Geçici olabilme kabiliyeti ile bu tür taktikler ulaşılmak istenen sonuçlara kısa zamanda, çok daha az finansal kaynaklar ve kullanıcı katılımı ile gerçekleştirebilmektedir (Şekil 3.3).

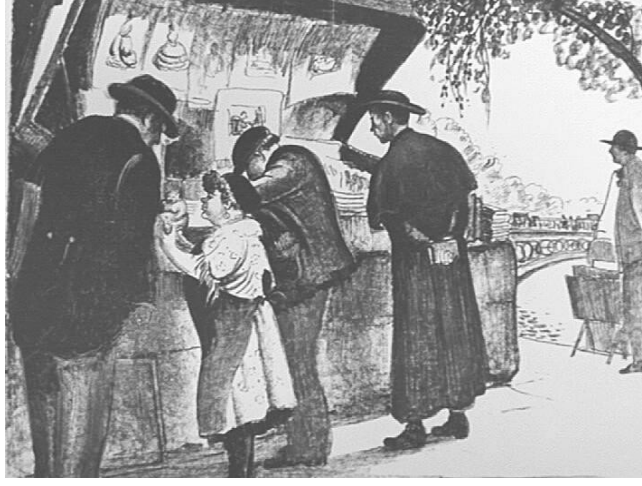
Şekil 3.3: Kısa zamanlı olarak dönüştürülmüş sokak, Lydon , M. ve diğerleri (2012)

Bu türden aktiviteler yerel aktörlere geçici alanlar oluşturur ve oyunlarını sahnelemelerine için olanak sunar. Lefebvre(1974)' in de bahsettiği gibi kent kullanıcı için sahneleşen bir yapıya bürünür. Küçük ölçekli olarak başlayan aktiviteler daha sonradan kalıcı ve büyüyecek projelere zemin oluşturur. Kullanıcıya odaklanır, onların deneyimlerinden ve tekliflerinden faydalanır. Kısa zamanlı, geçici ve gerçekçi beklentiler içerisindedirler. Sosyal altyapıyı kentli arasında geliştirmede önemli rol oynarlar.

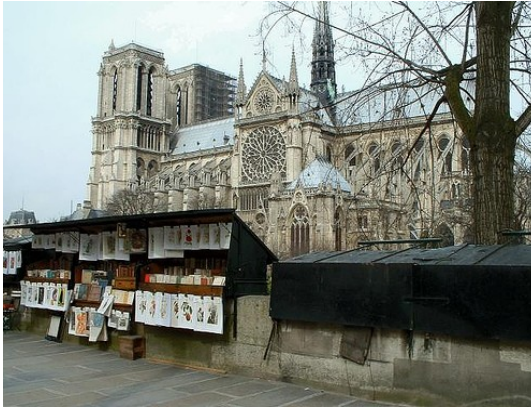
Şekil 3.4: Atık ahşap malzemeden oluşturulan kentsel kütüphane.

Aslında kentsel yapı içerisinde bu türden taktiksel varoluşların tarihine bakılırsa yenibirer oluşum olmadıkları rahatça görülebilir. Tek fark kendilerini birer taktiksel üretim olarak ifade etmeden, fark ettirmeden varolmalarıdır. Buna bir örnek olarak Paris' deki Sein nehri kıyısındaki kitapçılar gösterilebilir. 16. yy. başlarında izinsiz olarak faaliyet gösteren seyyar kitap satıcıları kendilerini Sean nehri kıyısında yer bulmaya çalışırlar (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: 'Les Bouquinistes', Lydon, M. ve diğerleri (2012).

Fakat sabit olarak, tuğla ve çimentodan yapılmış dükkanlardaki kitap satıcıları bu durumdan oldukça memnuniyetsiz olmuşlar, şikayetleri ile 1649 da yasaklanmalarını sağlamışlardır. Fransızca 'Les bouquinistes' olarak anılan kitapçılar kent tarafından oldukça alışılmış ve nehir boyunca bir anda bitivermiş olan bu portatif, eklenti duran oluşumlar nehir etrafındaki yaşantıyı da değiştirmeye başlamıştır. Daha sonra ise her bir kitapçı için nehir boyunca sabit bir yer tayin edilip, belirli vergi ücretleri ile yasallaştırılarak, kente tekrar kazandırılmışlardır (Lydon, 2012).

Şekil 3.6: 'Les Bouquinistes', Lydon, M. ve diğerleri (2012).

Taktiksel kentleşme olgusu Sean nehri boyunca bulunan kitapçılar gibi geçici, kısa süreli olabileceği düşünülerek profesyonel olamayan kent kullanıcısı tarafından tasarlanan ve üretilen, üretildiği alan ya da bölgenin çehresini de değiştirmeyi başaran, yasal olamayan çerçeveden çıkıp yasal varlık kazanma ve kalıcı olma potansiyeline de mevcut olandır diyebiliriz. Kent için öngörülen projeler ve tasarlanan mekanların yanında farklı, alternatif, düşük maliyetler ile de kamusal mekanların daha yaşanılabilir kılınılabileceği sloganıyla yola çıkan Amerikalı bir kısım yerel halk taktiksel kentleşme projelerini devreye sokarlar. Daha fazla yaşanılabilir kentler için yapılacabilecek çalışmaların sokak, kentsel blok ve yapı ölçeğinde başlaması gerektiğine inanarak, kentin bu parçaları üzerine çalışmalar yaparak başlarlar. Kentsel mekan üzerindeki etkilerini deneyimlerler. Projelerinde yerel katılımı ve insan eli ile üretimi özellikle vurgularlar.

Kentsel bölgede yarattıkları değişim, o bölgedeki yerel sakinlerin yani ikamet edenlerinin kendilerinin, kendi elleri ile gerçekleştirmesine olanak tanınır. Bunları birkaç somut örnek üzerinden tanımlamak, yapılan uygulamaları daha net gözler önüne serecek, sıradan kentlinin kentin yapıtaşlarının üzerine yaratıcı bir şekilde alternatif yollar ile nasıl daha fazla taş ekleyebileceğini görmemizi sağlayabilecektir.

İlk olarak açık/oynanabilir sokak (open/play street) söylemi ile sokakların daha güvenli, yürünebilir, oyun oynanabilir, bisiklet, kaykay kullanılabilir, araba kullanıcılarının sokaktaki yaya' ya dah fazla saygı göstermesi sağlanabilecek farklı taktikler içeren çalışmalar mevcuttur (Şekil 3.7).

Şekil 3.7: Açık/oynanabilir, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Yerel aktivistleri ve mülk sahiplerini cesaretlendiren çalışma, yayanın ve kullanıcı aktivitelerinin nerdeyse hiç olmadığı bir sokakta başlar. Öncelikle araç trafiğini yavaşlatmaya yarayacak sokak üzerine yaya geçidi çizgileri çizilir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8: Yola çizilen yaya geçidi çizgileri, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Sokakta seyyar satıcıların faaliyetinin artması ve sokağa cephesi olan işletmelerin sokağa masa ve sandalye koyması sağlanır. Doğal üretimler ile eklemlenen peyzaj ve kentsel mobilya elemanları ile de yer duygusu kazandırılmaya çabalanmıştır (Şekil 3.9).

Şekil 3.9: Sokağın önceki ve sonraki hali, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Kent sokaklarındaki bir diğer taktiksel proje de kent dokusunda daha fazla yeşil alan yaratmak için kenti her kentlinin evlerinin birer bahçesi gibi kullanmasıdır. Bunun kent içinde özel ya da kamusal alanlar üzerinde izinsiz olarak yapılmasından dolayı bu aktivite gerilla tarzı bahçecilik (guerilla gardening) olarak isimlendirilir. Aktivistler yakalanma ihtimallerini aza indirmek için tohum ekme, bakım yapma gibi eylemlerini genellikle gece yapmayı tercih ederler. Ortaya çıkardıkları taktiksel üretimler hem yaratıcı hem de kentteki açık ve boş alanlardaki yeşili arttırmada gözle görülür bir gelişim sağladıkları için enformel, kısa ömürlü üretimleri yasallaşma ve

kentsel gelişimde uzun vadeli olacak şekilde bölge yönetimi tarafından da incelenmektedir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10: Kamusal mekanda gerilla tarzı bahçecilik, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Kentteki yeşili ve toprak yüzeyini arttırarak ayrıca yağmur suyunun toprağa tekrar kazandırmak için yerel kentlinin geliştirdiği bir öncekine benzeyen diğer bir yöntem ise gereksiz buldukları kent içinde asfalt ve katı yüzeyleri kaldırmaktır. Böylelikle kent içinde yarattıkları toprak yüzeyler ile gerilla bahçecileri için hazır durumda taktik alanları da oluştururlar. Bununla birlikte birbirlerini tamamlayan, koordineli çalışan bir sistemin parçası olurlar (Şekil 3.11).

Şekil 3.11: Kent içinde kaldırılan gereksiz asfalt alanlar ve kentsel bahçecilik, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

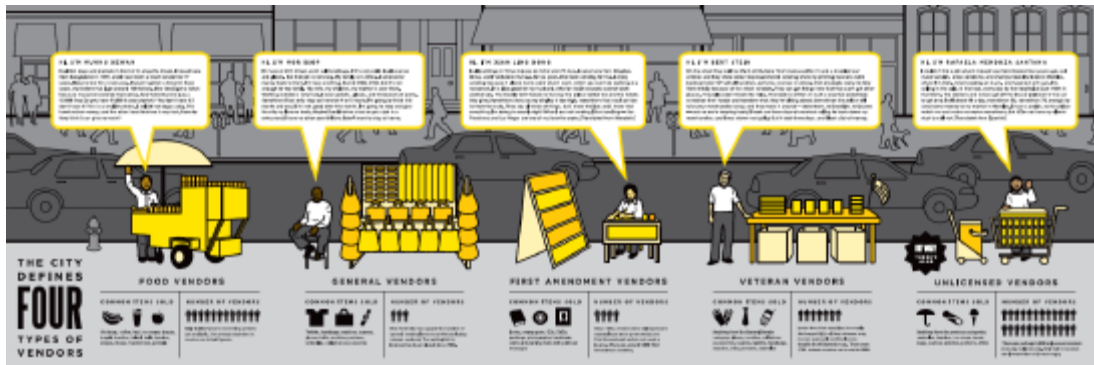
Bir diğer taktiksel kentleşme projelerinden biri de kentteki atık malzeme miktarını azaltmak, kentlilerin daha fazla sosyalleşmesi ve yetersiz dinlenme alanlarının azlığı ile sokaklara peyzaj mobilyaları üretmektir. Örneğin artık ahşap paletleri kullanılarak

yaptıkları oturma birimleri ile kent içinde belirledikleri sokak, kaldırım ya da meydanlarda kentsel toplanma birimleri oluşturmuşlardır (Şekil 3.12).

Şekil 3.12: Kentsel peyzaj mobilyaları üretmek, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Bununla birlikte kentte taktiksel bağlamda sayılabilecek kentsel mekanı daha canlı ve çekici kıldığına inanılan taktik içeren yeniden üretimlerin yanında, mevcutta kent içinde zaten bu potansiyeli barındıran oluşumlara da destek verilmektedir. Kentteki seyyar satıcıların aktivitelerine yardımcı olmak bunlardan birisidir. Çünkü seyyar satıcıların kent içinde bulundukları noktada bir çekicilik oluşturdukları, o mekana farklı bir canlılık kattıkları ve bir kısım küçük ticari boşlukları doldurduklarına inanılır. Bunun için özellikle yerel yönetimlerin seyyar oalarak satıcılık yapma konusundaki yasaları çok daha basitleştirmesi ve satıcıların bu prosedür içerisinde daha kolay yol almaları için kolay anlaşılır bir dil haline getirilmesi gerekliliği savunulur. Örnek olarak New York kent yönetiminin seyyar satıcılık konusundaki genelde kafa karıştıran düzenlemelerini hem şimdiki hem de gelecek seyyar satıcılar için daha basitleştiren bir anlatım düzeyinde sunmuştur (Şekil 3.13).

Şekil 3.13: New York kent yönetiminin seyyar satıcılık prosedür düzenlemesi, Lydon , M. ve diğerleri (2012).

Bu bölümde anlatılanlar kentte taktiksel üretimlerin kentli tarafından koordineli veya organize sayılabilecek şekilde kentsel mekanda nasıl uygulanabilirliğini ve o mekanı nasıl değiştirip dönüştürdüğünü bizlere gösterir. Öte yandan taktiksel mekanlardaki bu dönüşümün somut örneklerini gördükçe buna benzer örneklerin de aslında yaşadığımız kentteki gündelik hayatta bu şekilde organize edilmeden de olageldiğini fark ederiz. Sıradan insan kentteki sahnesinde yine kendi için kendi taktikleriyle çözümlerini kentsel mekan üzerinde kurgulamaktadır. Fakat taktiksel kentleşme hareketinden farklı olarak bu yaratıcı üretimlerinin mekan üzerindeki etkilerinin farkında bile değildir. Bundan sonraki bölümde bu kez kentlinin gündelik hayattaki taktiksel üretimlerine odaklanılacak, bu farkında olmadan ürettiği yaratıcılık içeren taktiksel üretimlerinin kentsel mekan ile kurduğu ya da kuramadığı bağlarını bulmak için bir çalışma yapılması amaçlanmaktadır.

4. KENTSEL MEKANDA KENTLİNİN GÜNDELİK, TAKTİKSEL ÜRETİMLERİ

Bir önceki bölümde bahsedilen kent kullanıcısı için gerekli duyulan mekan zenginliği ve kalitesine ulaşmak için kentlinin bilerek ve kendi planları ile oluşturduğu benzer yaratıcı pratik çözümlere aslında kent içindeki gündelik hayatta da rastlamak mümkündür. Yanar (2015)' in da belirttiği gibi şimdiki kentlerde tükenmek bilmeyen projeler ile etrafımızdaki mekanları olabildiğince kusursuz ve steril bir hale getirme çabası içerisindeyiz. Mimarlar olarak bütün mimarlığımız bu projelere dayalı bir mimarlığın tam orta noktasında yer almaktadır. Oysa ki bu mimarlığın dışında başka türden mimarlığın da bilinçli ya da bilinçsiz olarak etrafımızı sardığından söz eder. İster kentsel ölçekte ister ise mikro ölçekte olsun, devasa kamusal alanlarda veya küçük dairelerin balkonlarında belirli bir şekilde organize edilmiş başka türden olarak nitelendirdiğimiz bu mimarlığının örnekleri aslında oldukça fazladır. Önemli olan gündelik hayat içerisine sızmış, adapte olmuş, eklemlenmiş ya da kentin mekanları arasında gezip duran öteki mimarlığı, üretimleri görmeyi başarabilmektir.

Onları kentsel mekan içinde görmek, görünür kılmak için sezmek, kokularını almak ve izlerini sürmek av peşindeki bir avcı gibi düşünülebilir. Sadece buradaki öznel farklılaşır. Kent içindeki bu farklı türden yaratıcı, taktik içeren üretim ve mekanlar birer av, onların farkına varmaya ve anlamaya çalışan bizler mimarlar, tasarımcılar, araştırmacılar ise birer avcı konumuna geçeriz.

4.1.Kentsel Mekanda Taktik 'Avlamak'

Öncelikli olarak gündelik hayat içerisindeki kentli kullanıcı ve kent ilişkilerini ortaya çıkarmakta ölçeğin önemi büyüktür. De Certeau (1984) sokağa sadece kuş bakışı olarak değil esas bir kentli olarak, ölçeği bir bölü bire indirgeyerek bakın der. Böylelikle o ölçeğin farkına varılır, kente bulaşılır, onunla olan ilişki arttırılmış ve kent, plan yerine kesitlerde taranmış olur. Yanar (2015) ise insan kendi iç dünyasından çıkıp, yanıbaşındaki mekanda olduğu zaman o mekanın bir parçası olur. Bir oyuncudur. Sahnededir. Oyunun içindedir der. Ölçeğin bir olduğu nokta

gözlemci ya da avcının da sıradan birer kentli oldukları noktadır. Kent içinde, doğal ortamdaki bir avcı gibi avı için kamufle olmayı bu şekilde başarır. Kullanılan bu ölçek sokaklarda, eğri büğrü kaldırımlarda dolandıkları, akbillerle kenti aktardıkları, köşedeki çiçekçiden çiçek aldıkları, mendil satan çocuğa para verdikleri, gürültünün, patırtının eksik olmadığı bir düzlemdir. Basit bir şekilde sokaktaki kaldırıma konulmuş bir minderin sadece dinlenme, oturma işlevi için olmadığı, deneyimlenip gözlemlendikten sonra minderin ayrıca kaldırımdaki taktiksel konumu itibari ile de sokağın ve sokaktan geçen insanların da izlenebileceğini farkına varılır. Bununla beraber bir minderin o kaldırımdaki tek başınalığı farklı olgulara sebep olurken birden fazla minderin bir araya gelmesi algı ve olguların değişmesine neden olabilir. Tek başına tek bir minderde oturup çay içen ve sokağı izleyen kentli ya da birden fazla kullanıcının birden fazla minderde yanyana oturup gitar çalarak o mekanı sokak konseri alanına dönüştürmesi gibi. Kentsel çevrenin farkına vardıkça böyle bir ölçeğin neden gerekli olduğu da anlaşılmaya başlar. Ayrıca sadece kentteki mekan değil, kullanıcısı hakkında da bilgi edinilmeye devam edilir. Örneğin, kentin çeşitli sorunları yüzünden zarar gören, zedelenen sıradan insanın otoritelerce çözülememiş sorunlarına karşı gündelik hayat bilgilerini oluşturuyor olmaları, kendilerinin ürettikleri taktikler ile bu sorunları aşma çabaları bir ayrı kentsel gerçeği de bizlere sunmuş olur. Aynılaşmaya başlayan kentin bu şekilde değişen, yeniden üretilen yüzünü gösterirler.

Gündelik hayattaki sıradan insanın kendi dili, doğal bir tasarımcı edası ile değiştirilen kent ve mekanları karşımızdadır. Böylelikle, kentin sadece kendisinin yapısal bir ifadesi olan fiziksel ve statik formdan ibaret olmadığını, aynı zamanda formu dolduran çok sayıda insan müdahalesini de içerdiği, yani gündelik kültür ile bir yapma devinimi içerisinde de olduğu açıklanmış olur (Florida, 2005). Bu çerçevede çevreye tekrar baktığımızda daha önce gördüklerimizin herhangi bir kimliği belirli değil, ne zaman var olduğu ise meçhul, tanımlaması zor, değer verilmekten uzak bir dünya olmadığının, kentteki insanların sosyal, ekonomik ihtiyaçlarını yansıtan sorunlara çözüm ararken ola gelmiş, etraflarını, aynı zamanda kendilerini şekillendiren, değişkenlikleri yüksek uzamlar olduklarını görürüz. Bu insanların kendi mekanlarını kendilerinin ve kendileri için tasarladıklarını anlarız. Hatta bunu tasarladıklarının farkında bile olmadan, ortaya çıkardıklarının sahip oldukları olanaklar ile nasıl bir yaratıcılık ve taktik içerdiğini bilmeden yaparlar. Onları bulma, avlama çabası bizlere fiziksel olan ile fiziksel olmayan mekanın iç içe

geçmiş parçalarını anlamamızı sağlar. Bir sokak konserinde söyleyen, onu dinleyen, eşlik eden bir meydandaki kürsü üzerinde yapılan konuşmada protesto eden, ya da heyecan, coşku, sevgi duyan hepsi birlikte fiziksel mekanın fiziksel olmayan ile iç içe geçmiş parçalarını bize yansıtır. Özünde asıl olarak mekanı belirleyen, yaratıcısı olan kullacısı yani insandır.

Tüm bu olguları daha önce de belirtildiği gibi anlamaya çalışma sürecünde iz sürmek, bulmak ve avlamak bir kıstas olarak ele alınır. Kent içinde buna benzer bir yöntem izleyerek belirli mekanizma ve üretimlerin peşinde koşan '40 Nasihat Made in İstanbul' projesi bir örnek olabilir. Proje, 1. İstanbul Tasarım Bienali için 'Musibet' başlığı altında kentteki olumsuz, musibet olarak algılanan gündelik hayatın dağınık gerçekliliğini anlamak ve öğrenmek üzerinde durur. 'Aslında bunların hepsini birer nasihat olarak görebilir miyiz?' sorusunu kendine sorar. Kentte beklenmedik işlevleri biraraya getiren binalar, heterotopik kentsel durumlar ve kentsel örgütlenme biçimleri bu nasihatların birer dışa vurumu ve 'nasihat avcıları' için izine düşülecek ve açığa çıkarılmaya çalışılacak için başlangıç noktasını oluştururlar (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: İstanbul kentinde nasihat örnekleri (1. İstanbul Tasarım Bienali kataloğu, fotoğraflar: Özlem Berber, Ali Taptık).

Buna benzer bir şekilde için kent içinde oldukça küçük ölçeklere inerek çalışmalar yapılmak istenmiş, bu sefer ise taktiksel üretimlerin/mekanların/mekanizmaların kentte birer avcı kılığında peşlerine düşülmüştür. Kentsel mekan için birebir bu taktikleri gözlemlemek ve deneyimlemek için yürümek en basit ve etkili bir araç olarak ön görülür. Yürürken taranılan kent parçalarında taktik olarak nitelenebilecek üretimler fotoğraflanarak belgelenir. Fotoğraf orada olanı aynı şekilde yansıttığından herkes için olanı temsil eder. Göz ile görünen ne ise herkes için orada ve aldığı şekil, durum herkes için aynıdır. Taktiksel üretimi fotoğraftan farklı olarak konumunu, üretiliş biçimini, detay noktalarını, neden taktiksel bir üretim olduğunu ifade eden

notlar ile anlık eskizler yapılmıştır. Böylelikle eskizi gözün algıladığının yeterli olmadığını düşündüğümüz sırada apaçık o anda orada duranın zihinde farklı imgelenmesini sağlayacağını, derinde duran tuhaf ve ilginç olanı görmemize yardımcı olması için kullanmış oluruz. Ayrıca eskizlere, fotoğraflardan farklı olarak görsel verinin yanında yazınsal veri de eklenebilir. Eskiz ile, oradaki imaja dönüştürülürken vurgulanmak istenen farklı bir gösterim ile ifade edilip, düşünce ve fikirler yazınsal olarak da notlar şeklinde üzerine eklenir. Bu notlar orada olanın farklı bir yönünü öne çıkararak okuyucu düşüncelerini de o yöne çekmekte yardımcı olur.

4.1.1. Kenti yürüyerek deneyimlemek

Bir kentte yolunu bulamamak çok da önemli değildir. Ama bir kentte bir ormanda kaybolur gibi kaybolmak için eğitilmiş olmak gerekir. Sokak adlarının kaybolan kişiye çatırdayan kuru dalların diliyle hitap etmesi gerekir ve kent içindeki küçük sokaklar bu kişiye günün saatlerini bir dağdaki vadi kadar açık seçik biçimde yansıtmalıdır (Benjamin, 1999, Breton, 2000' nin aktarımıyla).

Kenti ve onun parçalarını, elemanlarını, insanlarını yakından görmeyi, keşfetmeyi, sadece ölçekli çizimler üzerinde yol alarak yapmaya çalışmak mümkün olmamaktadır. Deneyimlemek denilen olgunun gerçekleştiği nokta ölçeğin bir bölü bir olduğu noktadır. Kent, taş duvarlı sokakların dokusunu hissetmek, parktaki çimlere uzanıp kentin sesini dinleyebilmek, meydandaki çiçekçiden çiçek almak, sokaktaki bir kahvehaneye oturup o anda o sokakta çalan sokak müzisyenleri seyretmek, bir seyyar satıcıdan kent silüetini simgeleyen kopya bir resim almak gibi kuş bakışı çizgilere bakarken algılaması zor deneyimleri de beraberinde içerir. Bunlar içinde kentte sadece yürümek de aslında yeterli olmaz. Çünkü kenti keşfetmek için yürümek demek yürüyüşünün tüm beden katılımını gerektiren bir etkinliktir, duyarların sürekli olarak devreye girmesidir.

Kent aslında bir dış dünya olmasına rağmen bizim içimizdedir. Çünkü Breton (2000) '*Kentin insanın gözlerinin, kulaklarının, algısal organlarının içindedir ve onu sahiplenir, ona yüklediği anlamlara göre etki eder*' der. Bu yüzden de herkes nesneleri kendi gözleri ile görür ve algılar. Her kent öznedir. Kenti keşfetmek için çıkılan yolda aslında kendimizi de keşfetmiş oluruz. Kendi öznel algı biçimlerimiz ile kent parçaları iç içe geçer. Kentte çıkılan yürüyüşte elde belirli rotalar için

haritalar bulunsada, bir süre sonra yürüyüşü için içine kişisel tercihlerini katarak, kişisel yolunu yaratarak kenti anlamaya, keşfetmeye çalışır. Sokaklarda rastgele, rüzgarın götürdüğü yönde, başboş dolaşmaya başlar. Kentte 'aylak' da bu şekilde yürür. Aylak aslında kentte yürüme sanatını icra edeni tarifler. *'Sokak dört duvar arasındaki kentli gibi binaların cepheleri arasında kendini evindeymiş gibi hisseden aylak için bir apartman dairesir. Dernek adlarının yazılı olduğu parlak plakalara, kentlinin, salonundaki yağlı boya bir tabloya verdiği değeri verir. Duvarlar, üstüne not defterini dayadığı sıradır, gazete bayileri kütüphaneler gibidir'* (Benjamin, 1978, Breton, 2000' in aktarımıyla). Her gün evine ya da işine gitmek için kullandığı güzergahı terkeder, alışkın olduğu rotalarının ötesine geçerek, onları öncelikle unuttur ve kişisel meraklarının, ormanda yürür gibi keşiflerin peşinden koşar.

'Aylak' ya da 'flanör' kente gelmiş ya da zaten kentsoylusu olan, parası olmasa bile zamanı olan, kentte daha çok yürüyerek dolaşan, bakandır. Aylağın gizli özneliğini vurgulayan asıl durum dikkat çekmemesidir, bir diğer deyiş ile bakılan değil bakan olmasıdır. Aylağın bir diğer özelliği ise kendine has içsel sıkıntılarının (spleen) olmasıdır. Bu kentin sürekli devinen ve insan aklının algılayamayacağı kadar kitlesel olan insan akışını izlerken yaşanan sarhoş olma, kendini, kimliğini kaybetme ve ezilme-yutulma gibi tanımlanabilecek karışık bir histir denilebilir (Başar, 2013).

Hüseyin Köse (2012) 'Flanör Düşünce' kitabında, *'Flanör, herşeyden önce, yürüyen düşüncedir, düşüncenin insanın aklında yollar, düzlükler, kanallar, geçitler açarak ilerleyen yürüşünün izdüşümüdür'* diye başlar. Amaçsızca, rastgele yürüyerek dolaşan ve kendini çevresinin etkisine bırakıp 'anın izini süren' kişi olarak tanımlanan flanör, sözlük anlamının dışında bakıldığında kendini modernizmin burjuva sınıfındaki işsiz güçsüz kentlisine bırakır. Kenti bir metin olarak düşündüğümüzde, onun sosyal içeriklerini, tipolojilerini, mikro ölçekte yeniden okumak onun averelik ile asıl yapmak istedikleri arasındadır. Ki bu tanım ile flanör gündelik yaşamın mikro-sosyolojisi üzerine yoğunlaşır diyebiliriz. İzlenimleri, çevre ve görünüm, deneyim ve hafıza, algı ve birikim arasındaki ilişkinin yansımasıdır. Caygill (1998)' e göre flanör, zihnini şimdinin deneyimiyle donatır. Bu da kentin deneyimini değiştirir ve yaşanan anı kalıcı kılar.

Kentte keşif peşinde olan yürüyüşçü, ormanda yürürken kullandığı teknikleri kullansa da yürüme etkinliği sırasında yöntemler aynı olsa bile kentsel mekan ve kırsal mekan arasındaki ayırmadan çok açık şekilde haberdardır. Kırsal alanda insan

kendileri doğaya, rüzgara, güneşe, arazideki engebeye göre ayarlamışlar, yaşam çevrelerini bu düzen içinde kurmuşlardır. Kent ise bunun tersine betonu, camı, asfaltı, tüketim kültürünü esas alarak şekillenmiştir. Mevsimlere göre ağaçların yaprakları dökülür, havalar soğur, şiddetli rüzgarlar çıkar, insanlar yaşadıkları alanları ona göre önlemler alarak değiştirir, sonra tekrar ısınmaya başlar, gündelik hayat yine ona göre şekillenir, evlerin duvarları badana yapılır, çiçekler açar, ekim yapılır sonrasında hasat toplanır. Öte yandan aslında kentte mevsimleri kentin kendisi oluşturur. Yürüyen keşifçinin kırsallığını değil, kentliliğini yükseltir. Sokaklardaki kaldırımlara masaları ile taşan kafeler, eğlence merkezlerinin yanardönerli ışıkları, zamanla tüketilen malın cinsine göre değişen reklam panoları ile Breton (2000)' in deyimi ile doğanın değişimlerinin değil, malın ve ortak yaşamın yüceltilmesi, bununla beraber kentteki gündelik yaşamın bu çerçevede şekillenmesidir.

Kentte 'yürüme' , çıkılan yolculukta kendini kentsel mekanda kaybederek algılar ile deneyimleyebilmek, gündelik kentsel hayatın içine sızarak sosyal çevreyi keşfedebilmek, ve günümüz kentlerinin temel özelliklerinin kentli üzerindeki etkilerinin farkına varabilmek için bir araçtır. Kentli ve kentsel mekan üzerine düşünenler için daha önce bahsedildiği gibi düşüncelerin fikirler yaratmak için kanallar, geçitler açma yoludur diyebiliriz.

4.1.2. Kentsel mekanda eskiz

İnceoğlu (2012) 'Eskizler' kitabının arka sayfasında şöyle der, *'Rönensans dünyası sanat ve tasarımda eskiz yapma karşılığı olarak İtalyanca eski bir kelime olan pensiero sözcüğünü kullanırdı. Bunun anlamı 'düşünceler' dir. Gerçekten eskizi en iyi anlatan, 'düşünceler' sözcüğüdür; 'çizili düşünceler'. Benzer şekilde eskiz yapma çizerek düşünmedir'*. Eskiz aynı zamanda zihin ve elin koordinasyonlu çalışması ile sadece düşüncenin çizgi ile beden bulmuş hali değil, çizerek de düşünmenin ayrı bir yoludur da. Nasıl ki kimi zaman düşündüklerimizi içimizden tekrarlıyor, kendimize fısıldıyor isek çizerek yapılan düşünme yöntemi de bu şekildedir. Eskizi yapan kendisiyle eskiz aracılığı ile iletişime geçme imkanı bulur. Guidera (2004) ise elle yapılan eskiz çalışmalarının hızlı ve açık, araştırmayı teşvik edici bir niteliğe sahip olduğundan bahseder. Eskizler mimarlıkta da bir üretim, iletim ve birikim süreci ürünüdürler (İnceoğlu, 2012). Peki tüm bu tanımlamalardan sonra gerçekten eskizin düşünce dünyamıza yapacağı katkıları veya pratik bir iletim aracı olduğunu

bildiğimizden dolayı mı eskiz yaparız? Bizleri eskiz yapmaya, çizerek anlatmaya, düşünmeye iten faktör nedir, kısacası neden eskiz yaparız?

Eskiz yapmak, en özünde zihinde veya mekanda orada olanı çizmek, yazının, kelimelerin yetersiz kaldığı durumlarda yardımımıza yetişendir. Eski çağlarda mağara duvarlarına yapılan ilk çizimleri düşünür isek, ilk insanlar da yaşadıkları çevrede gördüklerini, avlamaya çalıştığı geyiği kendi yorumuyla figürleştirmiş, onu çizerek tanımlamıştır (Şekil 4.2). Eskizler, kendi içinde insanın kendini ifade, anlatım yoludur. Sinema, müzik, edebiyat, dans gibi araçlarla nasıl kendimizi tariflemeye çalışıyor isek, eskiz de bu türden temsil ve sunum niteliği taşıyan bir araçtır.

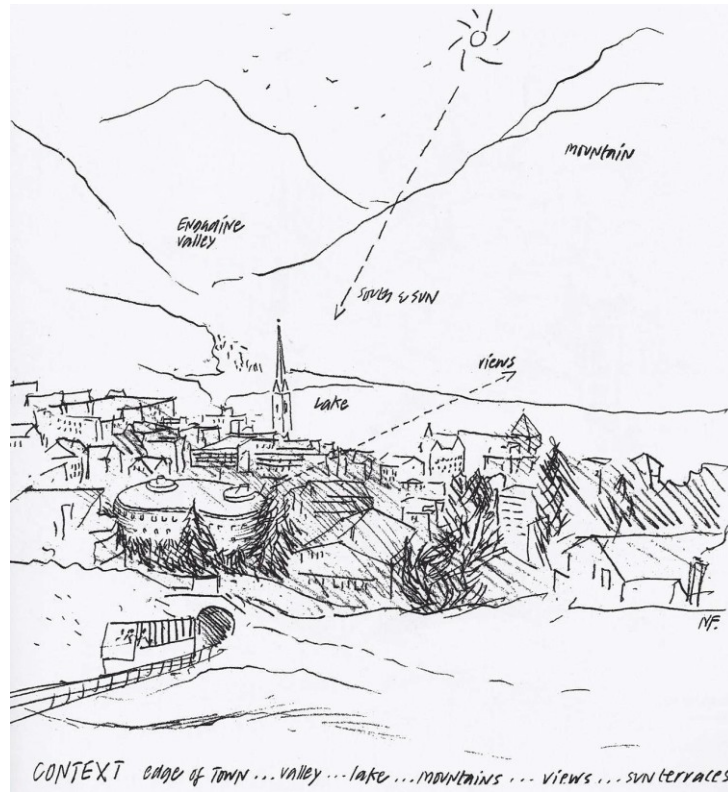

Şekil 4.2:Çatalhöyük av sahnesi duvar resmi (Url-1).

İnceoğlu (2012) 'Eskizler' kitabında düşünceye yönelik eskizler ve saptamaya yönelik eskizler gibi eskiz yapma yöntemlerini gruplamaya çalışmıştır. Genel olarak düşünceye yönelik eskizler zihindeki imgeyi, tasarıma yönelik düşünceleri somut kılmayı amaçlayan, yeni bir şey üretmeye yönelik yaratıcı bir olgunun görselleştirmesi olarak tarif edilebilirken saptamaya yönelik yapılan eskizlerin amaçları daha farklıdır. Burada ise bir seyahat ya da uzun bir yürüyüş boyunca yanımızdaki eskiz defterimize bu süreçte gözümüze çarpan, bizi etkileyen, ilginç bulduğumuz sokağı, yapıyı veya manzarayı üzerine kimi zaman belirli notlar da

olarak çizdiğimizi düşünelim. Bu eskizler düşünce eskizlerinden farklı olarak bir okuma, çözümleme, anlama olgusuna dönüşürler.

Bir sokağın, sokaktaki bir durumun veya bir binanın eskizini yaptığınızda ortaya çıkan, o nesnenin sizde bıraktığı izlenimler, sizin yaratıcılığınız ve o andaki düşüncelerinizi de içerir. Aslında o anda orada olan o eskiz ile sizin aranızdadır, size özeldir, kendiniz için yapmışsınızdır. Siza' nın notlarında bahsettiği gibi *'ziyaretçi bu notlar senin için değil'* der. Bellidir ki eskizleri kendisi için yapmıştır. Nasıl ki not defterimize kendimiz ile ilgili hatırlamamız gereken, ilgimizi çeken şeyleri not alır isek, buradaki de bir çizgisel not alma işlemidir diyebiliriz (Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Saptamaya yönelik bir eskiz, Chesa Futura, St. Moritz, N. Foster.

Saptamaya yönelik eskizler ya da görsel izlenim eskizleri olarak tanımlanan eskizler tasarım eskizlerinden farklı olarak sonuç ürünü oluşturmaya çalışmaktan çok orada duranı anlatır, eskizi yapan kişinin çevresiyle kurduğu ilişkinin bir dışı vurumudur. Yorumlar içerirler, bu yorumlar keşfetmeye açık, çözümleyici bir süreç çerçevesinde yapılır. Ayrıntıları işlemek ve vurgulamaktan çok anlatılmak istenene odaklanılır.

Hiçbir zaman etrafımızın bomboş olduğu bir yerde değilizdir, aksine her zaman etrafımızı dolduran bizde farklı his, düşünce ve etkiler bırakan bir yerin tam

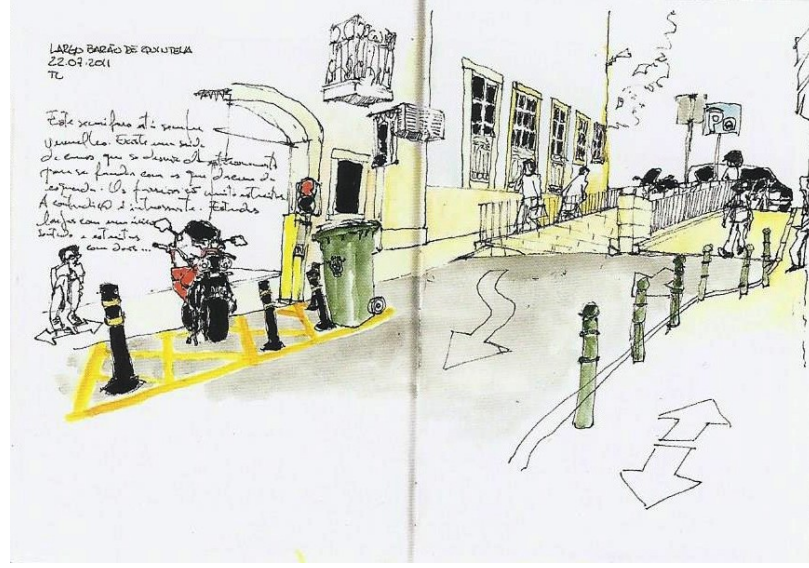
ortasındayızdır. En sıradan insan da farkında olarak ya da olmayarak bu çevresinde bir çok şeyin olduğu orta noktada keşfetme izindedir. Siza (2015) günümüzde apaçık şeylerin tikelliğini ve sihirli tuhaflığını yeniden keşfetmemiz gerekiyor demiştir. Çünkü ortadaki apaçıklığı ele almak asıl olan gerçekliği anlamak demektir. Bu keşif içinse 'görmek' birincil kıstastır. Çünkü sadece bakmak ve görüp, algılamak gerçekte birbirinden çok farklı olgulardır. Lasseau (1987)' in de belirttiği gibi görmek ve çizmek çok fazla iç içe olan kavramlardır. Çizmeye başlamadan görmeyi öğrenmek çok güçtür. Çizmek, görme becerisini geliştirmede anahtar olarak nitelendirilebilir. Bu yüzden basit bir şekilde apaçık orada duranı keşfetmek için onu çizer ve görmeyi başarabiliriz. Onu saptamak, çizmek, görmek, avlayarak keşfetmek, böylelikle aslında kentsel mekanın gündelik hali içindekileri analiz etmek isteyen her bir kent meraklısı için de farklı bir yöntem niteliği taşıyabilir.

Kendilerini 'kentsel eskizciler' (urban sketchers) olarak tanımlayan kar amacı gütmeyen bir organizasyon niteliği taşıyan bir grup, kentsel mekanda yaptıkları eskizleri internet ortamından belirli bloklar, siteler ve sosyal medyada paylaşırlar. Kent içinde dolanırken, bir sokaktaki restoranda kahve içerken ya da bir kaldırımda oturup etrafı izlerken o ana özgü olarak, o anı ve durumu çizmenin değerli olup olmadığı saptarlar, çizerler ve kentteki mekanları, yerleri bu şekilde deneyimleyip, keşfederler. Sadece çizmek ve eskizlerini paylaşmanın yanında aynı zamanda da o ana ait hikayelerini yazarlar. Görsel anlatımın bir hikayesel anlatımın da dışı vurumu olduğundan bahsederler.

Misyon olarak, iç veya dış mekanda sadece gördüklerine tanıklık ederek onları direk olarak çizerler. Çizimleri ayrıca ziyaret ettikleri, yaşadıkları yer ve mekanların hikayelerini de içerir. Her bir eskiz zaman ve yer için bir kayıt niteliği taşır. Eskizlerine dahil ettikleri sahneler konusunda gerçekçidirler. Kendi aralarında birbirleriyle dayanışma ve paylaşma içindedirler ve birlikte çizerler. Yaptıkları eskizleri internet üzerinden paylaşırlar. Dünyayı tek zamanda tek bir çizim ile ifade etmeye çalışırlar (Url-1).

Yayımladıkları Urban Sketchers (2012) derleme kitaplarında çağımızda çok daha sofistike ve üst seviyelere ulaşmış bilgisayar dünyasına ait bir görselleştirme mevcut iken 'niçin çizeriz?' sorusuna yanıt vermeye çalışırlar. Neden hala el çiziminin gerekli olduğunu sorgularlar. Çünkü hala iş dünyasından yöneticilerin aldıkları serbest el çizimi dersleri ile yaratıcı düşünce pratiklerini geliştirmeye çabaladıkları,

birçok önemli reklam firmasının el çizimine ağırlık verip yaptıkları işlerde duygusal bir karşılık alma gayretleri ile diğer şirketlerden farklılık göstermeye çalıştıkları ayrıca vurgulanır.

Şekil 4.4: Eskiz- Urban Sketchers (Tiago Cruz- Portekiz, Esposende).

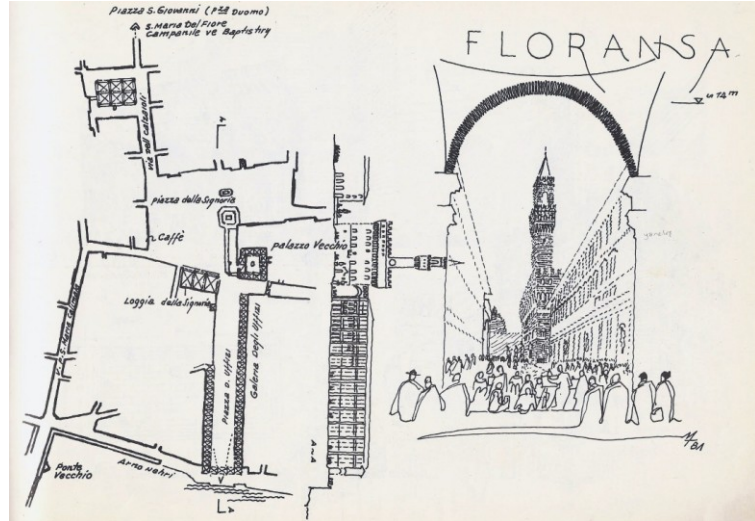
Şekil 4.5: Eskiz- Urban Sketchers (Joaquim Espanadeira- Portekiz, Evora).

Kişisel duygularımızı ve düşüncelerimizle sağ beynimizi meşgul ederek, yaratıcı fikirlerimizi zihin, göz ve el üçlemesi ile ortaya çıkararak bir görsel ve izlemin bankası inşa edebiliriz. Birçoğumuz hele ki insan habitatına şekil veren bizler için dünya giderek daha da çok karmaşık, katmanlı ve okunurluğunu yitirmiş hala gelmekte. Bu yüzden yaratıcı düşünenler küresel ısınmadan, sağlık sorunlarına ya da yeni kentsel yaşam yolları bulmaya kadar sayısız problemi çözmek için listede kayıt

altında tutulmaya devam edileceklerdir. Esinlenilmiş düşünce ve yaratıcılığın desteklendiği bir dünyada belki de 'çizmek dışında yapacak daha iyi bir yol daha var mı?' diye sorabiliriz.

Bir mimar ister düşündüklerini, zihnindeki yaratıcılığı, o an yarattıklarını ifade etmek için, isterse de o an bulunduğu mekan ya da yeri deneyimlemek, zaten çok önceden inşa edilmiş mimari yaratıcılıkları tanımlamak, anlamak için çizer, eskiz yapar. Mekandaki detayları saptayıp görmede gözün yetersiz kaldığı noktada ellerini de devreye sokarak zihin ile iletişimi bu şekilde kurar. Tabii ki saf bir sanatçıdan veya kentsel eskizciden farklı olarak mimarlık eğitiminin gölgesinde eskizinin içine daha başka profesyonel yöntemler de ekler.

Türkmen yaptığı eskizlerde deneyimlediği mekanları, yapıları kent içindeki sadece gündelik olağan duruşlarını resmetmekten çok bir mimar olarak analiz de etmeye de çalışmıştır. Kentteki mekanların bir sokağın, meydanın veya bir kilisenin kullanıcıları ile o ana özgü hallerini perspektiflerle tanımlamanın yanında mimari çizimlerdeki gibi planlar, görünüşler ile de kendi için bir anlatım yolu oluşturur. Örneğin, Floransa eskizlerinde meydanı tanımlar iken o an ki kullanıcıları ile olan perspektif görüntüsünün yanında meydanın konumunu, geometrisini, oranlarını, kullanıcı ile ilişkilerini de anlatabilmek için plan ve görünüş olarak da bir eskizini yapmıştır diyebiliriz (Şekil 4.6).

Şekil 4.6: Eskiz (Muhlis Türkmen, Floransa).

Bu tez konusu kapsamındaki kentsel mekandaki gündelik taktikleri anlamak ve anlatmaya çalışmak, eskiz bir araçtır. Kent içinde o anlık veya günlük olarak

üretmiş bu türden yaratıcılık içeren mekanizmaları belgelemek için ilk olarak kentsel bir eskizci gibi kentteki gündelik hayat içine süzülünür, taktiksel üretim, mekan görülür ve saptanır, o ana gerçekçi olarak tanık edilir ve fotoğraflanır. Mimar orada olan eskize dökülür. Taktik olarak tanımlanan üzerine vurgu yapılır. Kentsel mekan ile kurdukları ilişki, yapıları, taktik sahibinin yaratıcılığı eskiz süresince araştırmacı tarafından ortaya çıkarılması gereken ana başlıkları oluşturur. Bulguları okuyucuya aktarmak için eskizine not eder. Bunlar içim fotoğrafdaki perspektiften farklı olarak, 2 boyutlu bir düzlem üzerinde planlar, kesitler ve görünüşler ile çalışılır.

4.2. İstanbul Kentsel Mekanında Gündelik Taktik Örnekleri

Bu kısımda İstanbul kenti gündelik yaşamını içine sızılıp, mekanları yürüyerek katedilip kentsel mekandaki taktiksel üretimlerin somut örneklerini bulmak, gözlemek, yapılarını incelemek ve anlamak, mekan ile girdikleri etkileşimi incelemek üzerinde durulmuştur. Bunları yapar iken öncelikle 'O mekandaki üretim niçin taktiksel bir üretimdir, bu taktiksel, yaratıcı öge ya da durum nerede, ne durumda ve neden oradadır?' sorularına cevaplar aranarak başlanmak istenmiştir. Böylelikle ilk aşamada taktiğin kentsel mekandaki mevcut durum tanımının yapılması, o üretimi kent içinde olagelen diğer üretimlerden taktik olarak nasıl ayrıldığını bulmak amaçlanmıştır. Daha sonra ise, 'Taktik bu kentsel mekanda nasıl uygulanmıştır? sorusu ile o kentsel mekandaki kurgusu ve yapısı hakkında çıkarımlar yapılmaya istenmiştir. Son olarak ise elde edilen cevaplar ile bir değerlendirme yapılması amaç edinilir. Mevcut mekan ile etkilişiminin analizi üzerine düşünülür.

Kentteki sıradan insanın kent ile arasındaki oyundan bahsederken bunun sadece bir çocuk- oyuncak ilişkisinin olmadığı açıktır, hakim söylemi taktikleri ile alt etmesiyle beraber aslında biçimlendirip değiştirdiklerinin farkında değildir. Bu taktiklerin elle tutulur, gözle görünür halleri ile oradaki kentsel mekanda kendine has hem mekansal hem de sosyal bir kurgu oluşturur.

Bununla beraber, nasıl ki Lynch (1960) kentin çok karmaşık bir yapı olduğunu söylemiş ve üzerinde çalışmak için şematize etmenin gerekliliğinden bahsetmiş ise incelen taktiksel üretimler ve fikirlerin kentsel mekan ile olan ilişkilerini ya da etkilerini de kavramak için basit yapılarda şemalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylelikle İstanbul kentsel mekanında gündelik hayat içerisinde karşımıza çıkan

taktik niteliği taşıyan örnekler eskizler aracılığı ile gözlemciye yol göstermiş, okuyucu için fotoğraflar ile tanımlanmış, mekan ile ilişkileri de şematize edilmek istenmiştir.

4.2.1 Beyoğlu' nda sokak kahvesi

Sokak kahvesi Beyoğlu' nda Galip Dede caddesinin girişinde bulunur. Galip Dede caddesi genellikle İstiklal caddesinden tarihi yarımada, Galata kulesine ulaşmak için inen yoğun bir kullanıcı potansiyelini barındırması, kullanıcısı artan kamusal mekan yüzeylerinin daha çok değişip, dönüştüğünü, eklemlemelerin, üzerinde oynamaların daha çok olduğunu bizlere gösteren sokaklardan biridir. Bu caddeye bağlantısı olan bir diğer küçük bir sokak üzerindeki kahvehanenin sahip olduğu kapalı mekanının yanında önündeki kaldırıma giderek sahip oluşu, onu kademe kademe şekillendirdiği ilginç bir örnek teşkil eder. Asıl olan kapalı mekanının dışarıya taşıp, kapalı mekanın açık alanda bir parçası şeklinde dışarıda farklı bir mekan olarak kurgulanışıdır.

Beyoğlu' nda sokağa konulan masa sandalye yasaklarından sonra ilk olarak hemen yanındaki kaldırıma minderler yerleştirmiştir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Sokak kahvesi önündeki minder ve yastıklar.

Daha sonra bu minderlerin yerini küçük masa ve tabureler almıştır. Bu da aslında orada anlık olarak gördüğümüz üretimin bir süreç de içerdiğini bizlere gösterir. Küçük minderler ve mindelerin yanında kül tablaları, daha sonra daha büyük hasırdan yastıklar ve nargile, en son olarak tabure masaların tekrar ortaya çıkışı bu sürecin aşamalarıdır (Şekil 4.8).

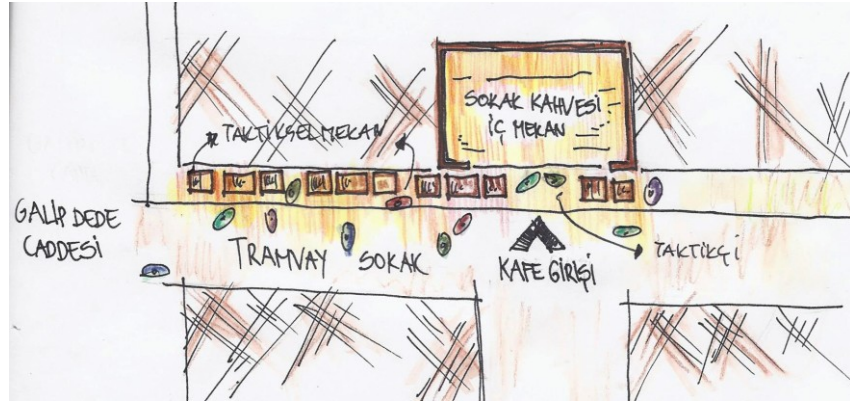

Şekil 4.8: Sokak kahvesi önündeki kaldırım ve sokak.

Ara sokak üzerindeki bu şekildeki parçalanarak uzamalar ayrıca ana cadde ile bir bağ kurmasına, ana cadde üzerinden geçen potansiyel müşteri açısından müşteri yakalamasına yardımcı olur. 'Bu ara sokak üzerinde bir kahvehane var' işaretini yaratır. Özellikle akşamları kullanımın neredeyse hiç olmadığı, tekin bir mekan olmaktan çıkan Galip Dede' nin bu ara sokağı bu süreç içinde değişen kullanım şekilleri ve taktikleri ile kent kullanıcısı ile buluşan bir duruma da evrilir. Sokakta müşteri toplayan kahvehane, sokak sanatçıları için hali hazırda bir sahne havasına bürünür. Ana cadde üzerinden geçen kalabalıklık da buna eşlik eder (Şekil 4.9).

Şekil 4.9: Sokak kahvesi önünde çalan sokak sanatçıları ve eşlik eden topluluk.

Şekil 4.10: Taktiğin eskiz ile tarifi (anlık plan).

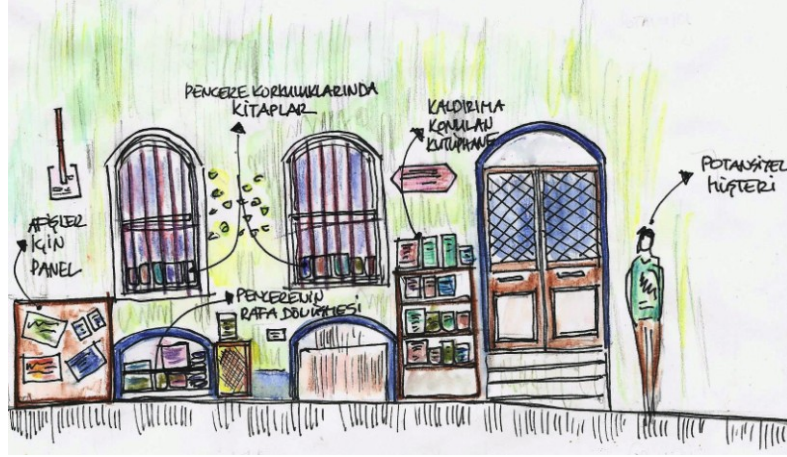
Şekil 4.11: Taktiğin eskiz ile tarifi (anlık görünüş).

4.2.2. Beyoğlu' nda kitapçı

Yine Galip Dede caddesi üzerindeki bazı ikinci kitap veya kağıt ürünleri satan mağazalar da bodrum katta yer alan dükkanlarını daha belirgin kılmak için bulundukları bina cephelerine sattıkları ürünleri yerleştirirler (Şekil 4.12). Aslında sadece yaya hareket alanı olarak kullanılması gereken kaldırım dükkanının iç mekandaki bir parçası olarak, ürünleri ile işgal etmiş olur. Bu türden bir sunuş biçimi ile kendini sokak üzerinde daha belirgin kılan dükkan saklanmaz, içerideki her bir parçasını dışarıya da sererek potansiyel müşteri sayısını artırır. Hem de bu parçalar ile sokak sadece bir sokak olmaktan çıkar aynı anda bir kitapçıya da dönüşür. İç ve dış algısı da ortadan kaybolur.

Şekil 4.12: Bina cephelerinde kitaplar ve farklı broşürler.

Şekil 4.13: Taktiğin eskiz tarifi (anlık görünüş).

4.2.3. Karaköy' de hırdavatçılar

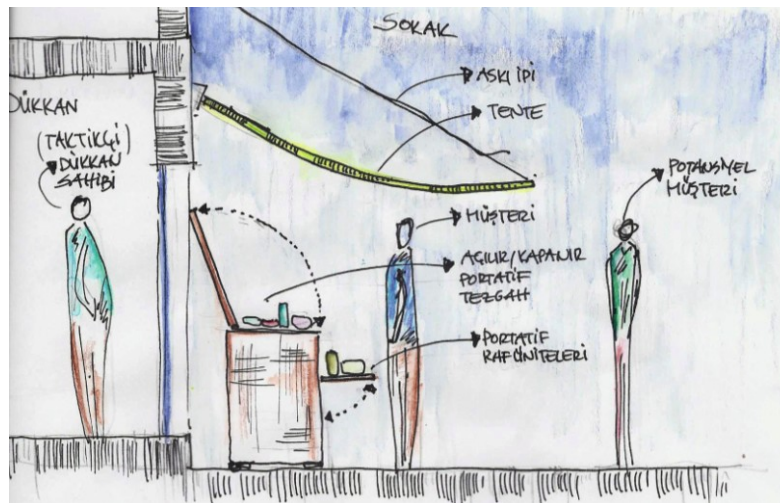
Karaköy' de Galata köprüsüne ulaşmaya çalışırken Kürekçiler Kapısı isimli hırdavatçı malzemelerinin satıldığı bir sokak bulunur. Bu sokaktaki dükkan esnafının hem yetersiz dükkan alanları, hem de sokak üzerinden daha fazla müşteri çekmek için ürettikleri pratik üretimler hırdavat ürünlerini açıkta sergilemelerini olanaklı kılmaktadır. Sokağın biçimini ve sokaktaki gündelik hayatı da güçlü bir şekilde etkileyen taktiklerdendir.

Şekil 4.14: Karaköy Kürekçiler Kapısı sokağı.

Sokak üzerine yerleştirilmiş metal saclardan yapılmış hırdavat ürünlerini sergilemeye yarayan bir dizi ünite sokağa hakimdir. Bu ünitelerin sahipleri sadece orada dükkanı olan satıcılar değildir. Sokağa bakan dükkanı dahi olan esnaf da bu üniteler ile sokağa açılmış, sokaktaki müşteri ile bu şekilde direk bir alışveriş teması kurma çabasına girmiş, dükkanın içerisine de müşteriyi çekecek bir yöntem oluşturur. Sokak sadece dükkanlara ulaşımı sağlayan bir geçiş bölgesi değil aynı zamanda canlı bir pazar alanına dönüşmüştür.

Sokak bu hırdavatçılar pazarı kurgusu ile düzenlenmeye ve işlemeye başlar. Portatif, kapaklı, açılıp kapanabilen, satılan malları kilitli bir şekilde muhafaza da edecek ünitelerin yanında sokaktaki alışverişini farklı hava koşullarında da mümkün kılmak için mevcut dükkanlara askı ipleri ile tutturulmuş tente saçaklar da mevcuttur.

Şekil: 4.15: Taktig'in eskiz tarifi (anlık detay kesit).

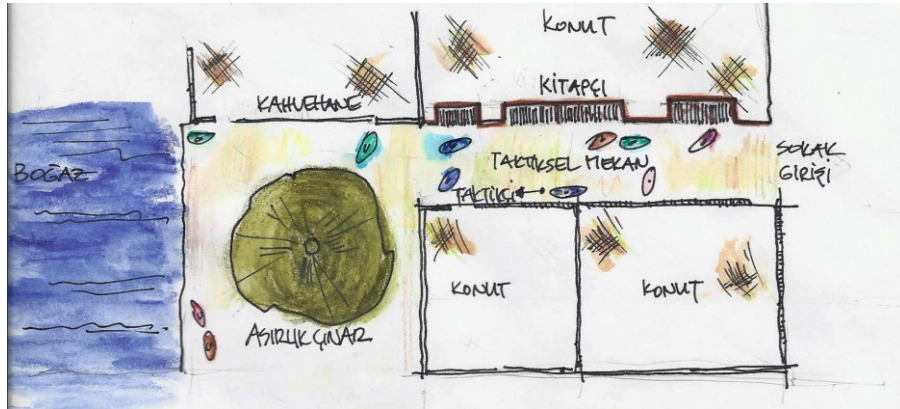
4.2.4. Çengelköy' de kitapçı

İstanbul'un Çengelköy semtinde Çınaraltı kahvehanesi ile araç yolunu birbirine bağlayan sokaklardan birinde konumlanır. Kitapçıdan önce özel kullanıma ait iki yapı bloğu kapalı duvarları ile sokağın sınırlarını oluşturmaktadır. Daha sonra bu duvarlar içerisinde boşluklar, girintiler, çıkıntılar keşfeden taktikçi yaratıcılığını kullanarak bu alanlara kitap rafları eklemeler ve bir kitapçıya dönüştürür (Şekil 4.15).

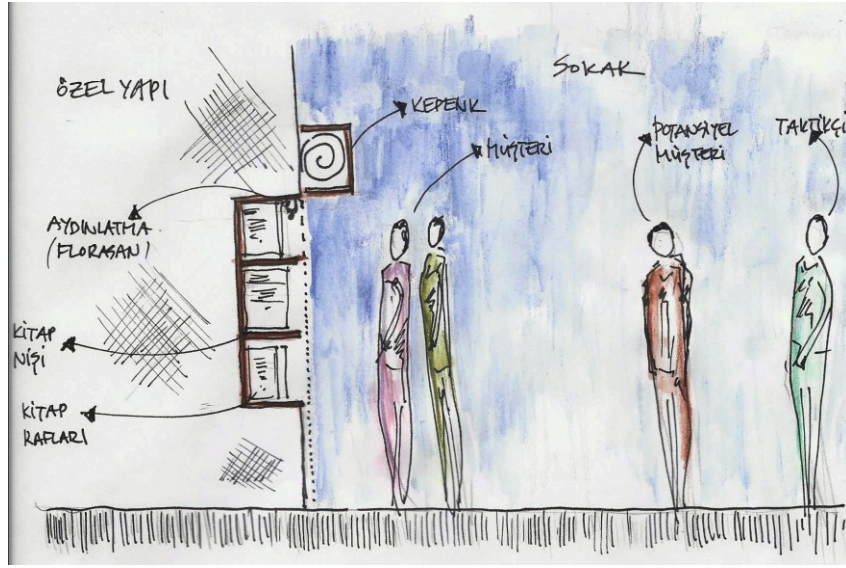
Şekil 4.16: Çengelköy' de kitapçı (fotoğraflar: Dereli H.,C.).

Herhangi bir izin, kira ödeme, yer açma belgesi, bürokratik prosedürler gibi hakim söylem stratejilerini ayakta tutan işlemlere gerek duyulmadan, yapı sahiplerini şahsi izinleri ile ortaya çıkarılmış bir üretilerdir. Bu üretim ile daha önceden sadece kapalı duvarların hapsettiği bir sokağın bu şekilde dönüştürülmesinden bölge sakininin ve çınaraltı kahvesine geçen kullanıcının bundan memnun olması yasal zorunlulukların uygulamasını pratikte yok etmiştir.

Şekil 4.17: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).

Taktiksel üretim daha detaylı incelendiğinde yaratıcı detay noktaları kolayca göze çarpar. Sadece duvar nişleri değil aynı zamanda nişlerin yanında kalan düz duvar yüzeyleri de bir bakıma dekora edilmiş, kitap satan bir dükkanın içindeymiş gibi farklı resimler veya panolar asılmıştır. Sokak açık bir kamusal mekan olmasına karşın yarı kamusal ya da özel bir mekanın kişiselleştirilmiş özelliklerini taşır. Ayrıca uygulama detayları da oldukça yaratıcıdır. Aydınlatma elemanı olarak florasan da kitap nişinin içerisine monte edilir, kepenk mesai bitiminde kapandığında kitapçının bütün demirbaşları kompakt bir şekilde kapanır ve toplanır.

Şekil 4.18: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).

Sokak üzerinde sıradan yaratıcı alışveriş merkezlerinde rastladığımız tüketim odaklı gündelik pratiklere kent içinde farklı bir bakış açısı getirir. Tarihi çınar ağacının bulunduğu kahveye geçen kullanıcı için aynı zamanda kenti, sokak gibi onun bir parçasını yine farklı bir şekilde deneyimlemesini sağlar.

Gündelik kentsel mekan ve yaşamı içerisinde uygulanan bu taktiksel üretim, iki özel mekanın ortasında sıkışıp kalmış kamusal mekanın kullanıcısı ile beraber nasıl daha sosyal ve aktif bir iletişim içinde bulunabileceğine örnek olmuştur diyebiliriz. Sahildeki kahvehaneye geçmek isteyen herbir kentli aslında taktikçi için birer potansiyel müşteridir ve bu duvar kitapçısının sunduğu farklı deneyimden faydalanır. Bu sokağı kullana kentli, kitap ya da birbiri ile, daha önce kente ve kentliye kapalı olan kamusal mekan 'sokak' ile iletişime geçer.

4.2.5. Arnavutköy' de sahil kahvesi

Arnavutköy sahil şeridi üzerinde, sahil yolu ile boğaz arasında çok da uzun olmayan doğrusal bir aks üzerinde yer alır. Balık tutma, yürüyüş, koşu, bankta oturup dinlenme gibi faaliyetleri barındıran kıyı şeridinde bir aktivite daha tanımlar. Sahil boyunca sıradan gündelik aktivitelerini yapan kentli için dinlenebileceği, çay ve kahve içebileceği farklı bir mekan oluşturur. Diğer aktiviteler onun için potansiyel bir durum, bu aktiviteleri yapanlarda potansiyel birer müşteri portföyünü oluşturur (Şekil 4.19).

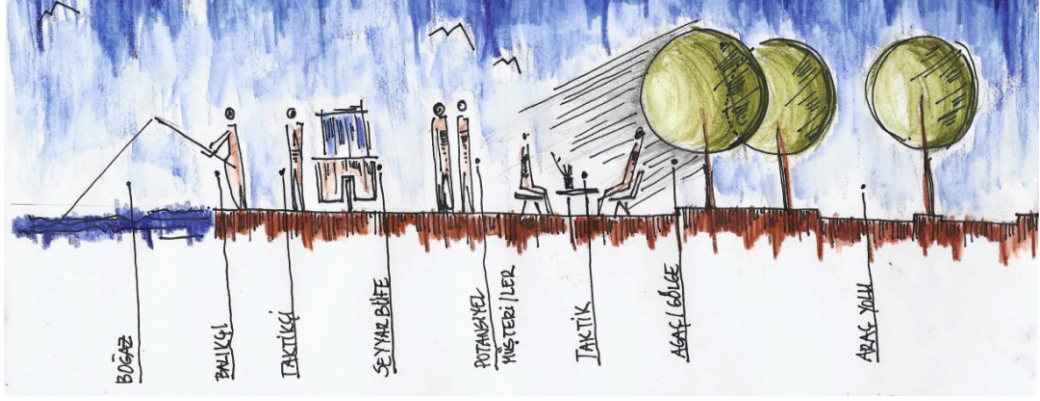
Şekil 4.19: Sahil yolunda mevcut bankların önüne eklenen sandalye ve masalar.

Mevcut bankların önüne plastik tabureler ve masalar eklenmiştir. Kahve ve çayların hazırlandığı seyyar bir arabadan bu masalara servis edilir. Kendisinin eklemlediği elemanlar daha önceden tamamen kamusal olan oturma bankları için artık aynı durum söz konusu değildir. Çünkü artık masa ve sandalyelerin bulunduğu banklardan birine oturmak, özel bir kafede çay, kahve içmekten farksızdır. Bir yandan herkesin kullanımına açık olduğu kentsel mobilyalar artık mekansal dönüşüm ile taktikçi tarafından sahiplenilmiştir.

Gündelik yaşamdaki mekana eklemler üreterek adepte edilen bu üretimde sıradan kentli stratejilerin zorunluğu kıldığı bürokratik prosedürden uzaktır. Öncelikle bir kahvehane için bir yer kiralanmamış, iş yeri açma, vergilendirme gibi birçok işleme de gerek duyulmamıştır. Burada stratejilerin çizdiği kural ve çerçevenin dışına çıkmış, ne kira alınabilecek ne de vergisi ödenebilecek bir mekan yoktur. Dönüştürülen mekan farklı bir kullanım tarzı ile karşımıza çıkar.

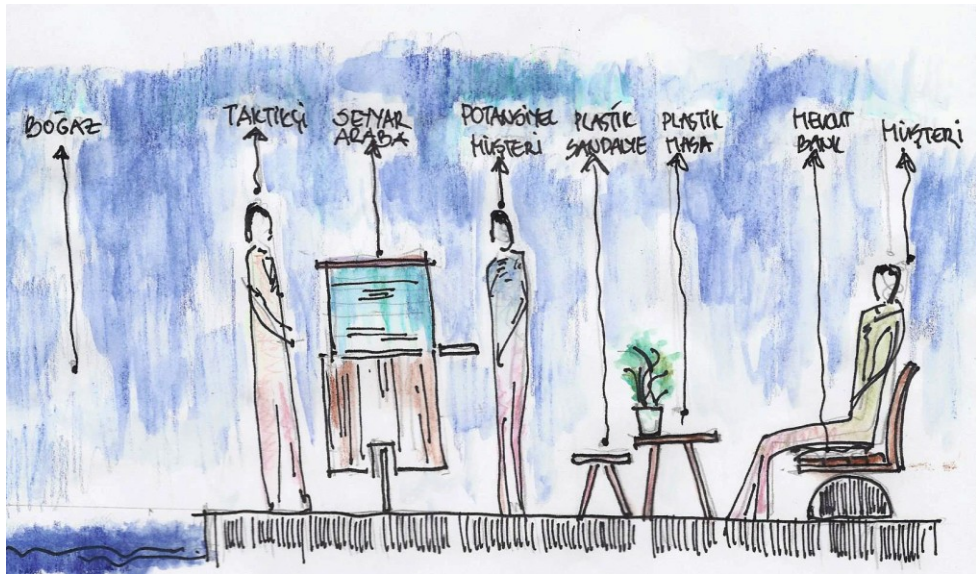
Satıcının biraysel yaratıcı potansiyelinin yanında o ortamın ona sunduğu potansiyeller ve olanaklar da büyük önem taşır. Yapılan görüşmelerde taktikçi, o ortamda müşterinin aldığı çay ve kahveyi daha çok sahil kenarında yürüyerek ya da

hareket ederek değil aldıktan hemen sonra oturup sahili izleyerek içtiğini gözlemlemiştir. Bunu mevcut banklarda yapan kent sakini için dönüştürdüğü mekanda hem aynı anda daha fazla kişinin aynı yerde beraber vakit geçirip oturmasını sağlamış hem de kendi müşteri sayısını ve satışını arttırmayı başarmıştır. Kentlinin burada yaşadığı deneyimi biraz daha farklı kılmak için masalara çiçek, saksı, şekerlik gibi daha başka dekoratif elemanlarda eklenmiştir.

Şekil 4.20: Taktiğin eskiz tarifi (anlık kesit).

Bu şekilde dönüştürülmüş mekanın sınırları net çizgiler ile çizilmemiştir. Bunu gösteren ne bir duvar ne de kapı bulunur. Onun için her bir yaya potansiyel bir müşteri konumundadır. Deniz kenarında olması ile önemsenerek miktardaki balıkçı sayısı ise müdavim denilebilecek müşteri portföyüdür.

Şekil 4.21: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).

Sonuç olarak, kentte zorda kalan sıradan insanın maddi ihtiyaçlarına cevap olması için ortaya çıkardığı bu tarzdaki bir üretim bunun yanında gündelik yaşamdaki kamusal ihtiyaçlara da hizmet vermektedir. Kişisel bir girişim ile hiç bir plan ya da ön hazırlık olmadan düşünce direkt olarak pratiğe dönüştürülmüş, mevcuttaki kurguyu bozmadan sadece biraz oynayarak, eklemeler ile özgün bir nitelik kazandırılarak kurgulanmıştır. Kullanıcı tarafından da işleyişi ve işe yararlığı desteklenmiş böylelikle sürekliliğini korumuştur.

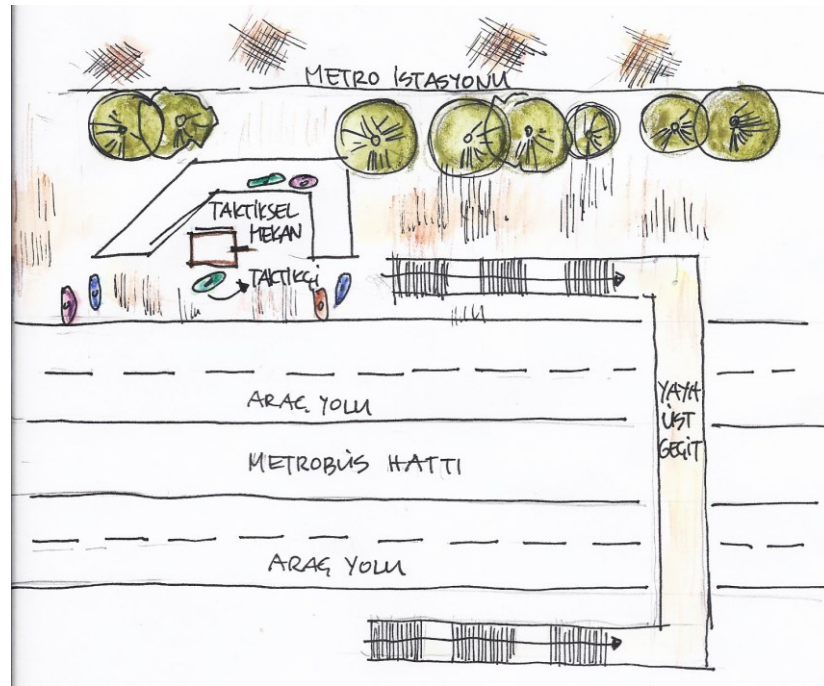
4.2.6. Merter' de pilavcı

Bir diğer mevcut kentsel mekanda kendine yer bulup eklemelenen taktik ise, Merter' de metrobüs durağı ile metro hattını birleştiren yaya üst geçit ayaklarının birinin ucunda bulunan seyyar pilavcıdır. İki farklı ulaşım ağı üzerindeki bu rotada bulunan pilavcı beton bir kaldırım içerine seyyar arabasını yerleştirmiştir .

Öncelikle İstanbul' da çokca rastladığımız seyyar olarak satış yapan herbir satıcı geçici olarak yerleşeceği konumun potansiyellerini iyi analiz ederek bu işi yapar. Bu konum metro giriş- çıkışlarında, yoğun kullanılan bir meydan, sokak ya da belirli öneme sahip yapıların önlerinde olabilir. Burada seçilen daha çok bir güzergah ve bu güzergah üzerinde tamamen rastlantısal bir şekilde bulunan beton bir kaldırımın iç kısmı olmuştur. Genellikle Merter metrobüs-metro hattı arasında geçiş yapan her bir yolcu pilavcı için ulaşım rotasının ona sağladığı potansiyel birer müşteri konumundadır. Burada kentsel mekana eklemelenen ya da çıkarılan üretimin taktiksel ve yaratıcı yanından çok kentsel mekanda kendine bulabildiği yerin stratejik durumu önem kazanır.

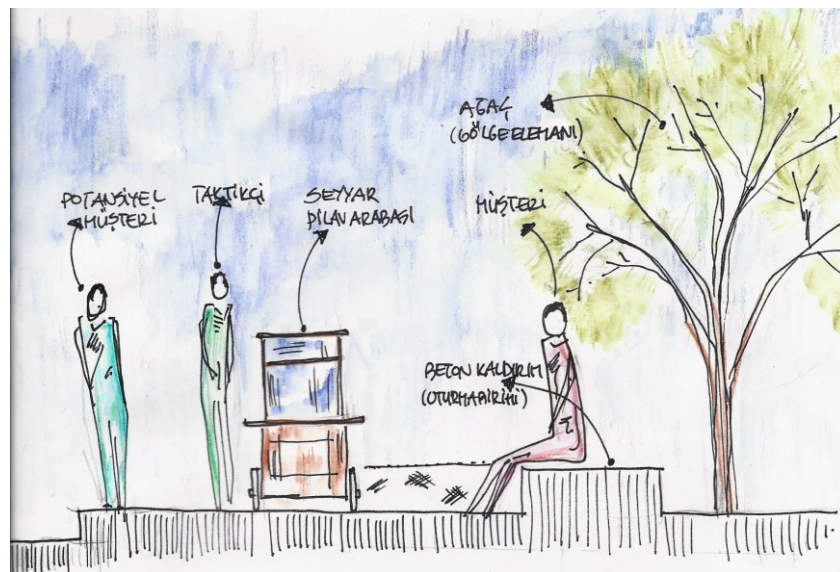

Şekil 4.22: Merter' de seyyar pilavcı.

Şekil 4.23: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).

Taktikçi orada bulunan tamamen işlevsiz beton kaldırımı müşterisi için pilavını yerken oturabileceği bir oturma alanı olarak düşünmüş, pilavcı o alanı dönüştürülerek tekrar kentteki gündelik hayat içerisine dahil etmiştir. Kentte mekansal potansiyelleri nasıl göreceğini ve değerlendireceğini bilmek taktikçinin genel özelliklerinden birini oluşturur. Aynı zamanda hemen yanındaki ağaç bu potansiyel alana gölge yapmakta, saçak görevi görmektedir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).

4.2.7. Beyoğlu' nda tablo satıcısı

Galip Dede caddesi üzerinde kullanılmayan bir tarihi binanın giriş cephesini, aynı zamanda binanın giriş saçağını da kullanarak çeşitli portreler asan, o cepheyi bir resim sergisinin duvarına dönüştürmüştür (Şekil 4.25). Kullandığı mevcut kentsel mekana ve yapıya hiçbir fayda yada zarar sağlamazken sadece kendi için bir çıkar oluşturur.

Stratejilerin dayattığı ticari prosedirlerin dışında kalarak bir dükkan kiralamak ya da vergi levhasına sahip olmak yerine resimlerini satmak için müşteri ile direk olarak potansiyel müşteri sayısı yüksek bir sokaktaki kullanılmayan bir yapının giriş saçağı seçilir. Saçak ve yapının giriş nişi taktikçinin satmaya çalıştığı resimler ve kendi için bir korunaklı alan oluşturur. Resimler için askı yüzeyleri cepheden inen yağmursuyu tahliye boruları, giriş kapısının demir korkulukları veya duvardaki elektrik panosudur.

Şekil 4.25: Sokağa bakan yapı cephelerini kullanan taktikçi.

Sokaktaki bakımsız tarihi yapı sokağın bir sergi duvarı, sıradan kentli için stratejilerin baskılarından uzak bir geçim kaynağı durumundadır. Yapı bu birliktelikten herhangi bir fayda sağlamaz iken, kullanıcı geçim kaynağı sağlamak doğrultusunda kullanır. Kentsel mekan, sokak ise atıl durumdaki bir yapı cephesinin reklenmesi ile farklı bir silüete kavuşur.

Şekil 4.26: Taktiğin eskiz tarifi (anlık kesit).

4.2.8. Mecidiyeköy' de akşam pazarı

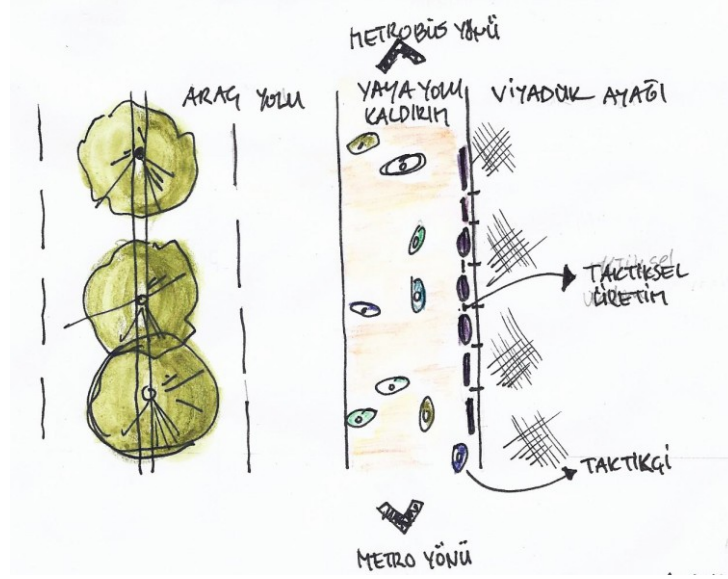
Buna benzer bir diğer örnek ise Mecidiyeköy' de boğaz köprüsüne bağlanan viyadük ayağında elbise satmak için kullandığı yöntem ve oluşturduğu üretilimdir. Burada da taktikçi mevcut kentsel yüzeylere eklentiler ve işi bittiğinde o eklentileri tekrar çıkarması ile onların potansiyellerini kendi lehine kullanır (Şekil 4.27).

Şekil 4.27: Viyadük ayağında asılmış elbiseler.

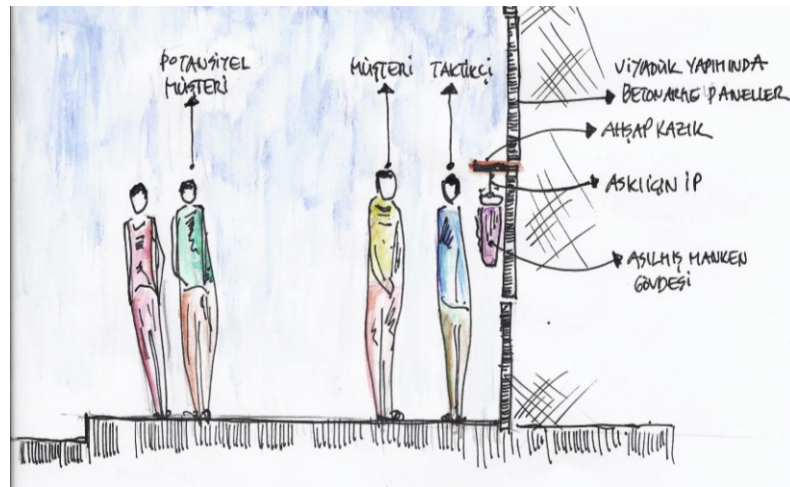
Yerleştiği konum viyadük ayağının herhangi bir noktası değil, metrobüs güzergahının bulunduğu yaya aksı üzerindedir. Metrobüse ulaşmaya ya da metrobüsden metro hattına bağlanmaya çalışan yayalar ulaşım aksı olarak bu taktiksel üretim üzerindeki güzergahı kullanır. Yüksek potansiyel müşteri sayısı buradaki konum nedenini

açıklar. Bu yüzden üretimin sadece kendi değil aslında konumunun da taktiksel bir seçim olduğu söylenebilir (Şekil 4.27).

Şekil 4.28: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).

Taktik daha detaylı incelendiğinde taktikçi viyadük ayağını oluşturan beton plakalar arasında kalan yaklaşık 2-3 santimetrelük boşluklara yerleştirdiği ahşap parçalara daha sonra elbise askıları ile beraber kıyafetleri asmakta, kendine bir sergileme alana oluşturmaktadır (Şekil 4.29). Oluşturduğu askı ve üzerindeki elbiseler, potansiyel müşterinin kolayca farkedebileceği ve algısına girebileceği yüksekliktedir. Sadece kaldırımın üzerinde satış yapabilme olasılığı da var iken taktikçi yaratıcı yönünü kullanmakta çekinmemiş, mekana yaptığı basit müdahaleler ile yaptığı işi ve yayanın oradaki kaldırımdan geçiş esnasını daha farklı bir duruma büründürür.

Şekil 4.29: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).

4.2.9. İstanbul' da seyyar olmak: seyyar satıcılık, toplayıcılık, hamallık

Seyyar, hareketli, geçici olmanın avantajları ile kentsel mekana her gün kendini eklemekte ve çıkarmaktadır. Kendini her gün başlangıcında ekleyip, gün sonunda ise çıkaracak durumda olması yeteri kadar yaratıcı olmasının onun için bir gerek olduğu anlamına da gelir. Kentte var olmak için kurduğu yaratıcı çözümler önceki örneklerde olduğu gibi stratejiler, kural ve yasalar ile çatıştıkça birer taktiğe dönüşür. Artık kentte seyyar olabilmek de taktiksel bir bağlam içerisine girer.

Şekil 4.30: İstanbul' da seyyar olmak (fotoğraflar: Url-2, Url-3, yazar).

Örneğin, evsel atıkların ekonomiye katılması yolunda artan işletmeler ile zaten fazla olan İstanbul' da çöpten atık toplayanların sayısını giderek arttırmış ve birçok belediye için de sorun teşkil eder konuma gelmiştir. Yeterli kaliteli koşullarda olmadan geri dönüşümde kullanılan atık malzemeyi toplayan ve bunu yasal olmayan yollardan gerçekleştirip kar sağlayanlar için Fatih belediyesi çöp konteynırlarını yer altına almıştır (Şekil 4.31). Stratejilere karşı oluşturulmuş taktiksel fikirler ve üretimlerine karşı yine farklı bir stratejik karar ve üretim oluşturulmuştur. Fakat atık toplayıcılar çocukları ile çıktıkları işlerine bu sefer konteynırlar içine çocuklarını sokmakta ve atıkları onların yardımı ile toplamaya başlamışlardır. Belediyenin kentsel mekan üzerindeki üretimlerini değiştiren ve şekillendiren bu taktiklerine karşı vereceği bir sonraki karar ve yapacağı uygulama merak konusudur.

Şekil 4.31: Fatih Belediyesi yeraltı çöp konteynırı ve içindeki çöp toplayıcı (fotoğraf: Url-2).

Bununla beraber seyyar olarak atıkları toplayan bu toplayıcılar, buldukları bir çok nesneyi de daha sonra temizledikten sonra yine seyyar olarak satmak için çabalamaktadırlar. Seyyar olarak çöp toplayıcılıktan, seyyar satıcılığa evrilmekte, kentin insan gücüyle hareket eden atık arabaları iken kentin ikinci el pazarlarını oluşturan seyyar satıcılara dönüşmektedirler (Şekil 4.32).

Şekil 4.32: Atık toplayıcıların kurduğu pazar (fotoğraf: Url-3).

Kentte hareketli olarak şekil veren aynı zamanda bu özelliği ile kendini de şekillendiren bir başka örnekte İstanbul' da daha çok Eminönü Tahtakale' de karşılaştığımız hamallardır. Tahtakale' nin sıkı yokuşları, merdivenleri, dükkanlarla dolu dar sokakları, her biri hamalın az da olsa şimdiye kadar varolma sebeplerindendir.

Şekil 4.33: Eminönü hamal heykeli ve hamal semeri.

Araç ile bölge içindeki ulaşımın oldukça zor olması oradan oraya taşıma işini hamalların sırtında tutmaya devam eder. Kentte o bölgede mekan özellikleri önce onları varetmiş, varlıkları bu tür mekanlar durdukça da devam etmiştir. Daha sonra onlar da kentsel mekanın bu mevcut fiziksel düzenini ve geleneksel düzenini korumada yardımcı olmuşlar, birer simge haline gelmişlerdir. 'Arkalık' olarak da geçen hamal semeri kendi ağırlıklarının 2-3 katını daha taşımalarına yardımcı olur.

Bunlarla beraber ayrıca seyyar satıcılar, daha çok yeme-içme üzerine kurulu geliştirdikleri seyyar araçlar (pilav arabası, katlanır midye tezgahı, minibüsten bozma köfteci arabası, tekerlekli sergi tezgahı gibi) ile kentteki gündelik yaşam içerisinde kendilerine yer bulurlar (Şekil 4.34).

Şekil 4.34: İstanbul' da seyyar satıcılar.

Bir çoğu yasal düzenlemelerin dışında faaliyetlerini devam ettirmeye çalışır. Stratejiler içinde var olmak için taktikleri kullanırlar. Sokağın sonundaki midyecinin sokağın başında zabıta için nöbet bekleyen bir arkadaşının olması, zabitanın geldiğini öğrenince midye sehpasını katlayıp hemen ortadan kaybolması, pilavcının yakalanmamak için akşam erken saatlerde ara sokakta gece yarısından sonra da ana

caddeye arabasını çekip satış yapması ya da köfteci dükkanı açarak kira ve vergi ödemek yerine minibüsün içine ızgara yerleştirerek uygun yerlerde satış yapmak olarak sıralanabilir.

Şekil 4.35: İstanbul kentinde gözlemlenen seyyar halleri, eskiz.

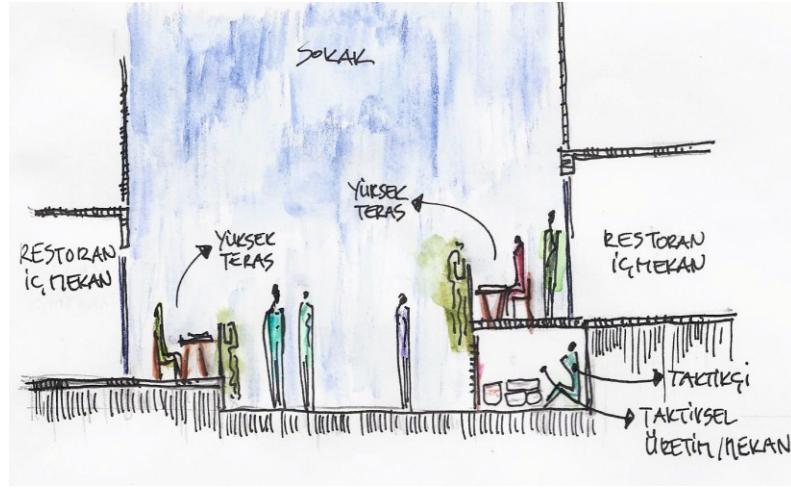
Kendi oluşturdukları sistem ve ürettikleri araçlar açısından taktik barındırmalarının yanında kentsel mekan içinde türeyen bu tür taktikler aynı zamanda mekan yapısını da şekillendirip, dönüştürebilirler. Köfteci arabasının tabure ve masalar ile dolaşıp, durduğu noktayı seyyar bir restorana dönüştürmesi, birden fazla seyyar satıcının bir meydana toplanarak o yerin açık bir pazar yerini alması veya seyyar satıcıların olduğu sokağın kullanıcı tarafından çekici bir hal alması, güvenli olması söylenebilir.

4.2.10. Beyoğlu' nda evsiz

Beyoğlu' nda sokaktaki bir evsiz, sığındığı bir restoranın teras altını kendisi için bir yaşama ve uyuma mekanı olarak uyarlamıştır. Yükseltilmiş restoran balkonunun altı ahşap kafesler ile örtülmüş ve çevrelenmiştir. Fakat restoran sahibinin düşünemeyeceği bir şekilde bu ahşap kafeslerden bir kaç yerinden çıkarılıp terasın alt kısmı bir evsiz tarafından artık bir eve dönüştürülmüştür (Şekil 4.36).

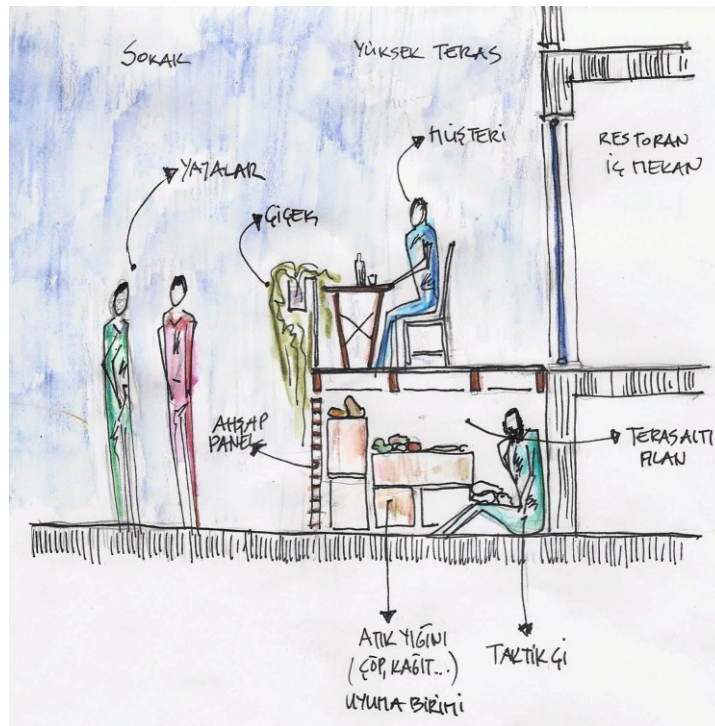

Şekil 4.36: Bir evsiz tarafından eve dönüştürülen restoran terasının altı.

Şekil 4.37: Taktiğin eskiz tarifi (anlık kesit).

Sağlı sollu kafelerin bulunduğu sokakta geceleri sadece uyumak için kullandığı bu terasın altında gündüzleri durmamakta, restorana gelen müşterilerde bu yüksek teras üzerinde oturmaya rahatsız olmadan da devam etmektedir. Terasın altını evinin yatak odası, sokağı da salonu gibi kullanmaktadır (Şekil 4.38).

Şekil 4.38: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay kesit).

Sokakta hayatta kalmaya çalışan, bir kafe terasının altını keşfederek tasarlanan kentsel mekana sızmayı başarmıştır. Evini kendi kendine, kendi için, bilmeden, istediği gibi tasarlamıştır. Evinin duvarlarını mevcut ahşaptan kafes oluşturur, içerideki malzemeler ise oradan buradan buldukları, çöpten, sokaktan topladıklarıdır.

Yatak odasındaki uyuma birimlerini bu sokaktan ya da çöpten buldukları oluşturur. Bir süre yapılan gözlem ve mahalle esnafı ile yapılan görüşmelerden sonra aslında evsizin sadece barınma sorununu değil birçok gündelik yaşam problemini de kendi kendine çözdüğünü anlıyoruz. Örneğin, giydiği kıyafetler ve ayakkabılar sıradan bir evsiz için oldukça düzenli ve temizdir. Kendince oluşturduğu evi çevresindeki komşuluk ilişkileri ile kıyafetlerini yakındaki bir çamaşırhanede yıkatmakta, komşularının yardımı ile yeni ayakkabılar temin edebilmektedir. Taktikler yaşamak için üretmesinde ve düşünmesinde artık onun için vazgeçilmez bir zorunluluktur.

Taktikçinin bu hareketine ve üretimine karşı daha sonraları ise karşı taraftan bir tepki gelmiş, restoran sahibi de bu taktiklere karşı kendi yaratıcılığını devreye sokmuştur. Teras altındaki malzemenin ahşap olarak tercih edilmesinin bir sonucu olarak olagelen bu durum karşısında daha sonra restoran sahibi ahşap ızgara panelleri değiştirerek metale çevirmiştir (Şekil 4.39). Artık evsiz için açabileceği bir kapı ve tasarlayabileceği bir ev kalmamıştır.

Şekil 4.39: Ahşap panellerin yerini metal ızgaranın alması.

4.2.11. Gezi Parkı' nda açık kütüphane

2013 Mayıs ayında 'Taksim Gezi Parkı' nda planlanan Topçu Kışlası inşasına tepki olarak başlayıp, daha sonra ülke geneline yayılan protestoları ve toplumsal hareketi temsil eden 'Gezi Parkı Direnşi' politik ya da sosyal açıdan tartışılmasının yanında kent, mimarlık ve tasarım bağlamında da öğrettikleri ile hala tartışılmaya devam etmektedir. Ertaş (2013)' e göre tartışma iki ana eksen üzerinden tarflenebilir. İlki hareket mekansal karşılığının üzerinde durulması önem taşıyan bir konu olmuştur. İktidarın bir kentsel müdahale konusundaki ısrarının Gezi Parkı'nın sahiplenilmesi,

simgeleşmesi, bir toprak parçası gibi el değiştirmesi gibi sonuçlara yol açması, mücadelenin mekan üzerinden başladığının ispatıdır. İkincisiyse Gezi Parkı'nda iki haftalığına da olsa kurulan yaşamın mimarlık ve tasarım açısından öğreticiliğidir. Mimarless mimarlığın yaşam kurma potansiyeli, mimarlık ile gündelik yaşam arasındaki mesafeyi yeniden düşünmemiz için çok büyük bir fırsat sunmuştur.

Kentteki mekan üzerinde, yetke sahibi tarafından yapılan stratejik bir müdahale ve sonrasındaki ısrarlara cevap tekrar mekan üzerinden park kullanıcısının taktikleri ile beraber gelmiştir. Gezi parkı, mimarless olarak beden bulan bir çok yaratıcı üretim ile günümüz alternatif kamusal alan kullanımları üzerine uygulamalı eğitim veren bir alana dönüştürülmüştür. Sahiplenilen kentsel alan üzerinde kullanıcının gündelik hayat gerekleri için birer taktik niteliğindeki mekansal oluşumlar beden bulmuştur (Şekil 4.40).

Şekil 4.40: Gezi parkında gündelik hayat, taktik (Gezi parkında barınma birimi, oturma aparatı, açık eczane, çocuk oyun alanı).

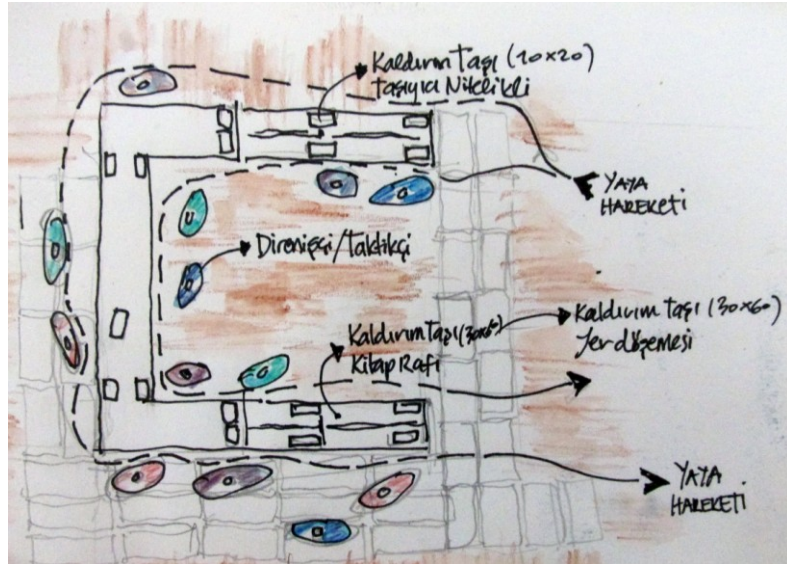
Gezi Parkı içerisinde gelen kitap bağışları ve direnişçilerin imece usulü dayanışması ile herkes için oluşturulan açık kütüphane de bunlardan biridir. Bağışlar ile gelen yüzlerce kitap, direnişçilere 7/24 ücretsiz dağıtılmakta, alınan kitabın yerini kitabı alan hemen başka bir kitap ile doldurmaktadır. 'U' plan tipinde, direnişçilerin buldukları kaldırım taşları ile yapılan kütüphanenin hem iç, hem de dış kısmında

dolaşarak, taş raflardaki kitaplara göz atılmaktadır (Şekil 4.41). Gün içinde bir süre gözlenen kütüphanenin açık bir alanda kurulması aslında bildiğimiz kütüphane düzenini ve rutinini kaybettirmemiştir. Herkes sıradan bir kütüphanede olduğu gibi sessizce kitapları incelemekte, okunup geri getirilen kitaplar özenli bir şekilde yerine tekrar konulmaktadır. Kitaplar taş raflarda belirli bir düzende, bölümlendirilerek muhafaza edilmektedir.

Şekil 4.41: Gezi Parkı'nda kütüphane.

Gün geçtikçe verilen ve alınan yüzlerce kitap ile kütüphanenin parktaki öneminin ve büyüklüğünün artması ve kitabın da direnişin bir parçası ve yöntemi olmasını da sağlamıştır. 'Kitap okuyan adam' gibi park için, güvenlik güçlerinin karşısında kitap okuyarak durmayı bir direnme biçimine, taktiğine dönüştürmüşlerdir.

Şekil 4.42: Taktiğin eskiz tarifi (anlık plan).

Şekil 4.43: Taktiğin eskiz tarifi (anlık görünüş).

4.2.12. Kadıköy' de sokak müzisyenleri

Kadıköy' de sokak ortasında tarihi bir duvarın altına konumlanan sokak müzisyenleri açık hava sahnelerini oluşturmuşlardır.(Şekil 4.44).

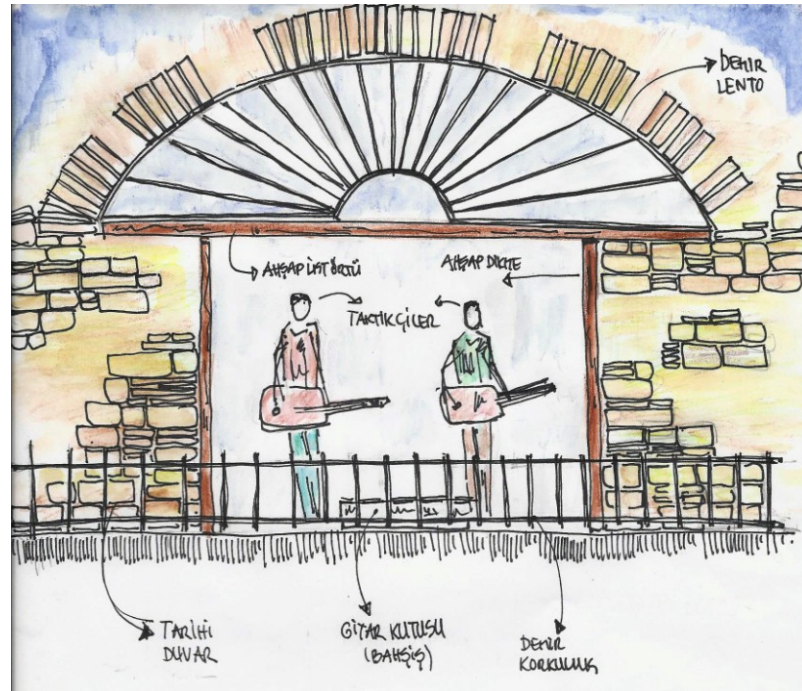
Şekil 4.44: Sokak müzisyenlerinin tarihi duvarı kullanarak ürettikleri sokak sahnesi.

Bir önceki örnekte barınma sorunu yaşayan kentli kent içinde kendi evini mevcutu kullanarak nasıl var etmeyi başatabildiyse, sokak müzisyenleri de sahne eksiklerini buna benzer bir yöntem ile gidermeye çalışmışlardır. Her iki tarafı da serbest, yayaların geçtiği ve önünde de araç yolunun bulunduğu konumda kendilerini daha belirgin kılmak ve dikkat çekerek topladıkları bahşişleri arttırmak için bu sahne ile kendilerine mekan içinde bir fon oluşturmuşlardır.

Şekil 4.45: Taktiğin eskiz tarifi (anlık görünüş).

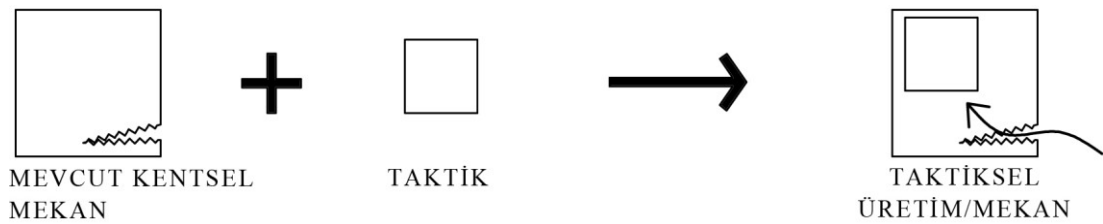
Orada sadece duran duvar bir anda farklı bir fonksiyon ile beden bulmuş, kentsel mekan içinde kendine tekrar yer edinmiştir. Taktikçilerin yaratıcı düşünceleri ile mevcut olarak fonksiyonsuz duvar ve çeperi kentli ile tekrar buluşmuştur. Mevcutta duvar kemerinin düşmemesi için altına demir bir lento hazırlanmış, ahşap kalaslar ile desteklenmiştir. Bu ahşap strüktür altında kalan kısım sokak müzisyenleri için bir saçağa dönüşmüş, duvarın etrafındaki demir korkuluklar da yaya ve kendileri aralarında bir nevi seyirci sınırı ya da çizgisini oluşturmuştur.

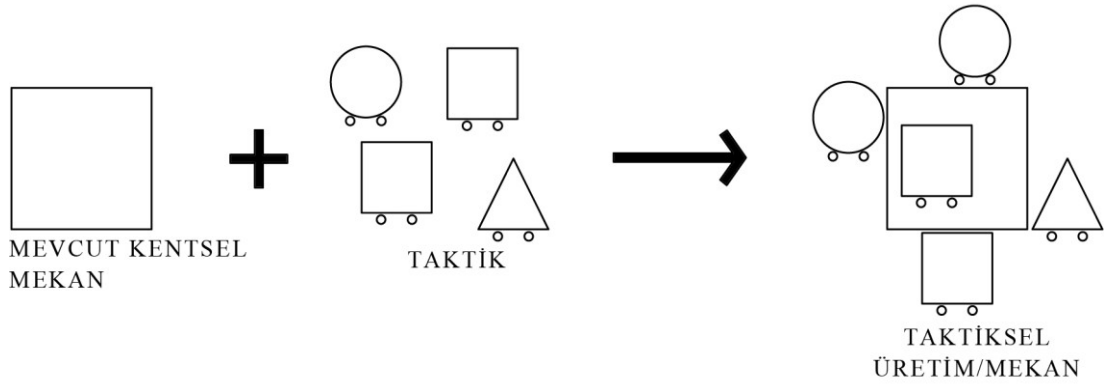
Şekil 4.46: Taktiğin eskiz tarifi (anlık detay görünüş).

4.3. Bölüm Sonucu

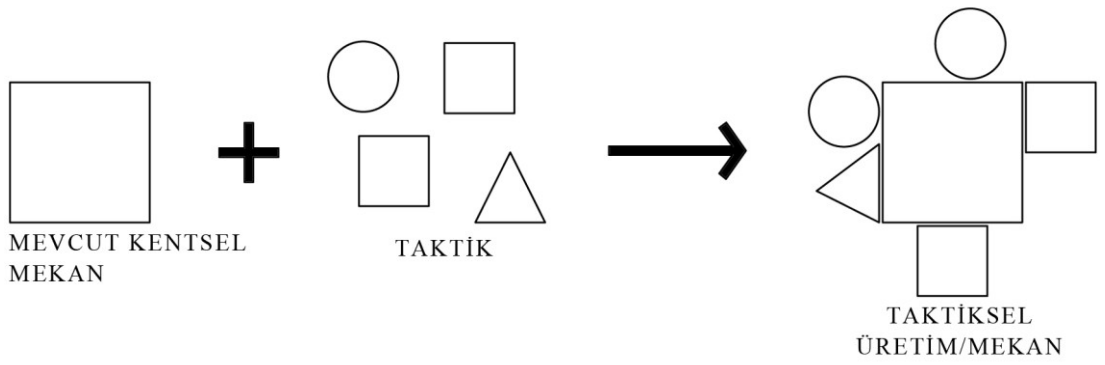
Kullanıcılar, mevcut kentsel mekanı kendi ihtiyaç ve kullanım gereklerine göre İstanbul üzerindeki örneklerde olduğu gibi taktikler ile her gün yeniden biçimlendirirler. Stratejiler ile kurgulanan kentsel mekanın içindeki Karen ve Stevens (2007)' in tabiri ile 'gevşek mekanlar' a yerleşerek taktiklerin gerçekleşmesi mümkün olabilir. Yine Karen ve Stevens (2007)' e göre taktiklerin var olduğu bu alanlar tahmin edilemeyecek dönüşümlerin potansiyelini taşıyan mekanlar olarak tanımlanır (Uzer, 2010 aktarımıyla). Dönüşüm potansiyeli taşıyan gevşek mekanları tespit eden ve bu mekanlar üzerinde mümkün olanı o mekanlar içine sızarak, onlara eklemleyerek, ondan faydalanarak ya da onun üzerine kendinden bir takım parçalar bırakıp adapte olarak mevcut kentsel mekanı taktikler değiştirir, yeniden biçimlendirir. Kendine bir restoran terasının altında bir çatlak yaratıp, o terasın altına sızan ve orayı bir eve dönüştüren bir evsiz, sahildeki bir bankın önüne eklediği plastik masa ve sandalyeler ile geçimini sağlayan çaycı, önündeki boş sokağa minderleri, sehpa ve tabure gibi mevcut iç mekanının parçalarını bırakarak büyümüş kahvehane, satış yapacak bir dükkanı olmamasına karşın mevcut bir apartmanın girişi saçağını ve cephe duvarlarını kullanan bir tablo satıcısı ya da kolay taşınabilen, portatif, hareketli seyyar araçları ile kentin mekanlarını kateden, o mekanları anlık varoluşları ile değiştiren seyyar satıcılar gibi. Herbiri mevcut kentsel mekanı bu örneklerdeki gibi taktikler ile dönüştürken aslında farkında olmadan kendilerine özgü yöntemler, mekansal teknikler de geliştirirler (Şekil 4.47-51).

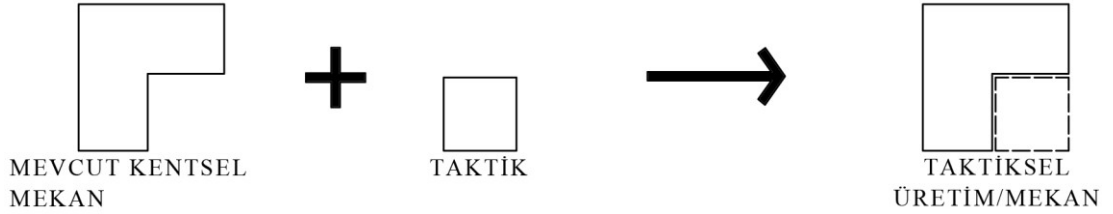
Şekil:4.47: Mevcut kentsel mekan çatlaklarına sızarak taktik oluşturma (Örnek 4.2.10. Beyoğlu'nda evsiz).

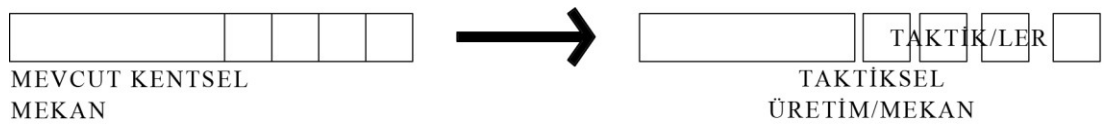
Şekil 4.48: Mevcut kentsel mekana hareketli, seyyar yapıları ile geçici olarak etki ederek taktik oluşturma (Örnek 4.2.9. Seyyar satıcılar).

Şekil 4.49: Mevcut kentsel mekanın potansiyellerinden fayda sağlayarak taktik oluşturmak (Örnek 4.2.7.Beyoğlu' nda apartman duvarlarını kullanan tablocu).

Şekil 4.50: Mevcut kentsel mekanın gevşek boşluklarını bir avantaja çevirip kullanarak taktik oluşturmak (Örnek 4.2.6. Merter' de pilavcı).

Şekil 4.51: Mevcut kentsel mekan üzerine kendi mevcut parçalarını bırakarak taktik oluşturmak (Örnek 4.2.1. Beyoğlu' nda sokak kahvesi).

Sadece İstanbul' da gözlemlenen örneklerin kentsel mekan ile girdikleri etkileşimi yorumlayan şekiller, keşfedilen yeni örnekler ile arttırılabilir. Şekilsel analizler, taktiğin kente sadece yaratıcı bir fikrin temsili olarak durmadığını, kentteki ön görülmüş mevcut stratejik mekan ile birlikte varolduğunu, onun ihtiyaçları, kusurları ya da potansiyelleri ile beden bulduğunu anlamaya ve anlatmaya çalışılır.

5. SONUÇLAR

Mekan sürekli olarak varlığımızı sarıp sarmalar, mekansal hacim boyunca hareket eder, nesneleri görür, esintiyi hisseder, bahçedeki çiçeklerin kokusunu alırız. Mekan tıpkı ahşap ve taş gibi maddesel bir özür. Ancak doğası itibari ile biçimsizdir. Mekan kavranıp çevrelendikçe, bir kalıba sokuldukça mimarlık kazanmaya başlar. Sıradan kentli mekanı yaratır. İhtiyaçlarını, kusurları ve eksikleri ile ortaya koyar. Kent ve kentsel mekan da var oldukça kentli onu istediği gibi yaratmaya devam edecektir. Kent sahnesindeki asıl oyuncu o' dur. Bu oluşumları tanımak, bir organizma olan metropolün işleyişini ve potansiyellerini anlamak demektir. Kent okumaları ve gözlemler ile kentte ortaya çıkan yeni potansiyellerin, sosyal ilişkilerin ve formların keşfedilerek avlanması günümüzdeki kentsel mekana dair bir belge olarak derlenmesini sağlayacaktır. Ayrıca İstanbul üzerinden yapılmış örneklendirmeler ile bugüne ait alternatif mekansal durumlar da belgelenmiş olacaktır.

Kent heterojen bir yapı içerir. Farklı türden kullanıcılar, bunların kendi aralarındaki ilişkileri ve kentte birbirinden de farklı üretimler, fikirler mevcuttur. Taktik olarak tanımladığımız bu durumlar kentte sıradan insanın değişimlere ayak uydurma, adapte olma sürecinde ortaya çıkan, daha çok kullanıcının ihtiyaç ve problemlerini gidermek için kendini gösterir. Hayatta kalma süreçlerinde kural koyucular tarafından oluşturulmuş stratejiler ile karşı karşıya gelirler ve bu durum karşısında ürettikleri yaratıcı çözümler ile onlara birer taktik tanımı verilir. Yazılı tanımının yanında somut yaklaşımlar için İstanbul kentsel mekanında taktiksel üretimler sayılabilecek gündelik hayattan birçok örnek için kent mekanları yürüyerek taranmış, ve bulunan örnekler gözlemlenip, fotoğraflanmış, eskizler oluşturulmuş ve üzerlerine taktiği tanımlayacak şekilde notlar, açıklamalar eklenmiştir. Taktiği kentte üzerinde varolduğu, etkileşime girdiği mekan ile birlikte şekilsel analizler ile ele alınmıştır.

Kentsel mekanda stratejilere karşı gündelik taktikleri bu şekilde araştırmaya ve anlamaya çalışan tezin sonuç kısmında İstanbul kentsel mekanından verilen bu taktik içeren örneklere mekansal açıdan yaklaşılarak bir değerlendirme yapılmaya

çalışılacak, daha sonra ise kent için barındırdıkları potansiyeller ve gelecek olasılıkları yönünden tartışılacaktır.

5.1. Mekansal Açıdan Değerlendirme

Tez kapsamında örnekler ile anlatılan taktikler İstanbul kentsel mekanında kentli sıradan insan tarafından oluşturulmuşlardır. Çoğunluğu enformel ve planlanmamış yapıları ile kentsel mekanı, mekanın onlara sunduğu fırsatlar ile yeniden şekillendirirler. Kentteki yapılı çevre sadece orada durmaktadır. Fiziki durumlarının yanında, kentli tarafından verilecek tanımlar, ifadeler ile anlamlar kazanırlar. Örneğin, ulaşım ağları merkezinde bulunan ya da kentsel bir imge özelliği taşıyan bir yapının yakınındaki meydan kentli için bir buluşma noktasına dönüşür. Kentsel mekan fiziki koşullar ile o fırsatı sağlar, kullanıcı da bunu gerçek kılar. Sokak kitapçısı, seyyar pilavcı ve sahil yolundaki kahvehanede olduğu gibi mekansal fırsatlar kullanıcı tarafından farkedilmiş ve yeni anlamlar üretilmiştir. Kitapçı sokağa cephe veren yapı nişlerini, seyyar kahveci sahil yolu boyunca konulan oturma banklarını, pilavcı ise orada sadece duran beton yükseltiyi birer fırsat olarak kullanır. Bu türden fırsatlar sunan kentsel mekan ve parçaları ile etkileşime girerek onları daha farklı yaratıcı şekillerde yeniden üretirler. Bu da kentsel mekan hakkında daha önce düşünülmemiş birçok alternatif düşüncenin, kullanım şeklinin ortaya çıkabileceğini gösterir. Kısa bir sokaktaki kahvehanenin önü seyircileri ile bir konser sahnesine, sokağa çıkma yapmış bir balkon altı yaşanılacak bir eve dönüşebilir, o şekilde kullanılabilir.

Kentte gündelik hayatta taktikler kentteki mekan ile sıkı sıkıya bir etkileşim içindedirler. Sadece taktiğin mevcuttaki yarı-özel, kamusal mekanın birer parçası gibi yayılır, ona eklemlenir, mekanı sosyal yapısıyla beraber hareketli yapıları sayesinde tekrar dönüştürür, mevcut kentsel mekan üzerinden fayda sağlayarak değiştirir, mekanın zayıf kısımlarını kullanıp içine sızar. Bununla beraber kentte gündelik yaşam içerisinde taktikler ile kent karakteri ve yaşantısı hakkında da bilgi verir, kentsel mekan farklı profiller ve kullanım açısından çeşitlenir. Çeşitlenmiş mekanlar heterojen kent yapısını kanıtlar, oluşturdukları bu melez mekanlar ile kentsel mekan zenginleşir. Herbiri kentsel mekanın sunduğu fırsatları kendi için değerlendirip aslında kentsel mekana birer potansiyel olarak geri sunmuş olurlar.

5.2. Potansiyelleri ve Gelecek Olasılıkları Yönünden Değerlendirme

Taktikler kentsel mekana enformel olan aktiviteleri ile planlanmamış olarak yeniden şekil verirler. Mekan üzerinde düşünülmemiş seçenekleri bizlere sunarlar. Bu farklı türden seçenekler ile kentsel mekanı daha çekici ve yaşanır kılarlar. Sokaklar dükkanların aynı zamanda önlerine açtıkları satış malzemeleri ile birer açık pazar alanına benzemekte, sokağı kent içinde sadece bir yerden bire yere ulaşmak için geçilen bir koridor olmasından farklı bir işlev ile canlı da kılmaktadır. Sokağa cephe veren bir kahvehanenin yüksek kaldırımını kullanarak o kaldırıma davet ettiği müşterileri aynı zamanda aynı sokakta çalan sokak müzisyenleri için bir seyirci topluluğunu da oluşturmaktadır. Seyircileri ve müzisyenleri ile daha aktif bir sokak karşımıza çıkmaktadır. Dükkanı içerisindeki kitaplarını dışarıya da çıkaran sahaf o sokaktan sadece geçip giden bir yaya için bir durak noktası oluşturmakta, sokaktan sadece yürüyen bir insan profiline yanına sokakta okuyan, kitaplara göz atan bir kent kullanıcısı görmemizi de sağlamaktadır. Sokaklara konulan kafe, bar ya da restoran masaları ve sandalyeleri iç mekandaki etkinliği dışarıya, sokağa da taşımakta içerisinde ve dışarısının bir olduğu mekanlar ile sokak daha hareketli bir havaya bürünmektedir. Daha sonraları İstanbul' da ciddi bir probleme de dönüşen, birçok belediye tarafından toplatılan sokaktaki masa ve sandalye, hem işletme sahipleri, hem de müşteri, kent kullanıcısının itirazları doğrultusunda belirli sınırlarda izinler ya da göz yummalar ile tekrar sokaktaki eski yerini almıştır. Bununla ilgili ' Hayat Sokakta' gibi bazı sloganlar da türetilmiştir. Kısacası kentsel mekan, mekansal alternatif dönüşümleri ile sosyal işleyişi açısından da çeşitlik kazanmakta ayrıca kentliyi de kentteki gündelik yaşamında yokluğunda rahatsız eden bir duruma getirmektedir.

Kentte sıradan insan, taktikler ile stratejileri akıllıca, onlarla oynayarak alt etmeyi başarır. Bu da yasa oluşturucular ile kentli kullanıcı arasındaki gerilimleri hafifletir, birer geçiş ögesi niteliğini alırlar. Noktasal, insan ölçeğini aşmayan etkiler ile kentte kendine yer açar ve kenti kendine bağımlı hale getirir. Planlanan ve gündelik hayatın gideremediği eksiklikleri kendisi giderir. Kenti yedi gün ve yirmidört saat hayatta tutar. Bir çok seyyar satıcı sayesinde İstanbul' da yemek yemek belirli saatlerde, belirli yerlerde sona erse de seyyar satıcılar ile ya minibüsten bozma köftecilerde, ya da seyyar arabalı tezgahlarda devam eder, hayatta kalır. Kentli kentte bunu bilerek yaşar, taktikçinin kendi ihtiyaçları için ürettikleri ile günün her vakti yiyecek birşey

bulabileceğini bilir. Kentteki döngü, işleyiş içinde onlarda kendilerine sağlam yerler bulurlar, yok edildiklerinde mekanizmadaki bir çarkın bozulmasıyla işleyişin de aksayacağı için kent onlara bağımlıdır. Kent buna benzer yaratıcılık içeren taktiksel mekanlar, üretimler ve fikirler için her zaman bir potansiyele sahip olacaktır. Kentsel mekan içinde sürekli yeni alternatif mekanlar ve kullanımlar üretilerek çeşitlenme devam edecek, zamanla kentsel koşullar daha farklı bir hal aldıkça yeni fiziksel ve sosyal ilişkiler, kamusal mekanlar ortaya çıkacaktır.

2007 yılından kurulan, kendini günümüz kamusal mekanın imkanlarını araştırmak için bir üretim platformu olarak tanıtan 'imkanmekan' grubu yaptığı yazılı ve üretimsel çalışmalar ile kamusal mekan üzerine yürütülen tasarım pratiğine katkıda bulunmayı ve geniş bir katılımcı profili tarafından üretilen küçük ölçekli tasarım örneklerini bir araya toplayan bir veri tabanı oluşturmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede yürüttükleri atölye, söyleşi ve toplantılar ile kamusal alanların ve bu alanları oluşturan bileşenlerin tasarım kalitesinin, bütüncül ve büyük ölçekli planlama projelerindeki ortak alanlardan, kent mobilyalarının dönüştürülmesi ya da kamusal alana ilişkin müdahale süreçlerinin tasarlanması gibi uygulamalara alternatif aramak ve bu konudaki çalışmalara teşvik etmeye çalışmışlardır. İmkanmekan çalışmalarında toplumun, kamusal mekana ilişkin ihtiyaç, problem ve isteklerinin çözülmesi için direk olarak tasarım önerileri geliştiren bir sosyal girişimcilik platformu olmaktan çok, buna aracılık eden olmayı tercih eder. Geliştirdikleri yeni bakış açıları ve taktikler ile kamusal mekanın kullanıcılarını sadece sonuç ürünü olarak değil kullanıcısının da bu taktiklerin bütünlük bir parçası olduğu bir süreç içinden geçirilmesi gerekliliğine inanırlar. Kamusal mekandaki kullanıcı küçük ölçekli taktiksel yaklaşımlara zaten uzak değildir, kendi problem ve ihtiyaçlarını kendince oluşturduğu üretimler ile çözmeyi kentteki gündelik yaşamda çoktan başarmıştır. İmkanmekan kentsel mekan için oluşturduğu taktiklere kullanıcının kolay entegre olabileceğine, kendisinin de rol alarak kentsel mekanı küçük müdahaleler ile başlayarak değiştirip, dönüştürebilmeyi hedefleyen taktiksel fikir ve uygulamalara katkıda bulunabileceklerine inanırlar.

Örneğin, imkanmekan atölyeleri sürecinde oluşturulan projelerden biri olan 'tak-çalıştır' projesi kamusal mekanın pratiklerini iyileştirmenin yollarını arar. Kadıköy Moda sahilinde kentliyle deniz arasındaki yakınlaşmayı sağlayan çarpık yüzeyli kayalıklar üzerinde düşünülen kısmı düzgün yüzeylerdir (Şekil 5.1). Yerel otoriteler

stratejiler ile mekanı şekillendirirken kentlinin mekanı ile kurduğu etkileşimi çoğu kez düşünmeyerek hareket etmektedir. Geliştirilen projeler çoğu kez birer dayatma olabilmektedir. 'Tak-çalıştır' küçük müdahaleler ile kayalıkların kullanışsız yüzeylerini daha kullanışlı hale getirmiş, kamusal alan yaratıcılığının bu yüzeylerde çoğalmasını ve yoğunlaşmasını amaçlayarak kendileri için planlanmamış ve tasarlanmamış bir kamusal alanı kentli kullanıcıya erişebilir ve kullanılabilir hale getirir. Düşünülen taktiksel uygulama, kentli tarafından uygulanabilecek daha başka taktiklere öncülük eder.

Şekil 5.1: Moda sahilinde tak-çalıştır projesi (Proje: E. Onur Ceritoğlu, Onur K. Köseadağ).

'Kamusal mekan nasıl tasarlanır?' sorusuna alternatif bir yanıt arayan 'Tohum Karaköy' projesi de geçici strüktürlerin alana bırakılması (tohum atma) ile yaşayan, dönüşen, bozulan, tekrar yapılan ve yok olabilen bir sisteme sahiptir. Serbest ve gözleme dayalı bir ön çalışma niteliğindedir. Karaköy iskelesi önündeki alanın yeniden düzenlenmesi sürecinde henüz tasarlanmamış alanda kullanıcı gereksinimleri, eğilimleri ve taleplerinin ölçüleceği geçici mobil modüler üniteler yaratma fikriyle olgunlaşır. Bir araştırma aracı olarak kullanılan bu modüllerin depolama, oturma, satış gibi kullanıcı gereksinimlerine cevap vermesi düşünülmüştür. Düşük maliyet ile hazırlanan 9 ayrı birimin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş 5 ayrı modül alana bırakılmış ve kullanıcının modüller üzerindeki alternatif kullanım şekilleri izlenmiştir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2: Tohum Karaköy projesi (Proje: İpek Baycan, Enise B. Karaçizmeli, Utku S. Zengin).

Belirli bir birliktelik ile alana bırakılan modüller kullanıcının ilk başta temkinli yaklaşmasından sonra ağırlıklı olarak balıkçılar tarafından kullanılmış, oturmak için tabure görevi görmüş, esnafa teşhir için hizmet etmiştir. Bir süre sonra bazı modüllerin esnaf ve balıkçılar tarafından sahiplenildiği, bir kısmı da parçalanıp yeniden yapılmak üzere demonte edildiği, sonunda da birçok modülün ortadan kaybolduğu gözlemlenir. Kentsel mekanın nasıl tasarlanacağını yine küçük ölçekli taktiksel yaklaşım ve üretimler ile anlamaya çalışan projede, bunun için kamusal mekandaki hareketlerin iyi okunması, beklenti ve tepkilerin iyi belirlenmesi gerekliliği şarttır. Bunun için de alana etki etmek ve reaksiyonları ölçmek gerekir. Müdahale kısa süreli de olsa kullanıcı için varolur ve onun tarafından yok edilir. Tasarımcıya da bu yapım ve bozumu hesaba katarak mekan yaratmak düşer.

Kentsel strejiler ile şimdilik farklı cephelerde yer alan taktik, kentsel mekan için belki bu potansiyelleriyle stratejiler ile beraber çalışmaya başlayacak, büyük etkiler yaratmayı amaçlayan küçük ölçekli projeler olarak stratejiler içine dahil edilebilecek, gündelik hayatta zaten var olan taktik ve mekanları artık planlar dahilinde de var olabilecektir. Taktikler ile gelişebilen kentsel mekanlar ve bütününde kentler kurgulanabilecektir.

Aksi olsa da günümüz kentlerindeki gündelik hayatta olduğu gibi kente adapte olma çabaları, ihtiyaçlar, talepler, kentte hayatta kalma çabaları sürdükçe kentteki taktik de durmayacaktır. Plancının, yasa koyucuların tüm yaptırımlarına ve stratejilerine rağmen kentli kent sahnesinde gönlünce üretmeye devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Avar, Arslan, A.**, 2009, Dosya 17: Mimarlık ve Mekan Algısı, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi yayını, Ankara, syf: 7-16.
- Aysev, E.**, 2013, Yirmibir Mimarlık Tasarım Mekan, Gezi Parkı Mimar(sız)lığı: Gezi Parkından Kent, Mimarlık ve Tasarım Bağlamında Neler Öğrendik?, sayı: 121, syf. 38.
- Aytaç, Ö.**, 2007, Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 17, sayı: 2, Elazığ, syf: 199-226.
- Başar, D.**, 2013, 'Flâneuse'ün Varoluşsal Sorunları, Adres: <http://www.mimarizm.com/Diger/YaziciyaGonder.aspx?Type=Makale&ID=2407>, alındığı tarih: 02.05.2015.
- Baycan, İ.**, 2011, Parçalanmış Kentsel Dokuda Yeni Bir Mekansal Oluşum: Tampon Mekan, yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Benjamin, W.**, 1978, Paris the Capital of the Nineteenth century, Peter Demetz (der), Reflections: Essay, Aphorisms, Autobiographical Writings, Schocken Books, New York.
- Benjamin, W.**, 1999, Tek Yön, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bishop, P., Williams, L.**, 2012, The temporary city, London.
- Breton, L., D.**, 2000, Yürümeye Övgü, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Caygill, H.**, 1998, Walter Benjamin: The Color of Experience, Routledge.
- Certeau, M.**, 1984, The practice of everyday life, University of California Press.
- Certeau, M.**, 2009, Gündelik Hayatın Keşfi-I, Dost Kitapevi yayınları, Ankara.
- Certeau, M., L. Giard, P. Mayol**, 2009, Gündelik Hayatın Keşfi-II, Konut, Mutfak İşleri, Dost Kitapevi yayınları, Ankara.
- Connerton, P.**, 2009, Modernite Nasıl Unutturur (How Modernity Forgets), Cambridge University Press aracılığıyla Sel Yayıncılık, İstanbul.

Çetken, P., Gökbulut, D., 2009, 'Yaratıcı Kentzedenin Mekanı, İktidarın Çatlakları', Mekanar Mekan Araştırmaları e-bülten, Adres: <http://www.mekanar.com>.

Dener, A., 2006, The products of popular culture in urban space: Do they enrich or spoil?, İstanbul.

Dereli, H., C., 2010, Kentsel Mekanda Gündelik Yaratıcılık, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ergin, Nilüfer, 2001, “Ortak Yaşam Alanı Olarak Heykel”, 21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan, Haz. F.Gümüsoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Erman, E., 1999, Geçici Mimarlık veya Söküp Çatılabilirlik Üzerine, Mimarlık dergisi, Ankara syf. 17-19.

Ertaş, H., 2013, Gezi Parkı Mimar(sız)lığı, Yirmibir mimarlık tasarım mekan dergisi, sayı 121, syf. 26.

Fiske, J., 1989, Understanding Popular Culture, Routledge, London.

Fiske, J., 1990, Reading The Popular, Routledge, New York.

Florida, R. L., 2005, Cities and The Creative Class, Routledge, New York.

Frank Karen, A., Stevens, Q., 2007, Loose Space: Possibility and Diversity In Urban Life, Routledge, Oxford.

Gehl, J., 2004, Public spaces for a chancing public life, Copenhagen.

Guidera, S.G., 2004) “Assessing the use of digital sketching and conceptual design software in first-year architectural design studio” Proceedings of the 2004 American Society for Engineering Education Annual Conference & Exposition.

Gürel, Ö., M., 2011, Mimarlık ve Gündelik Yaşam İlişkisi Üzerine , Dosya 27, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi yayını, Ankara, syf. 1-5.

Harvey, D., 2012, Rebel Cities From The Right To the City To The Urban Revolution, London.

Haydn, F., Temel, R., 2006, Temporary Urban Spaces: Concepts for the use of the City Spaces, Basel: Birkhauser.

Herkes İçin Mimarlık (Architecture for All), Tüm çizimler ve fotoğraflar: Ayşe Selin Gürel, Beyza Derbentoğulları, Burçak Sönmez, Ceren Kılıç, Ceren Sözer,

Erdem Tüzün, ErdemÜngür, Emre Gündoğdu, H. Cenk Dereli, Hayrettin Güneç, Kerem Özcan, Merve Gül Özokçu, Yasemin Sünbül, Yelta Köm.

Hou, J., 2010, Insurgent Public Space. London: Routledge.

İnceoğlu, N., 2012, Eskizler Çizerek Düşünme Düşünerek Çizme, Nemli Yayıncılık, İstanbul.

İstanbul Tasarım Bienali kataloğu, 2012, İstanbul, syf: 162-171.

Jacobs, J., 1961, The Death and Life of Great American Cities, Random House, New York.

Köse, H., 2012, Flanör Düşünce: Arkaik Dönemde ve Dijital Medya Çağında Aylaklık, Ayrıntı yayınları, İstanbul.

Kronenburg, R., 2002, Mobile: the Art of Portable Architecture, ed. Siegal, J., Princeton Architectural Press, New York.

Kronenburg, R., 2003, Portable Architecture, Third Edition, University of Liverpool.

Landry, C., 2000, The Creative City: A Toolkit For Urban Innovators, Earthscan, London.

Lasseau, P., (1987), Ink Line Sketching, van Nostrand Reinhold.

Lefebvre, H., 1968, Everyday Life In the Modern World, Editions Gallimard, Paris.

Lefebvre, H., 1974, The Production of Space, Blackwell Publishing, Paris.

Lefebvre, H., 1998, Modern Dünyada Gündelik Hayat, çev. I. Gürbüz, İstanbul: Metis.

Lerner, J., 2014, Urban Acupuncture, Island Press, Washington.

Lydon , M., Bartman, D., Garcia, T., Preston, R. , Woudstra, L., 2012, Tactical Urbanism , New York.

Lynch, K. (1960), The Image of the City, Cambridge MA, MIT Press.

Lynch, K., 1990, Wasting Away, Sierra Club, San Francisco.

Madanipour, A., 2003, Public And Private Spaces Of The City, Routledge, New York.

- Oswalt, P., Overmeyer, K., Misselwitz, P.,** 2013, (Ed.) *Urban Catalyst – The power of temporary use*, Dom Publishers, Berlin.
- Özaloğlu, S.,** 2009, *Katılımcı Mimarlık: Nereye Kadar?*, Mimarlık Dergisi sayı:346, Ankara.
- Raban, J.,** 1974, *Soft City: A Psychological Handbook For Urban Survival*, The Harvill Press,
- Sanoff, H.,** 1999, *Community Participation in Design and Planning*, Wiley Publisher, USA.
- Şahin, Ö. ve Balta, E.,** 2001, *Gündelik yaşamı dönüştürmek ve Marksist düşünce. Praxis*, 4: 185-217.
- Siza, A.** (2015), *Apaçıklığı İmgelemek*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: Janus.
- Tan, P.,** 2008, *Mikro Ölçekte Kentsel Mekan: Mimarının Ötesine Geçmek*, Arradamento, syf. 59-62.
- Thackara, J.,** 2006, *The Post-Spectacular City and How to Design It*, NAI Publisher, Rotterdam.
- Trancik, R.,** 1986, *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*, Canada, USA.
- Tschumi, B.,** 1994, *Event-Cities*, MIT press, Cambridge.
- Türkçe Sözlük,** 1983, Turk Dil Kurumu, 2 cilt, Ankara.
- Türkmen, M.,** 1982, *İtalyadan Çizgiler*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi yayını, İstanbul.
- Urban Sketchers,** 2012, *Urban Sketchers em Lisboa desenhando a cidade (Urban Sketchers in Lisbon drawing the city)*, Printer Portuguese, Lizbon.
- Uzer, E., Şengün, T. H., Karadayılar, O., Şoher, Ş.,** (2010), *İmkan Mekan: Kamusal Mekanda Küçük Ölçekli Projeler*, İstanbul.
- Wodiczko, K.,** 1998. *Critical Vehicles: writings, projects, interviews*, The MIT Press, Cambridge-Massachusetts, syf.: 79-84.
- Yanar, H.,** 2015, *Ötekilerin Mimarlığı*, Adres: <http://www.arkitera.com/kose-yazisi/73/otekilerin-mimarligi>.

Url-1< <http://www.urbansketchers.org/p/our-manifesto.html>, alındığı tarih:
12.04.2015.

Url-2<http://www.fatihhaber.com/konteynerin-icinde-cocuk-var---_h378.html,
alındığı tarih: 26.04.2015.

Url-3<[http://www.zaman.com.tr/cuma_onlar-istanbulun-son
hamallari_1059884.html](http://www.zaman.com.tr/cuma_onlar-istanbulun-son-hamallari_1059884.html)

EKLER

EK A : Sakal, A., Kent Sahnesinde Kentli ve Mekanın Keşfi, 'Uzlaşma/Çatışma Mekanı Olarak Mekan/Yer ' Konulu Metin Yarışması (Teşvik ödülü), 2014.

EK B: Eskiz defteri

Kent Sahnesinde Kentli ve Mekanın Keşfi

' Onlar, kör oldukları için kentsel metni okuyamayabilirler fakat onu tekrar yazarak, değiştirip, biçimlendirme kabiliyetine sahiptirler. Onların aktivitelerini anlama çabası gerçeği görülür kılar... ' (De Certeau, 1984).

Mekan, mekanı anlamak, kurgulamak, tasarlamak... Sadece mimarın ya da mimarlığın değil, yüzyıllardır bir çok bilim ve sanat dalının, bilim insanı ve sanatçının uğraş konusu olmuştur. Mekanı tanımlamak için gerekli görülen bu multidisipliner çabalar, bize mekanın fiziksel bir oluşumdan daha fazlası olduğunu söyler. Gelişimin, dönüşümün bir hayli hızlı ve büyük olduğu günümüz metropollerinde ise zaten üzerinde tartışmaların sürdüğü mekan kavramının kent ile birlikte aynı derecede ve hızda dönüşmesini de kaçınılmaz kılmıştır. Mekanı günümüz kent zemininde tanımlamak artık çok daha zor olmuştur.

Mekan tanımını fiziksel yapısından öteye taşıyarak sosyal ifadesine vurgu yapan Lefebvre (1974)' e göre mekan toplumsal bir üründür ve her toplum mekanı farklı üretim biçimleri ile üretmiştir, üretmeye devam etmektedir. Lefebvre bu üretim biçimlerini tariflemek için kurgulanan bir mekan trialektiğinden bahseder: yaşanılan, tasarlanan ve anlamlandırılan mekan¹.

Bununla beraber kentteki mekana ise Lefebvre' nin yaptığı gibi insan ile ilişkilendirilip bakıldığında, onun aynı zamanda belirli bir mücadelenin alanı, mücadele konusunun da ta kendisi olduğu görülebilir. Bu mücadele sürecinde kentli pek sık karşılaşmadığımız türden üretimler ve dönüşümler ile kentsel mekanı tahmin edilenin dışında biçimlendirme ve kullanma yeteneğine sahiptir. Oysa ki kentsel mekanın gündelik hayatta temsil ettiği ya da tasarlandığı düzeyde kullanılmaması, mekansal pratikte kendini gösterememesi, Lefebvre ve Harvey' in *'Eskiden bildiğimiz, hayal ettiğimiz şehrin yeniden inşası mümkün olmazcasına, hızla yok olmakta'* sonucuna ister istemez katılmamıza neden oluyor idi. Fakat Harvey (2012)' in önerdiği gibi temsilleri, karşı duruşu, kent hakkını ortaya koymak için şehri gönlünce şekillendirebilme, kentteki metni okuyamasan da yazma kabiliyetinin farkına varabilme kentteki mekan kurgusunun ve biçiminin değişmesinde büyük roller oynamaya başladı. Böylelikle kentli yok olmakta olan şehirleri yeniden inşa edebileceğini gördü ve kentteki mekanı tekrar yetiştirmek için can suyu katmayı başarmış oldu diyebiliriz.

Kenti içinden geldiği gibi değiştirip dönüştürebilme hakkı ve yetisine sahip olmak... Bu cümlemin ne anlama geldiği aslında ona kimin, nasıl anlam verdiği ile ilgilidir. Bir müteahhitin de bu hakkı kendinde görmesi gayet doğaldır, bir evsizin de. Fakat Marx' ın Kapital' de bahsettiği gibi hak üstünlüğünün her zaman güçlüde olması, bize bir evsizin kent üzerinde hiçbir zaman bir talepte bulunamayacağı yargısına alıştırmıştır. Bu durumda kentte mekanın ve mekanı tasarlayanların güçlünün hakimiyeti altına girdiğini, farkına varmadan çoktan kabul etmişizdir.

¹ Yaşanılan mekan, gündelik yaşam pratikleri denilen gün içindeki rutin insan faaliyetlerine ev sahipliği yapan mekanlardır. Kısaca toplumun mekanının üretimidir. Tasarlanan ya da soyut mekanda mekanın temsil ettikleri öne çıkar. Herkes tarafından bilinmeyen ifadeleri, jargonu içeren mekanların bütünüdür. Buradaki mekan üretimi mimar, plancı gibi belirli uzmanların kendi uzmanlık dalları çerçevesinde ürettikleri mekanlardan bahsedilmektedir. Anlamlandırılan mekan (temsilin mekanı) ise hakim olanı kıran, mekansal pratiklerin mekanıdır. Mekanın anlattıklarının yerine, anlatılmak istenilenin mekana uyarlanmış halidir.

Kentteki mekansal egemenliğin belirli tekellerde kaybolmaya başlaması ile, kent sahnesinde sergilenen oyunda, kentli insan, o sahneye bakan koltuğunda oturmaya devam etmekte ve sadece seyretmektedir. Oyunun içinde yer verilmemesinden öte; güç sahibi kişilerce kurgulanan mekanın aslında kentli kişiye, kullanıcıya ait olduğu, nasıl kullanacağı farkındalığı bile oluşturulamamıştır. İnsanlar, yaşadıkları yapılar, sokaklar, parklar ve kentlerin kullanımında söz sahibi olmak isterler. Uzaktaki profesyonellerce yönetilen ve kararlar verilen mekan üzerinde sadece tüketici ve izleyici olmaktan daha fazlasını talep etmek haklarıdır. Uzak mekiğinde hızla ilerleyen sadece bir dizi yolculardan farklı olarak, rota üzerinde değişiklik yapabileceklerini, yardımcı pilotluğa aday olduklarını savunmaları gayet doğaldır. Fakat bu süreçte kullanıcı açısından önemli olan nokta '*farkındalık*' tır. Mekanı nasıl kullanmaları gerektiğini, deneyimledikleri takdirde ortaya çıkacak sonuçları bilmeleri gerekir. Ayrıca farkındalığa kardeş bir kelime olarak '*katılım*' ön plana çıkar. Çünkü farkındalık olmadan yapılan katılım çevresinden habersiz olmayı ve çirkinliği ortaya çıkarır iken, katılımsız farkındalık ise hayal kırıklığı ve yabancılaşma ile son bulur (Sommer, 1972).

Gezi Parkı Direnişinde de kentli bilincinin oluşması, kent hakkı olgusunun da benimsenmesi ile kamusal mekanın ve yaşadığı kentte yanı başındaki yerin kendine ait olduğunun farkındalığı -ben bana ait olanı kullanmasını çok daha iyi bilirim, onu nasıl kullanacağımın farkındayım dercesine- kentli kullanıcı üzerinde kendini gösterir. 'Farkındalık' ile birlikte çalışan 'katılım' sayesinde Lefebvre' nin bahsettiği soyut mekanın temsil ettiği değerler dönüşüp, değişmeye başlamıştır. Gündelik kentli hareketleri ile harmanlanan mekan ayrıca ifade etmeye çalıştığı sosyo-politik değerler ile de mimari olanın ötesine geçmiştir. Kentteki mekan içinde farklı temsilleri olan farklı mekanlar üretilmiştir (mekan içinde mekan). Doğrudan yaşanan gündelik yaşam karmaşık ve yeniden kodlamalarla, baskın soyutlamalara direnen ve onların örtük eleştirisini de içeren mekânlar kendini göstermeye başlamıştır. Kentteki kullanıcı tarafından şimdiye kadar benimsenen ya da benimsenemeyen kentsel mekan ani bir devrim ile bu sefer kentlinin hakimiyeti altına girmiş, onun ifade etmeye çalıştığını temsil eden, taktik² içeren yeniden üretimlere dönüşmüştür. Zayıf olan kendi sanatını icra ederek asıl istediğini ifade edebilecek zemini mekan üzerinde hazırlar. Onu kurcalayarak, bazen onunla oynayarak kendine bu sistem içerisinde yer edinir ve oynadığı çevreyi kendine mal eder. Bu durum bir mekana ait kimlik ve iktidar tanımlamalarına, stratejielerine³ karşı tercüme edilemeyen bir eylem olarak karşımıza çıkar (Tan, 2008). Bir yandan karşı duruşu temsil eden mekan (mekanın temsili), aynı zamanda karşı durulan ile anlaşmayı sağlayacak olandır. Bu alışılmamış durum sürecinde mekan çok daha farklı mekanlara evrilir, mekan içinde daha başka akılcı mekanlar, kullanımlar mantarlar gibi bitiverir.

Gezi Parkında kentte hak arama, yerin, mekanın ve onun potansiyellerinin farkında olma, katılım ve taktikler ile biraraya gelen ifadeler sayesinde kentteki mekan oldukça düşündürücü bir hal almıştır. Bununla beraber gücünü bulunduğu mekanın dinamiklerinden alan, o mekanın sunabildiği olanaklar (malzeme, iş gücü, işçilik...) ile beden bulmuş, estetik kaygılardan öte daha farklı temsilleri taşıyan olmuşlardır.

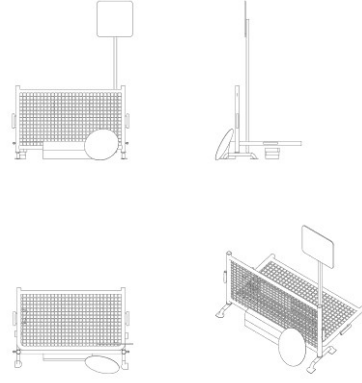
² 'Taktik' Certeau (1984)' nun tanımı ile gündelik yaşam pratikleri dahilinde kamusal mekanda kullanıcının müdahaleleri, hakim söylemin, iktidarın düzenleme ve disiplinine karşı koyma ya da bu disiplinli düzenleme içindeki boşlukları keşfedip içlerine sızmak.

³ 'Strateji' daha çok iktidarın kurum ve yapıları tarafından tanımlanan, somut davranışlar ile kentsel çevreyi düzenleme ve kendinin yapma yolu.

Burada kurulan yaşamlar kentte mekanın daha farklı nasıl yeniden üretilebileceğinin birer kanıtıdır.

Gezi Parkı, kentte yaşam mekanı kesitleri (fotoğraflar: Herkes İçin Mimarlık, <http://occupygeziarchitecture.tumblr.com/>)

Gezi'de serbest kürsü (fotoğraf/çizim: Herkes İçin Mimarlık, <http://occupygeziarchitecture.tumblr.com/>)

Kentte mekan ve yerin farkına varmak ne demek en güzel şekilde örneklendiren olmuştur Gezi Parkı Direnişi. Bu süreçte 'en azından Gezi Parkı diye bir yer varmış, bunu öğrendik, kentteki mekanlardan parkın park, sokağın sokak, meydanın meydan olarak kalmasını istemek ile şehrin konuşması ne demek onu keşfettik' diyordu birçok insan.

Park, park olarak kalması ve öyle kullanılması içindi, fakat bunu talep sürecinde park ile beraber kentteki birçok kamusal alan alışılmış işlevlerinin ötesine çıkarıldı. Özne ve nesne (mekan-kullanıcı) birlikteliği artık çok farklı tanımlanıyordu. Park içinde kurulan kütüphaneler, bostanlar, bahçeler, yiyecek içecek dağıtan otellerin restoranlarından alışkın olduğumuz uzun masalar... Apartman pencereleri eczane görevi görüyor, camiler birer hastane olmuş, sokaklardaki duvarlar ise sanal mekandaki fikirlerin somutlaşmış bedenleriydi.

Soldan sağa Gezi'de kütüphane , açık eczane, çocuk oyun alanı (fotoğraflar: Yazar)

Fiziksel mekanı bu denli değiştiren ve dönüştüren bireylerin taktikleri ve bir araya gelmesi yani katılımı: sanal meknın biraraya getirme özelliğinin önemi bu noktada devreye girmiş oluyordu. Öte yandan, sanal mekan, sadece insanları bir araya getiren, katalizör olan araç değil, kendi içinde de fiziksel mekandaki oluşumların, yaratıcılık ve ifade biçimlerinin elle tutulamayan halini gayet iyi yansıtmıştır. Sanal ve reel mtfeflikliği ile tanık olduğumuz üretimler bir dijital ekrandaydı, bir kamusal mekanda. Kırmızı elbiseli kadın kimi zaman internette direniş günlüğü tutan bir bloğun logosu, kimi zamanda gezi parkı hatırası arka fonu idi.

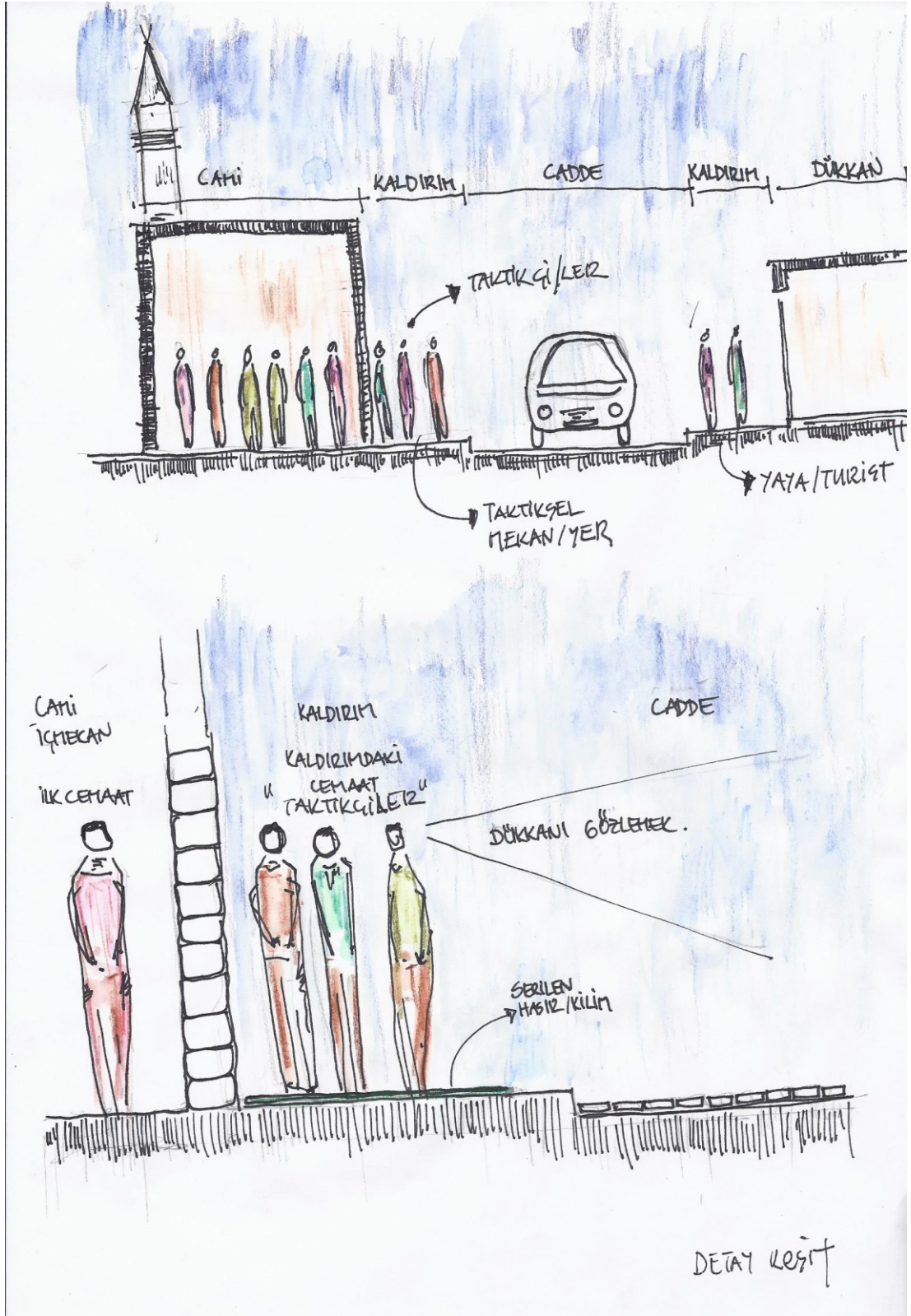
Kırmızı elbiseli kadın karikatürü ve Gezi Parkı hatırası
(fotoęraf:<http://www.beyazgazete.com/>)

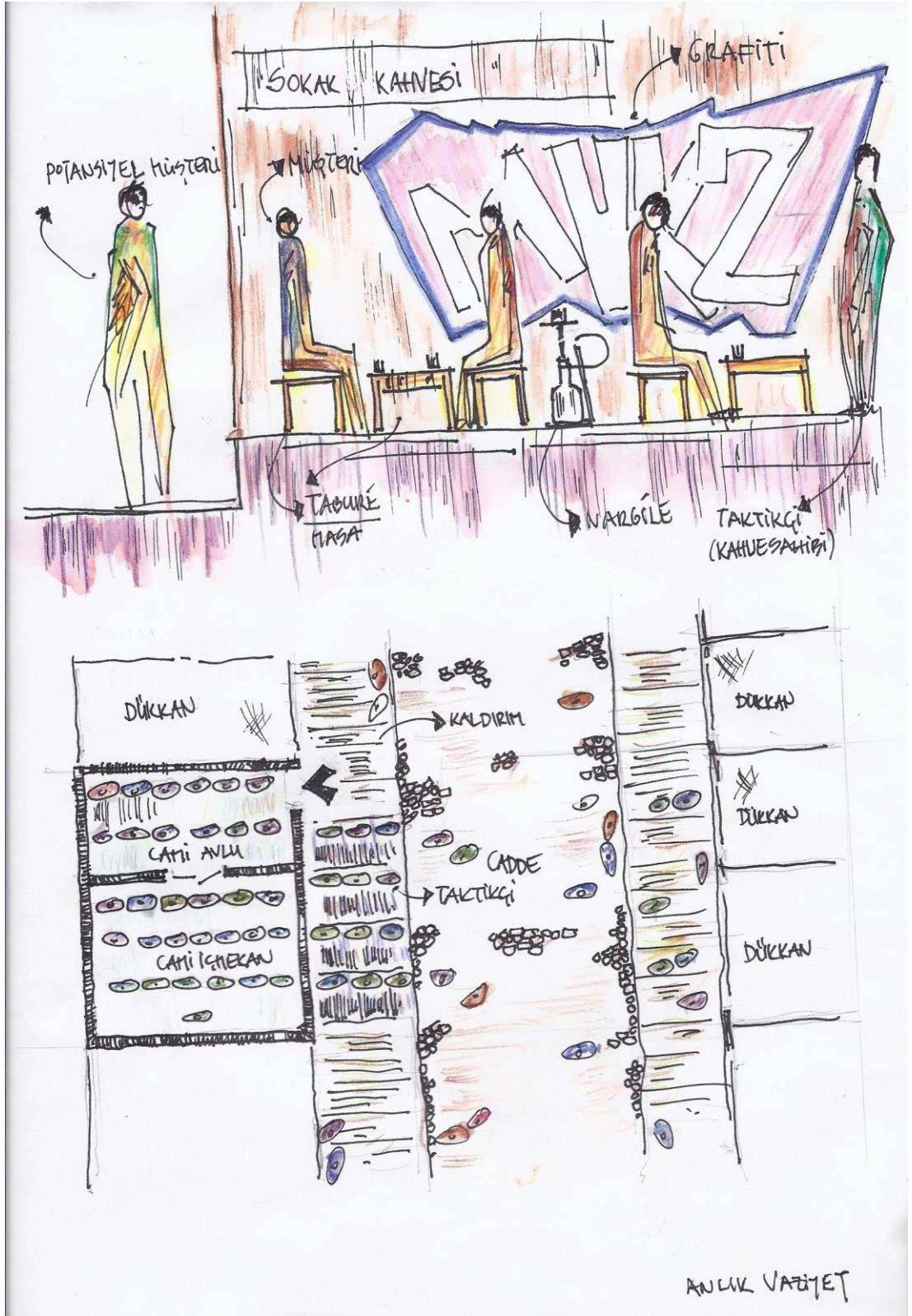
Burada, birçok alanda bahsedebileceğimiz dönüşümler ve üretimler bizlere kentteki kamusal mekanda ayrıca yer alan hem grafik uygulamalarının, hem mekansal ve malzeme kullanımların, hem de performatif sanatların ifade biçimlerinin nasıl estetik kaygılar dışında ve mimarsız bir devrime dönüştüğünü öğretmiştir. Yeni bir dil ve alfabe ile kentte mekan kavramının yeniden yapılandırıldığını göstermiştir.

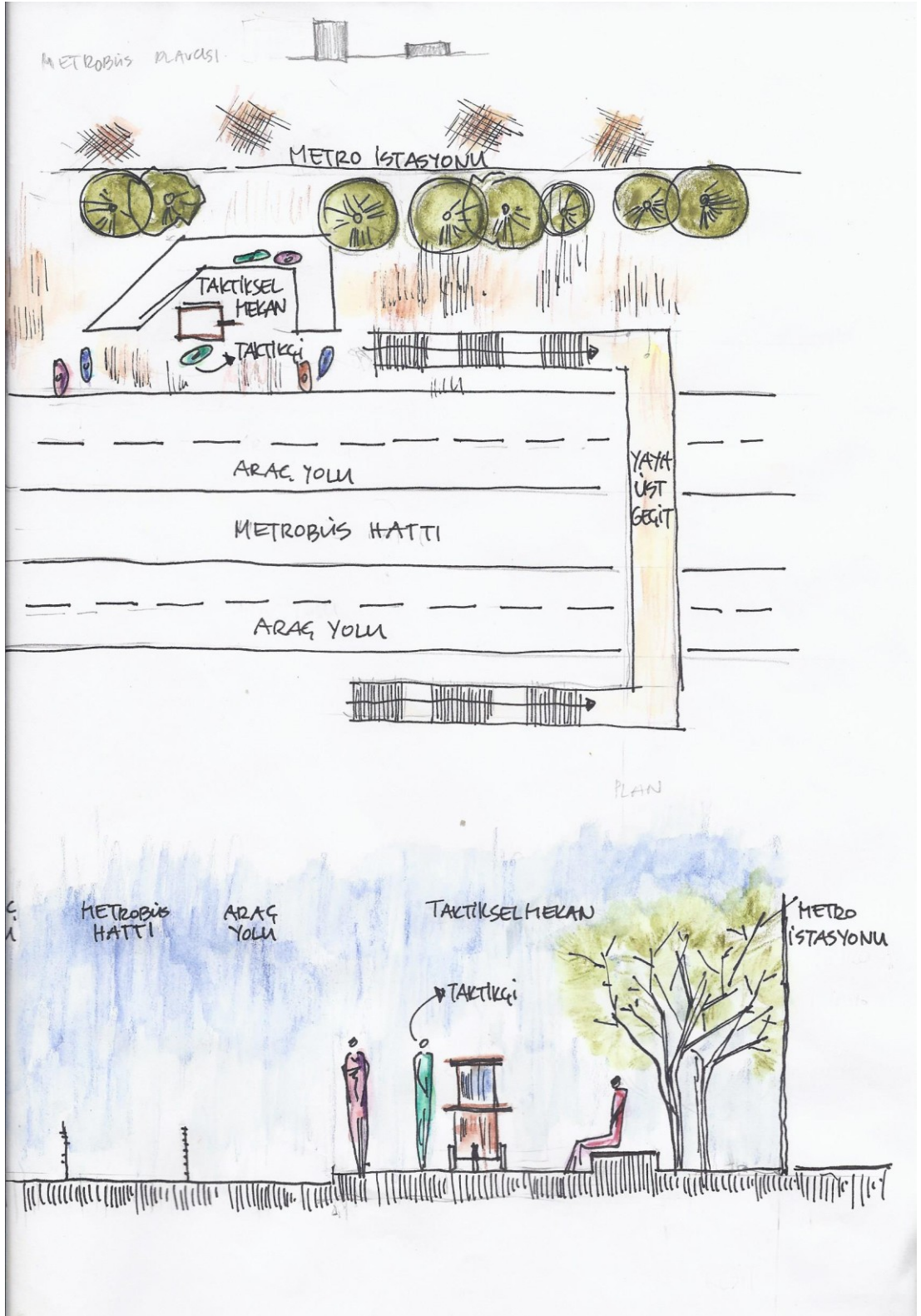
Kentte yaşıyor olma farkındalığı ile kentlilik bilincinin oturuyor olması, kentte talep edilenler arasına kentsel mekan hakkını da dahil etmektedir. Tschumi (1994)' un değindiği gibi tüm kamusal mekanlarıyla kent, içinden akan olayların ve yaşamların bıraktığı görünür-görünmez izlerle yeniden 'bizim' dir (Aysev'in aktarımıyla, 2013). Yaşadığı yer için söz sahibi olma, pasif bir seyirciden öte kamusal mekanda gönlünce oyun sahneleme isteği ve kentli kullanıcının, stratejilere karşı oluşturduğu taktikler dahilinde dönüştürdüğü mekanlar. Herbiri sadece belirli kişilerin anlayabileceği soyut olanı anlatmaktan öte, herkesin anlayabileceği bir ifadenin temsili konumundadır. Gezi Direnişi sürecinde de mekanın bu şekilde yeniden retildeği, kentte mekanın sadece pasif, orada duran fiziksel bir öğe olmadığı, yaratıcılığın ve taktikler olarak adlandırdığımız üretimlerin yokluklar ve baskılar altında olageldiği bence bir gerçektir. Ürettiğimiz mekanlar, üretilen mekan ile de biimlendirdiğimiz kentler daha sonra da bizleri biçimlendirmeye başlayacaktır. Yarattığımız izler, bizi tekrar izleyecektir.

EK B

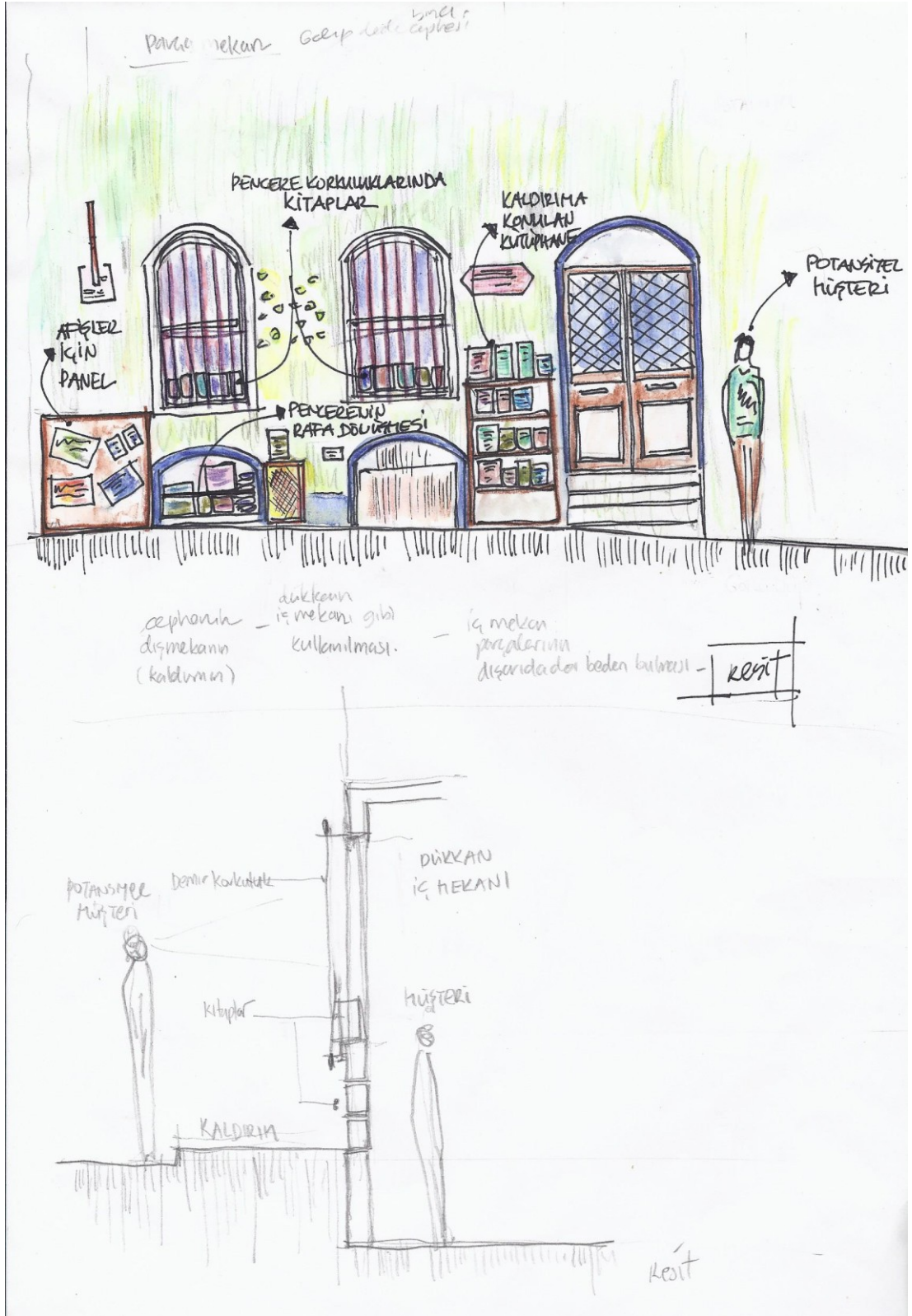

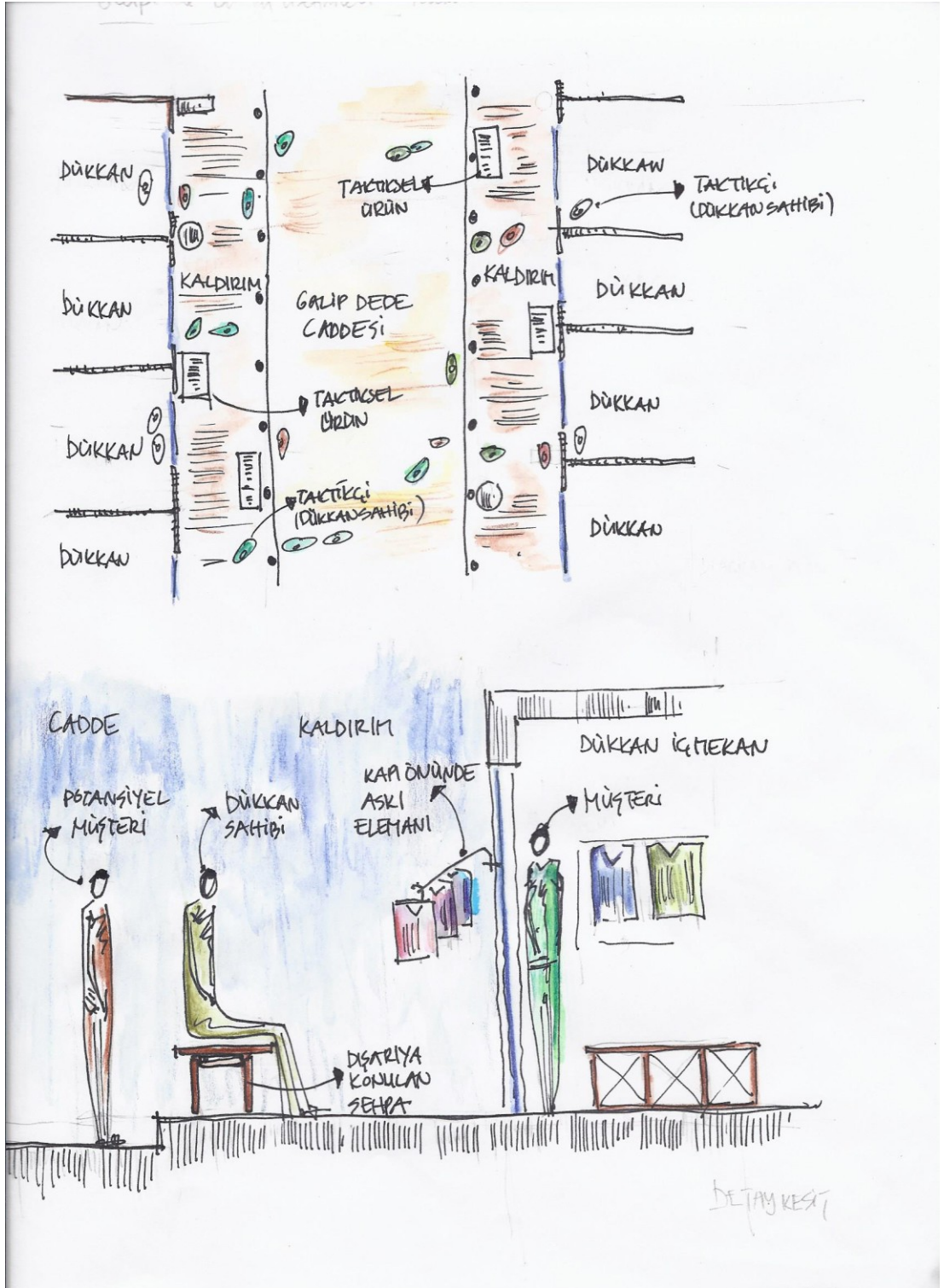

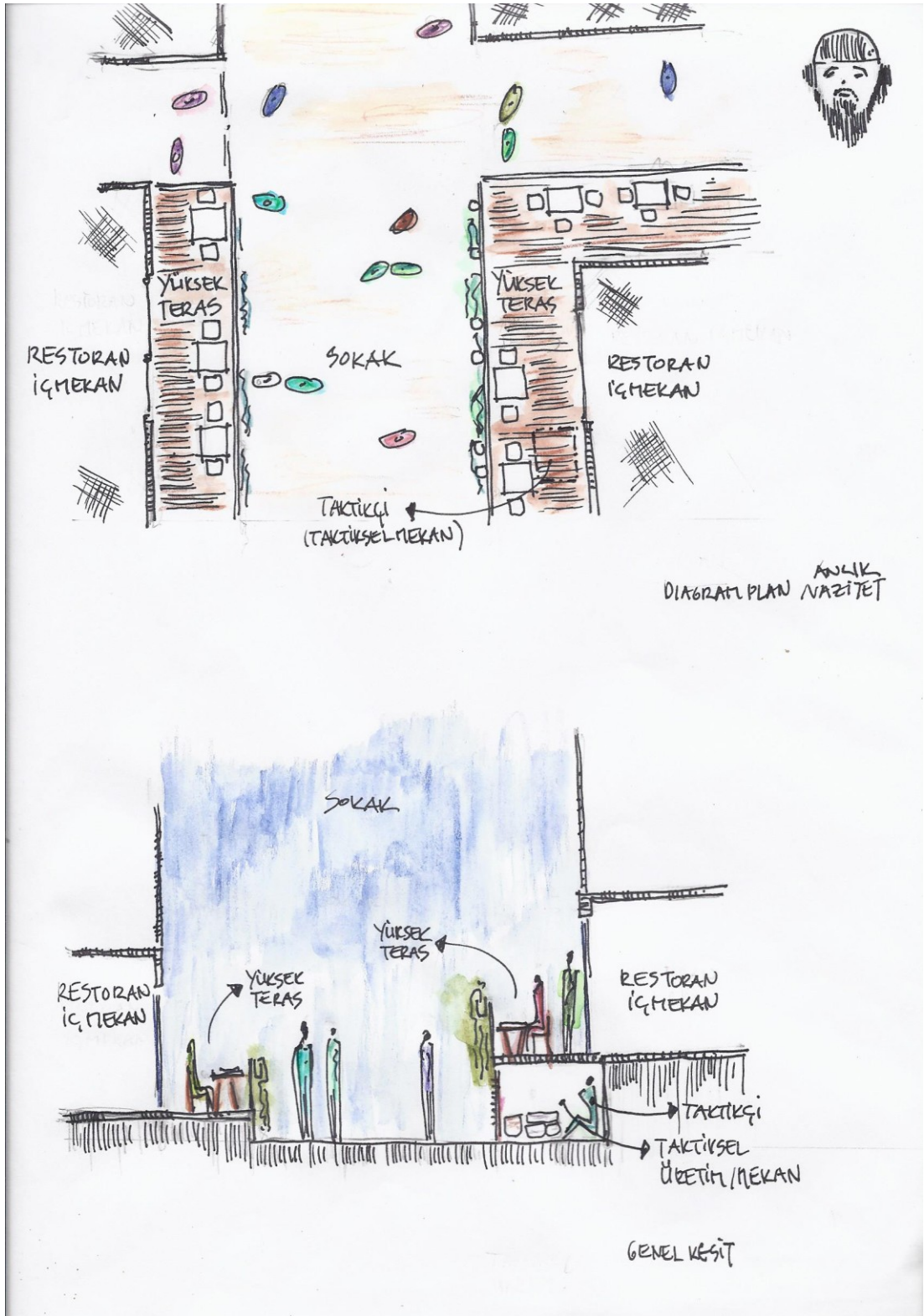

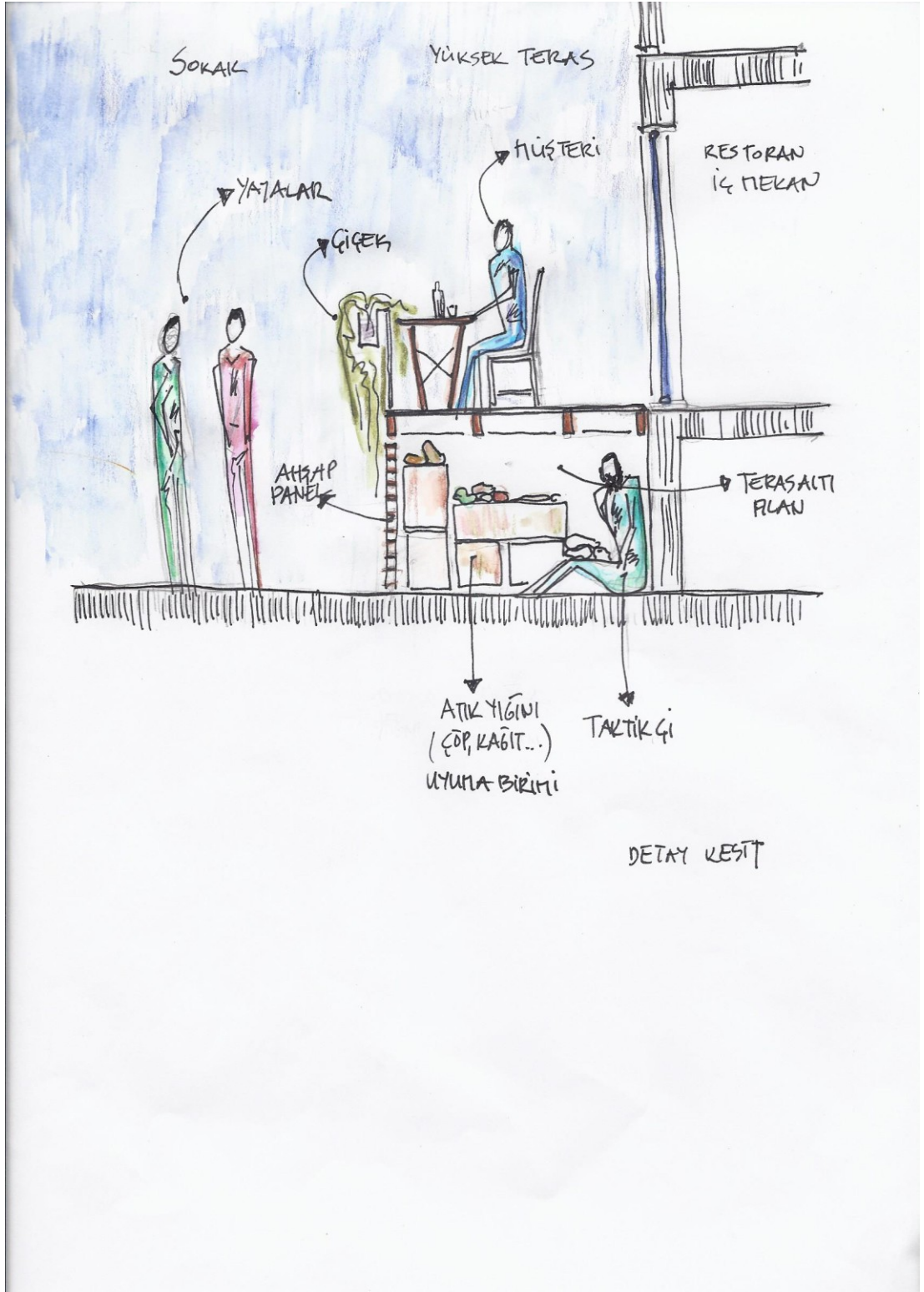

KARAKÖY HIRDAVATÇILAR

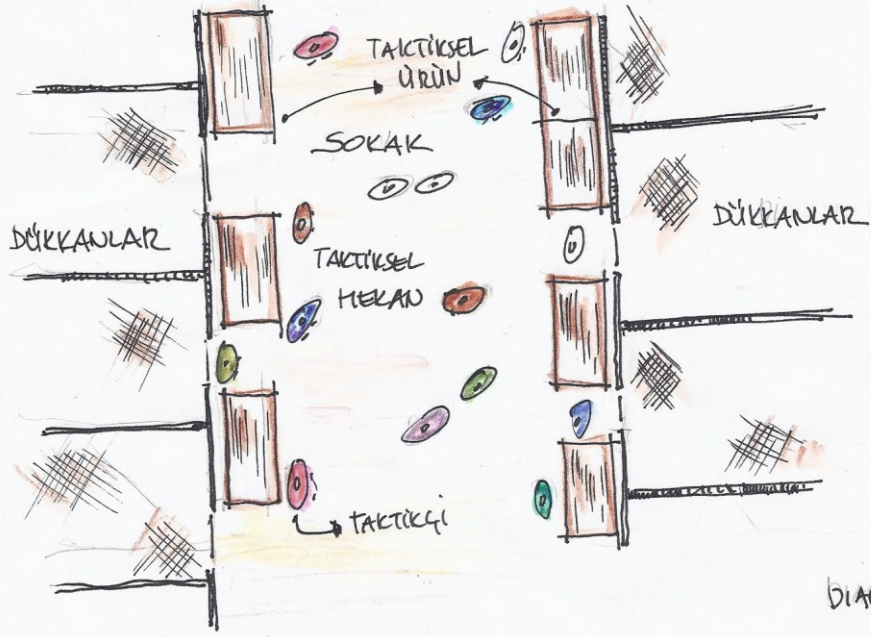
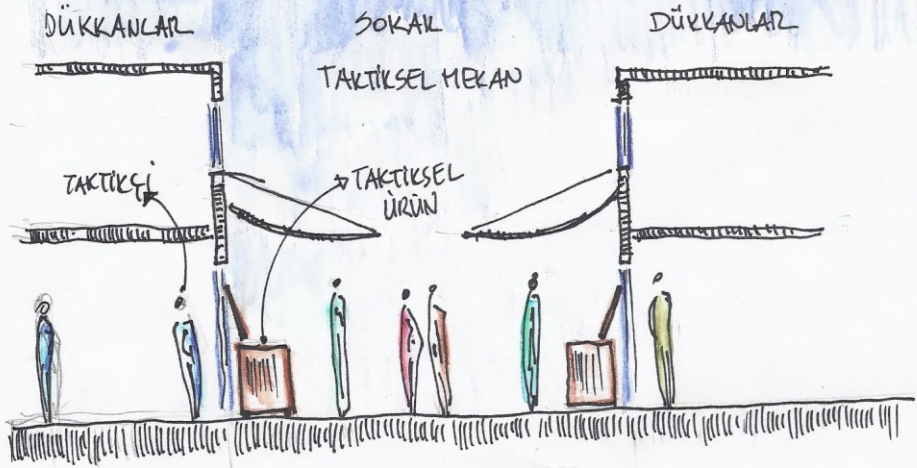
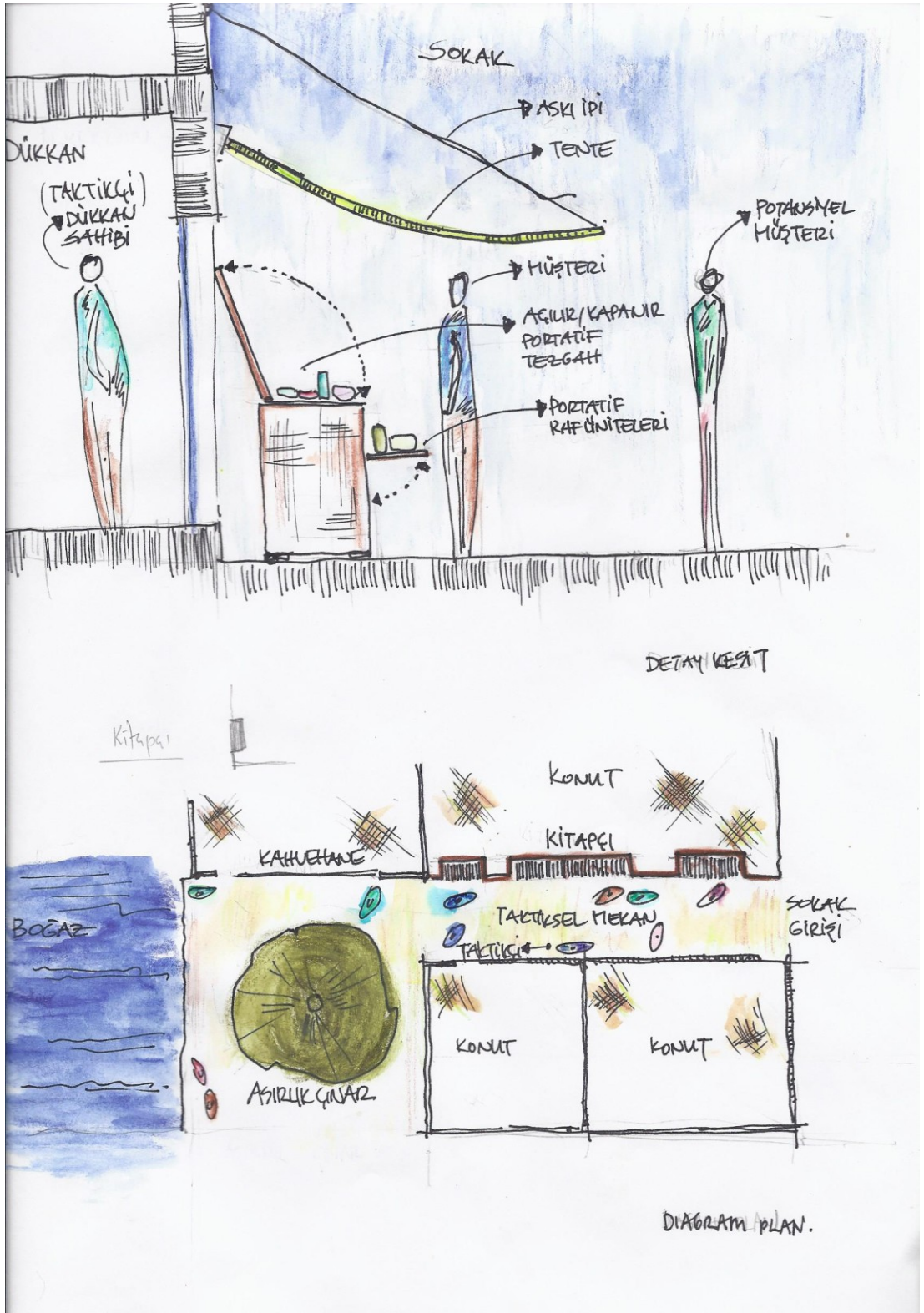
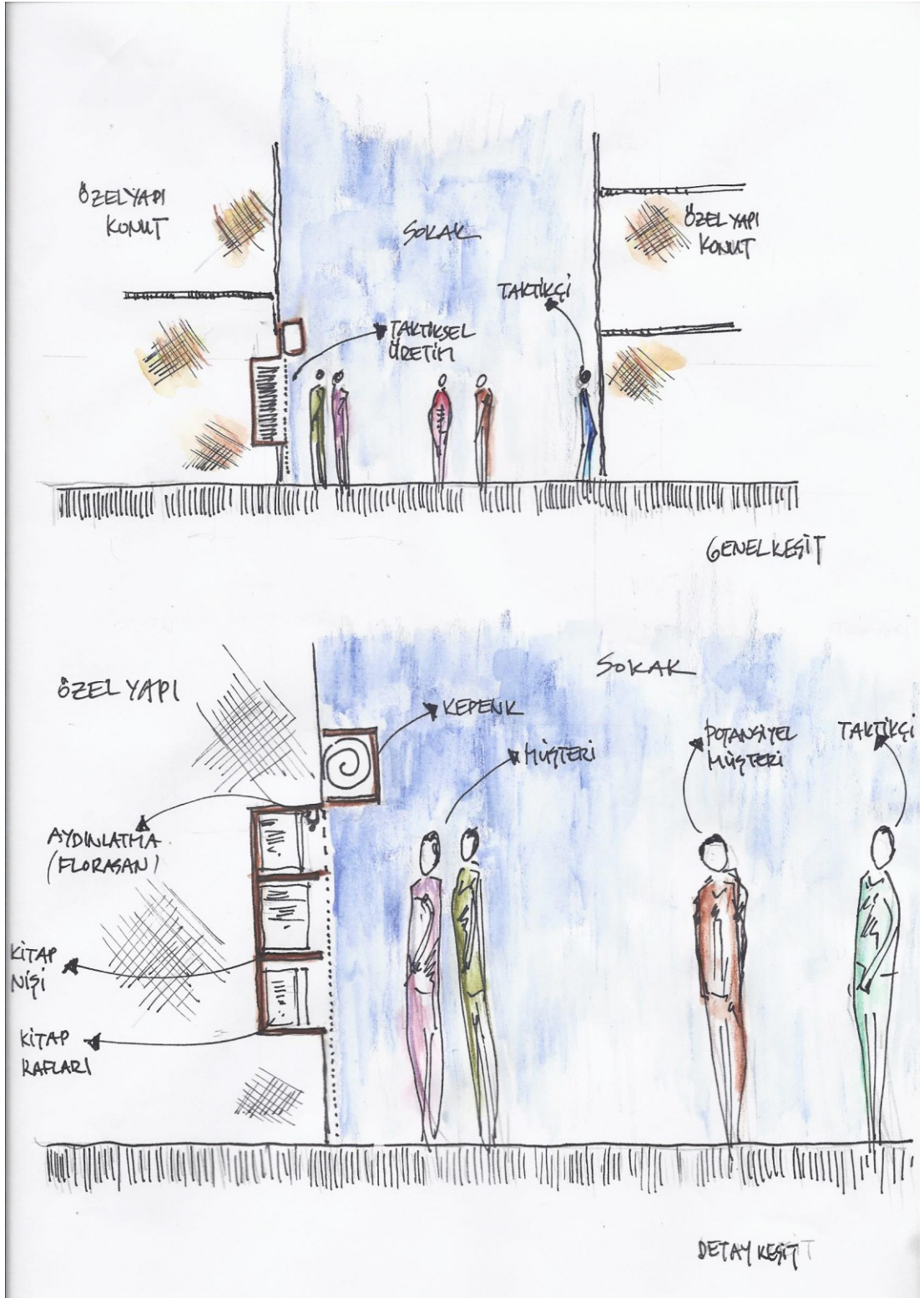

DIAGRAM PLAN / A
VA

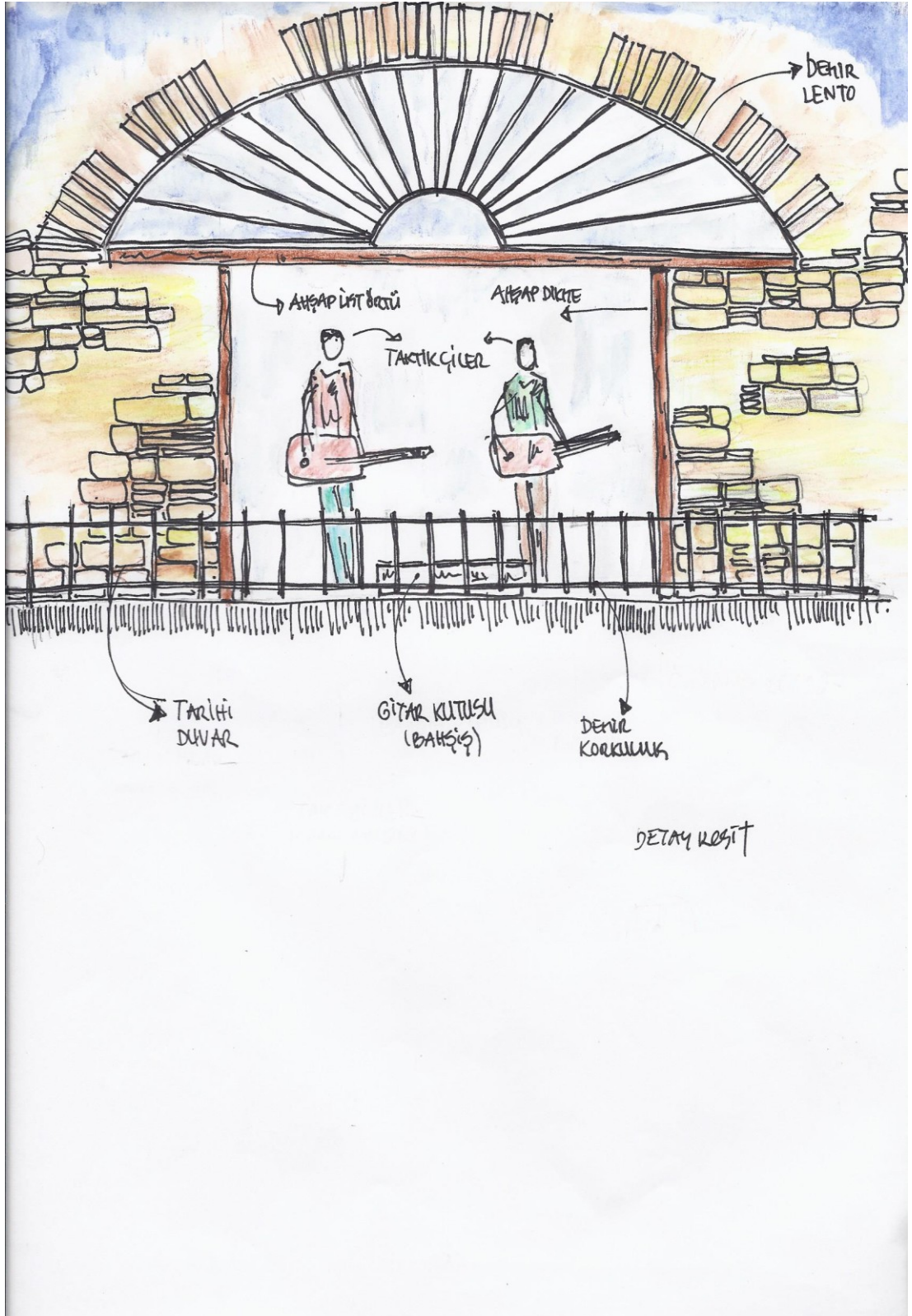

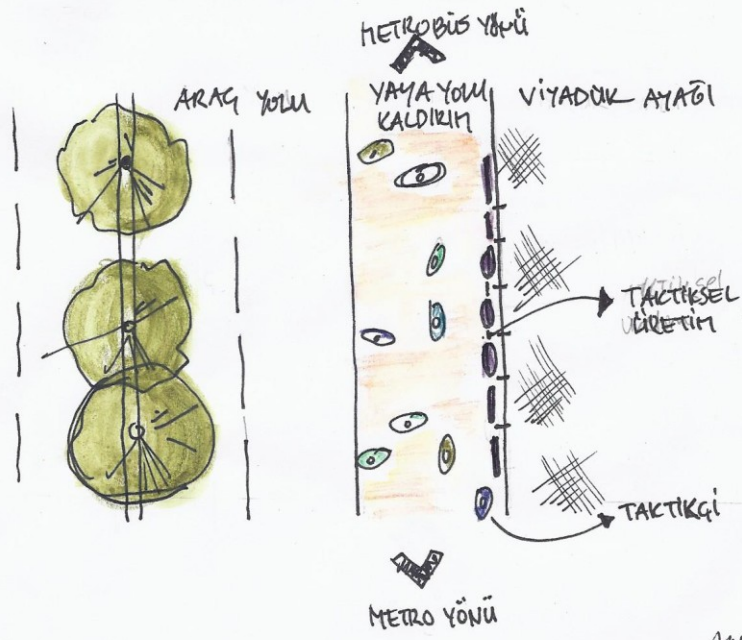
KESİT
KESİT

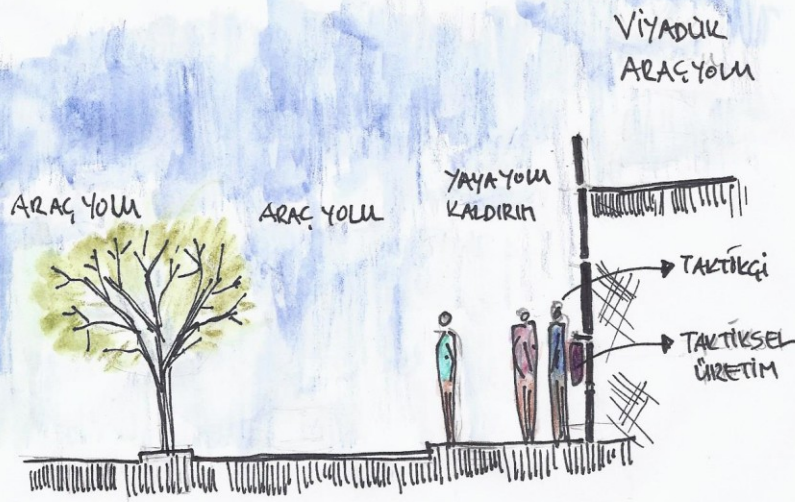

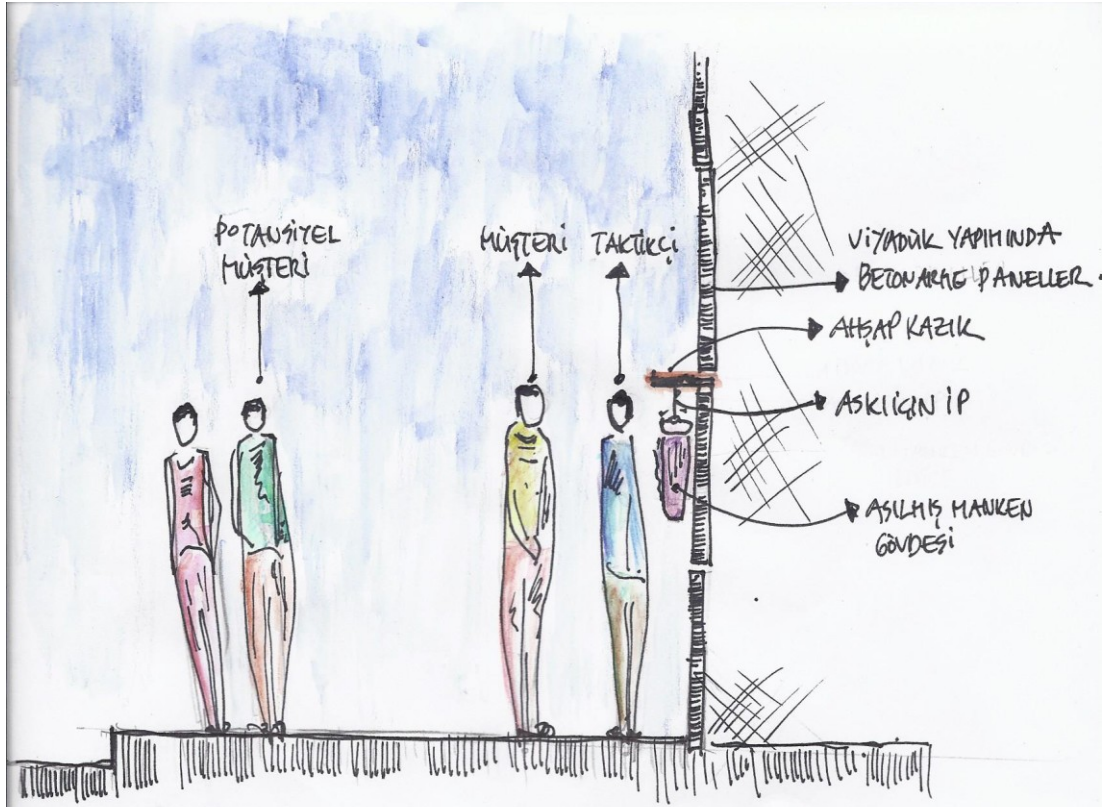

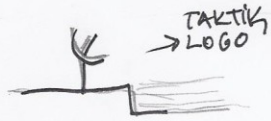
ANLIK VAZİYET PLANI

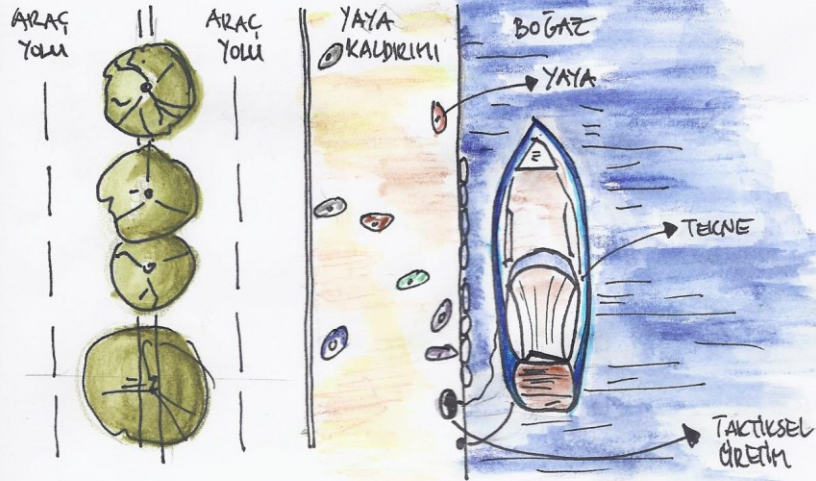
GENEL KESİT

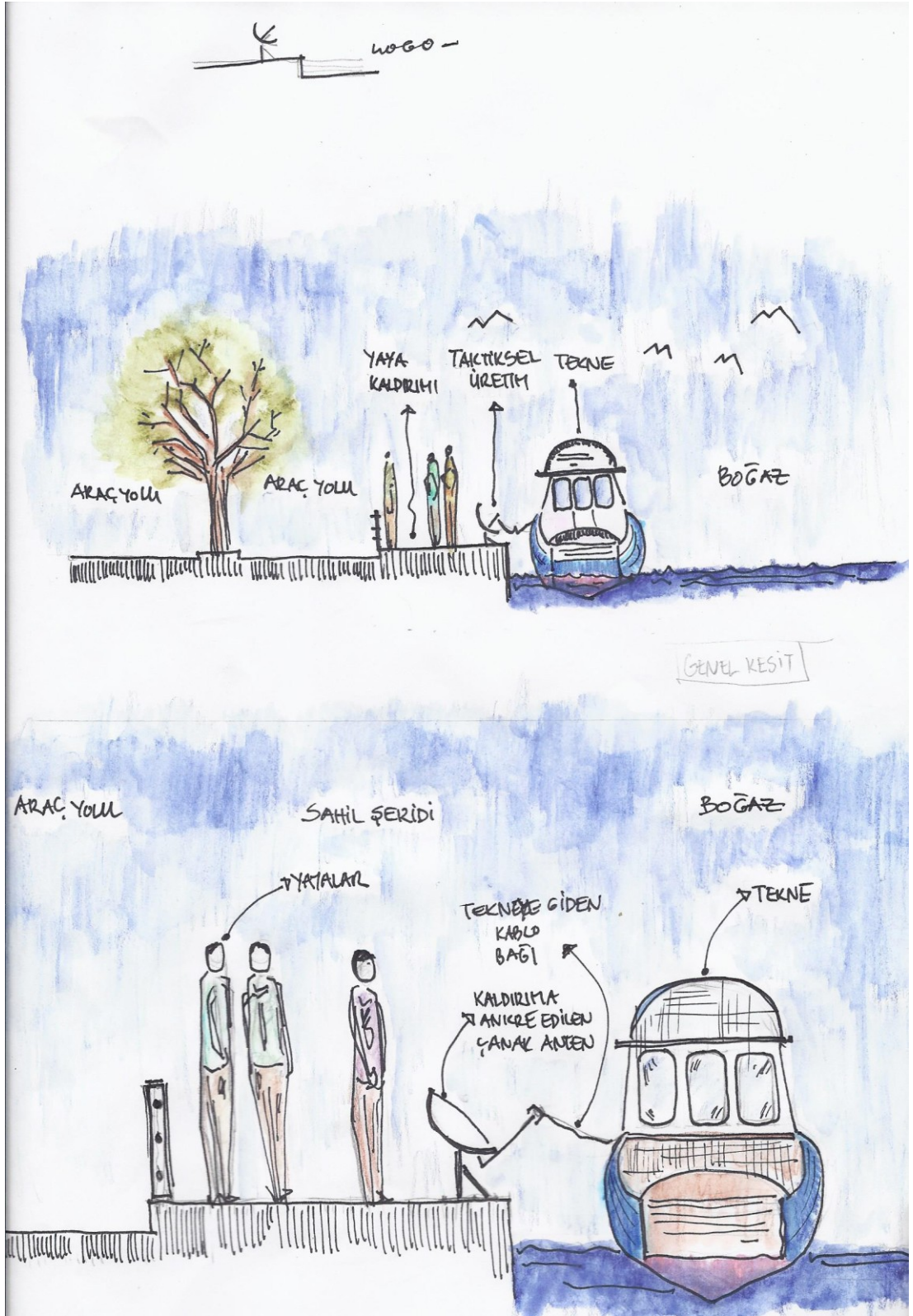

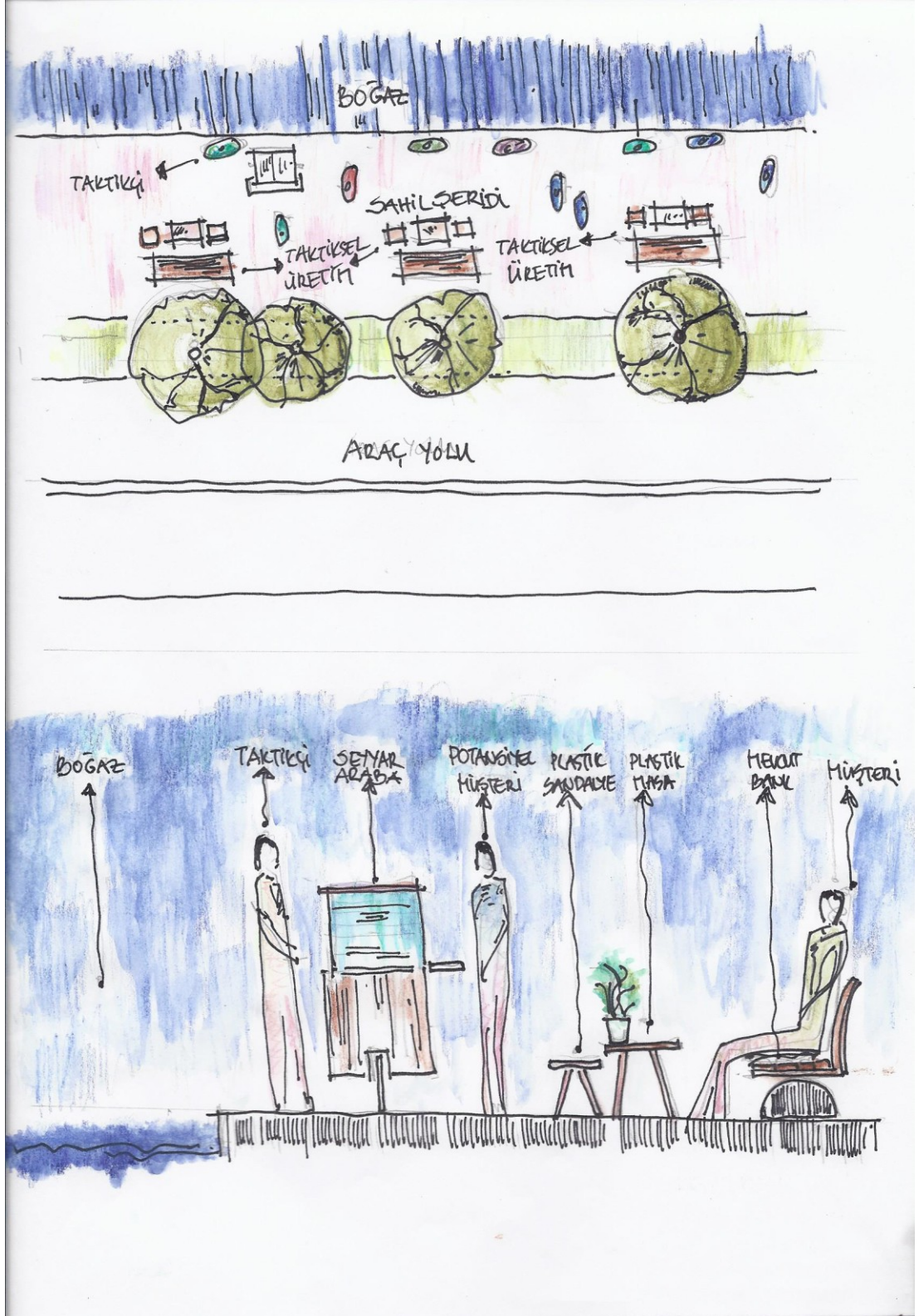
DETAY KESİT

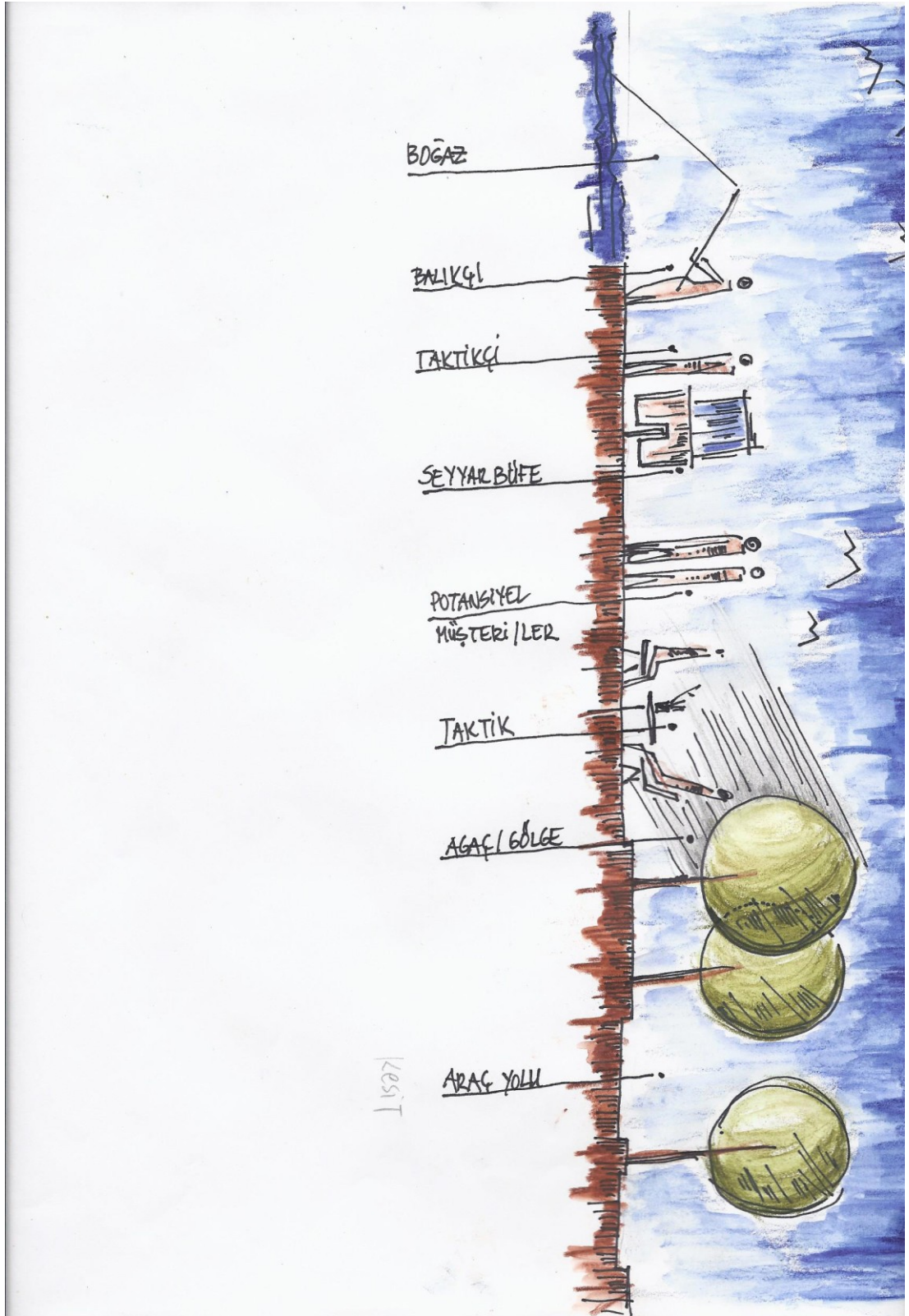

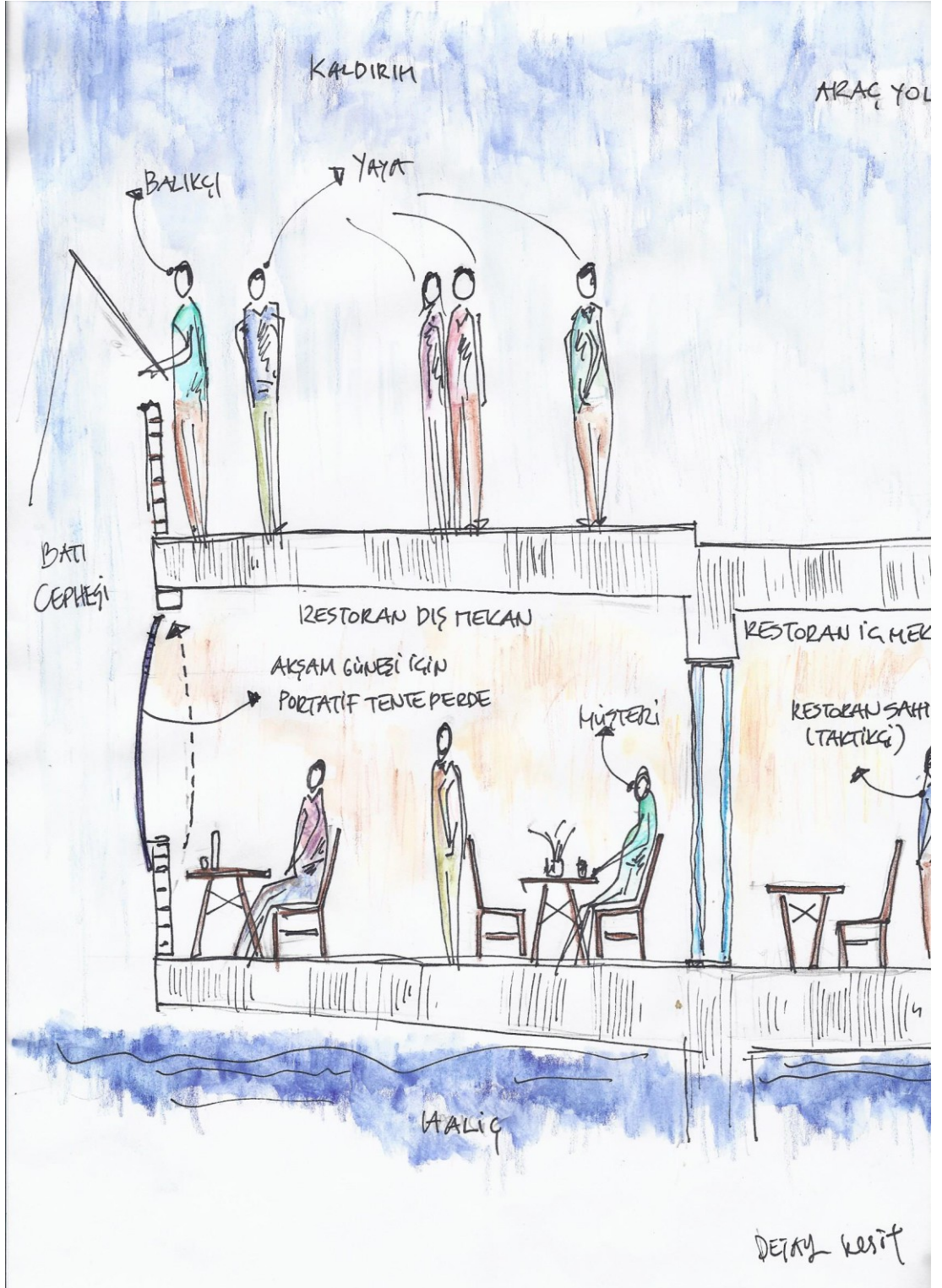
AULIK VAZİYET PLANI

ÖZGEÇMİŞ

Ali Sakal 9 Temmuz 1987 tarihinde Muğla' da doğdu. 2005' te Bodrum Anadolu Lisesi' nden, 2010' da İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünden mezun oldu. 2011 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi mimari tasarım yüksek lisans programına başlamadan önce Bodrum' da ve İzmir' de farklı mimarlık ofislerinde çalıştı ve mimari yarışmalara katıldı. Yüksek lisans süresince Erasmus programı ile İtalya' da Università degli studi di Napoli Federico' da 6 ay geçirdi. Bu sürede İtalya' da birçok kenti görme ve inceleme fırsatı buldu.

Mimarlık eğitimi boyunca da çeşitli mimari atölye çalışmalarına ve yarışmalara katıldı. 2010 Archiprix Türkiye mimarlık öğrencileri en iyi bitirme projesinde teşvik ödülü, 2011' de K2Y mimari proje ekibi ile girdiği 'Manisa Belediye Hizmet Binası' yarışmasında mansiyon ödülü ve 2014' de Mimarlar Derneği 1927' nin düzenlediği 'Uzlaşma/ çatışma zemini olarak mekan/ yer' konulu makale yarışmasında da teşvik ödülü kazandı. 2012 yılından beri de bir yandan yüksek lisans eğitimini devam ettirirken bir yandan da Tuncer Çakmaklı Mimarlık ofisinde mimari çalışmalarına, üretimlerine devam etmekte ayrıca orienteering ve koşu sporları ile ilgilenmektedir.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR:

Sakal, A., 2014, 'Kent Sahnesinde Kentli ve Mekanın Keşfi', Mimarlar Derneği 1927 Uzlaşma/Çatışma Zemini Olara Mekan/Yer makale yarışması, İstanbul.